

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ ANABİLİM DALI
AVRUPA BİRLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

AB - ABD SİYASAL VE EKONOMİ İLİŞKİLERİ
ÇERÇEVESİNDE TRANSATLANTİK TİCARET VE
YATIRIM ORTAKLIĞI

Çağlar ÖZTÜRK

Danışman
Yrd. Doç. Dr. İ. Alper ARISOY

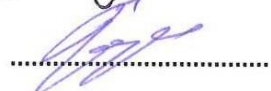
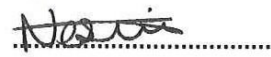
İZMİR-2015

YÜKSEK LİSANS
TEZ/ PROJE ONAY SAYFASI

2012800639

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : ÇAĞLAR ÖZTÜRK
Tez Başlığı : AB-ABD Siyasal ve Ekonomi İlişkileri Çerçevesinde Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı
Savunma Tarihi : 06.08.2015
Danışmanı : Yrd.Doç.Dr.İ.Alper ARISOY

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Yrd.Doç.Dr.İ.Alper ARISOY	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Yrd.Doç.Dr.Gözde KAYA	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Doç.Dr.Nesrin DEMİR	İZMİR KATİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ	

Oybirliği (✓)
Oy Çokluğu ()

ÇAĞLAR ÖZTÜRK tarafından hazırlanmış ve sunulmuş "AB-ABD Siyasal ve Ekonomi İlişkileri Çerçevesinde Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı" başlıklı Tezi (✓) / Projesi () kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Utku UTKULU
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**AB - ABD Siyasal ve Ekonomi İlişkileri Çerçevesinde Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı**” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih
../../..
Çağlar ÖZTÜRK

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

AB - ABD Siyasal ve Ekonomi İlişkileri Çerçevesinde Transatlantik Ticaret ve

Yatırım Ortaklığı

Çağlar ÖZTÜRK

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Avrupa Birliği Anabilim Dalı

Avrupa Birliği Programı

AB ve ABD halen dünyanın en büyük iki ekonomisini meydana getirmektedir. Bu iki ekonomi arasında temeli İkinci Dünya Savaşı yıllarına uzanan ve “transatlantik ilişkiler” olarak anılan işbirliği süreci 1990’lı yıllardan itibaren yeni bir ivme kazanmıştır. Görüşmeleri 2013 yıl itibariyle resmi olarak başlayan Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığının (TTYO) temeli de bu yıllara dayanır. Yürürlüğe girmesi halinde dünyanın en büyük serbest ticaret bölgesini meydana getirecek olan bu anlaşma Transatlantik ilişkilerin en ileri aşaması olup aynı zamanda küresel ticaretin değişen dengelerine karşı Batı ittifakının kritik bir hamlesidir. Zira her ne kadar ABD ve AB gerek ayrı ayrı gerek birlikte değerlendirildiğinde dünya ekonomisinin başat aktörleri olmaya devam etseler de, küresel ticaretin yoğunluğu hızla Güneydoğu Asya’ya doğru kaymakta, bu süreçte Çin’in rolü ön plana çıkmaktadır. Bu girişim aynı zamanda, Dünya ticaret sisteminde İkinci Dünya Savaşı sonrasında ivme kazanan çoktarafli müzakerelerden bölgesel ticari bloklara geçiş sürecinde de kritik bir dönemece işaret etmektedir. Bu çalışmanın amacı söz konusu süreci ilgili temel aktörler açısından değerlendirerek TTYO sürecinin temel dinamiklerini ortaya koymak, söz konusu sürecin taraflar ve üçüncü ülkeler üzerindeki muhtemel etkilerini tartışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Dünya Ticaret Sistemi, Küreselleşme, GATT, DTÖ, Bölgeselleşme, Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı.

ABSTRACT

Master's Thesis

Transatlantic Trade and Investment Partnership within the context of the EU-USA Political and Economic Relations

Çağlar ÖZTÜRK

Dokuz Eylul University

Graduate School of Social Sciences

Graduate Department of European Union Studies

European Union Studies Program

EU and the USA are still ranked as the first two economies at global scale. The so-called “transatlantic relations”, which corresponds to the cooperation between them and roots of which date back to the years of the Second World War have gained a new momentum from nineties onwards. The background, in which the idea of Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) was developed, is also traced back to these years. Talks on TTIP, which represent the most advanced stage of transatlantic relations, have officially started as of 2013. In case of its realisation, this project will form the largest free trade zone ever across the globe and as such it reflects a decisive measure taken by the Western alliance in the face of changing patterns and balances of trade and investment at global level. For although EU and the USA still count as the leading actors of the world economy, global trade's centre of gravity constantly shifts towards Southeast Asia, a trend highlighted by the leading role of China. The attempt of TTIP also reflects a critical turning point in the transformation of world trade system from multilateral negotiations, which had gained momentum following the Second World War to regionally-based trade blocks. The main purposes of this study are to assess the process in terms of the main actors involved, so as to detect the underlying dynamics of the TTIP and to discuss the possible effects of this process upon the partners as well as on third countries.

Keywords: World Trade System, Globalization, Regionalization, GATT, WTO, Transatlantic Trade and Investment Partnership.

**AB - ABD SİYASAL VE EKONOMİ İLİŞKİLERİ ÇERÇEVESİNDE
TRANSATLANTİK TİCARET VE YATIRIM ORTAKLIĞI**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	ix
TABLolar LİSTESİ	x
 GİRİŞ	 1

BİRİNCİ BÖLÜM

DÜNYA TİCARET SİSTEMİ’NİN TEMELLERİ

1.1. KÜRESEL EKONOMİK MEKANİZMALAR	8
1.1.1. Bretton Woods Sistemi	8
1.1.1.1. Gümrük Tarifleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT)	10
1.1.1.1.1.GATT’ın Yapısı ve Yönetimi	13
1.1.1.2. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)	14
1.1.1.2.1 DTÖ’nün Yapısı	16
1.1.1.2.2. DTÖ Anlaşmaları	17
1.1.1.2.2.1. Hizmet Ticareti Genel Anlaşması	17
1.1.1.2.2.2.Ticaret. Bağlan. FMH Anlaşması	18
1.1.1.2.3. Anlaşmazlıkların Çözümü	18
1.1.1.2.4. Ticaret Politikasını İnceleme Mekanizması	19
1.1.1.2.5. Doha Kalkınma Gündemi	19
1.1.1.3. Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD)	21
1.1.1.4. Uluslararası Para Fonu (IMF)	21
1.2. BÖLGESEL EKONOMİK MEKANİZMALAR	22
1.2.1. Küreselleşme-Bölgeselleşme Tartışmaları	23

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN DIŞ TİCARET POLİTİKALARI

2.1. AB TİCARET POLİTİKASI'NIN İŞLEYİŞİ VE İLGİLİ AKTÖRLER	30
2.2. AB TİCARET POLİTİKASI'NIN GELİŞİMİ	32
2.3. AB VE ÇOK TARAFLI ANLAŞMALAR	33
2.4. AB VE BÖLGESEL TİCARET ANLAŞMALARI	34
2.5. AB'NİN SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI	35
2.5.1. AB ve Güney Kore	35
2.5.2. AB ve And Topluluğu ve Orta Amerika	36
2.5.3. AB ve Kanada	36
2.5.4. AB ve Hindistan	37
2.5.5. AB ve ASEAN	37
2.5.6. AB ve MERCOSUR	38
2.5.7. AB ve Ukrayna Katılım Anlaşması	38
2.5.8. AB ve Afrika, Karayip ve Pasifik Ülkeleri (AKP)	39
2.6. TİCARETİ KORUMA ARAÇLARI	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN DIŞ TİCARET POLİTİKALARI

3.1. ABD DIŞ TİCARETİNİN TEMELLERİ	41
3.1.1. Amerikan 'Corporation' Sistemi ve Ticaret Politikasının Gelişimi	42
3.2. KUZEY AMERİKA SERBEST TİCARET ANLAŞMASI (NAFTA)	50
3.3. TRANS-PASİFİK ORTAKLIK (TPO) VE TRANSATLANTİK TİCARET VE YATIRIM ORTAKLIĞI (TTYO)	52
3.3.1. TPO ve TTYO'nun Jeoekonomik ve Jeopolitik Önemi	54

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TRANSATLANTİK TİCARET VE YATIRIM ORTAKLIĞI'NIN (TTYO) OLASI ETKİLERİ

4.1. TTYO SÜRECİNİN GELİŞİMİ	61
------------------------------	----

4.2. TRANSATLANTİK EKONOMİK İLİŞKİLERİN KAPSAMI	64
4.2.1. Taraflar Arasındaki Ekonomik ve Siyasi Anlaşmazlıklar	67
4.2.2. Avrupa Parlamentosu’nun TTYO’ya Bakışı	72
4.3. İKİLİ TİCARETTE TARİFELER VE ETKİLERİ	74
4.4. İKİLİ TİCARETTE TARİFE DIŞI ENGELLER (TDE) VE ETKİLERİ	76
4.5. TTYO’NUN OLASI ETKİLERİ	80
4.5.1. AB Üzerindeki Etkileri	81
4.5.2. ABD Üzerindeki Etkileri	82
4.5.3. Üçüncü Ülkeler Üzerindeki Etkileri	83
4.5.3.1. TTYO ve BRICS	83
4.5.3.2. Gümrük Birliği ve Türkiye	84
4.5.4. Çokuluslu Şirketler Üzerindeki Etkileri	86
4.5.5. Anlaşmanın Belirli Alanlarda Etkileri	87
4.5.5.1. Yatırımlar Üzerindeki Etkileri	87
4.5.5.2. Hizmetler Üzerindeki Etkileri	88
4.5.5.3. Kamu Alımları Üzerindeki Etkileri	89
4.5.5.4. Kobiler Üzerindeki Etkileri	90
SONUÇ	92
KAYNAKÇA	96

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AB	Avrupa Birliği
NAFTA	North America Free Trade Agreement
TTYO	Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı
DYY	Doğrudan Yabancı Yatırım
TTIP	Transatlantic Trade and Investment Partnership
TPP	Trans-Pacific Partnership
BRICS	Brazil-Russia-India-China-South Africa
WTO	World Trade Organization
EC	European Commission
GATT	Gümrük Tarifleri ve Ticaret Genel Anlaşması
IMF	International Monetary Found

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: ABD'ye Yapılan Doğrudan Yabancı Yatırım (2011)	s.48
Tablo 2: ABD'nin Yaptığı Doğrudan Yabancı Yatırım (2011)	s.49
Tablo 3: AB'nin 2013 Yılı Dış Ticaret Rakamları	s.65
Tablo 4: ABD'nin 2013 Yılı Dış Ticaret Rakamları	s.66
Tablo 5: 2014 Yılı AP Seçimleri	s.72
Tablo 6: Avrupa Parlamentosu Gruplarının TTYO Hakkındaki Tutumları	s.73

GİRİŞ

2014 yılında Dünya Ticaret Örgütü bünyesinde tarım ürünlerinin sübvansiyonunu kısıtlamaya yönelik olarak hazırlanan çoktarafli anlaşmanın Hindistan tarafından reddedilmesiyle 2001'den beri zaten pek yolunda gitmeyen Doha görüşmeleri bir kez daha tıkanmıştır. Bu süreçte yükselen ekonomiler kendi aralarında anlaşmaya çalışarak başta ABD olmak üzere güçlü ekonomileri karşlarına alırken ABD de AB, Kanada, Güney Kore gibi partnerleriyle kendi sistemini bölgesel bazli anlaşmalar vasıtasıyla kurmaya yönelmiştir.

Bir devlet olarak düşünüldüğünde ABD, uluslarüstü bir bütünleşme hareketi olarak düşünüldüğünde ise AB'nin dünya ekonomisindeki payı hala en büyüktür. Bu iki ekonomi arasında yürürlüğe girmesi planlanan serbest ticaret alanı, Transatlantik ilişkilerin en ileri aşaması olup gerçekleşmesi dünyanın en geniş kapsamlı ticari blokunu oluşturacaktır. Bu durum hem küresel ticaretin değişen dengelerine karşı Batı ittifakının bir karşı atağı olarak, hem de İkinci Dünya Savaşı sonrasında ivme kazanan çoktarafli müzakerelerden bölgesel ticari bloklara geçiş sürecinde kritik bir dönemece işaret etmektedir. Zira her ne kadar ABD ve AB gerek ayrı ayrı gerek birlikte değerlendirildiğinde dünya ekonomisinin başat aktörleri olmaya devam etseler de, küresel ticaretin yoğunluğu hızla Güneydoğu Asya'ya doğru kaymakta, bu süreçte Çin'in rolü ön plana çıkmaktadır. Bu çalışmanın amacı söz konusu süreci ilgili temel aktörler açısından değerlendirerek Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTYO) sürecinin temel dinamiklerini ortaya koyarak taraflar ve üçüncü ülkeler üzerinde ortaya çıkabilecek etkilerini tartışmaktır.

Jeopolitik ve jeoekonomik temelli bir ilişki biçimi olarak düşünüldüğünde "transatlantik" Atlantik okyanusunun iki tarafında kuzeyde yer alan kıyıların, yani ABD ile Avrupa ülkelerinin siyasal ve ekonomik etkileşimini ifade eder. Bu ilişkinin dönüm noktası ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'na katıldığı yıllara kadar uzanmakta olup Transatlantik ilişkiler Soğuk Savaş dönemi boyunca şekillenmiştir. Bu süre boyunca Transatlantik ittifakın en etkili dış dinamiği Sovyetler Birliği olmuş, Sovyet tehdidine karşı serbest piyasa ekonomisini benimsemiş Batı blokunun gerek iktisadi politikaları gerek dış politikaları Transatlantik ilişkiler çerçevesinde belirlenmiştir. "Ekonomik NATO" olarak da anılan TTYO, bir proje olarak düşünüldüğünde Soğuk

Savaşın ardından 20 yılı aşkın bir süre geçtikten sonra Transatlantik ilişkilere yeni bir ivme kazandırma çabası olarak düşünülebilir. Bu proje esasen, Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri arasında 90'lı yılların ortalarından itibaren dillendirilen bir siyasi ve ekonomik süreçtir. Fakat TTYO'nun dünya ekonomisinin gündemine oturması son yıllara rastlar. Zira Soğuk Savaşın sona ermesiyle ortaya çıkan “tarihin sonu” ve “tek kutuplu dünya” beklentileri kısa süre sonra boşa çıkmış, giderek ivme kazanan Küreselleşmenin de etkisiyle bir yandan devlet dışı aktörler, diğer yandan da Avrasya ve Latin Amerika'nın yükselen ekonomileri ve bunların kendi aralarında oluşturdukları BRICs (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin), BRICs-MIT, Şangay Beşlisi (Çin, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan) gibi bir dizi gruplaşma, ittifak hatta bölgesel bütünleşme girişimleri küresel ekonominin dengelerini etkilemeye başlamıştır. Bütün bu gelişmelere paralel olarak küresel ticari hareketlilik ve sirkülasyon baş döndürücü bir hızla Güneydoğu Asya taraflarına doğru kaymaya başlamıştır. Dolayısıyla Transatlantik ilişkilerin tarihsel arkaplanı göz önünde bulundurulduğunda TTYO, ABD ve AB'nin yeni küresel dengelere uyum sağlama hatta bu dengelere yön verme çabasının bir göstergesi olarak düşünülebilir. Yakın dönemde ardarda krizlerle başa çıkmak zorunda kalan bu ekonomiler, ticaret hacmi, verimlilik ve rekabet gücü bakımından ciddi sıkıntılarla karşı karşıya kalmışlardır. Bu sıkıntıların aşılması TTYO kapsamındaki ekonomilerin yapısal dönüşümlerini gerektirmekte olup TTYO'nun bu dönüşüm sürecine bir çerçeve sağlayacağı ve süreci hızlandıracağı öngörülmektedir.

TTYO'nun hem üçüncü ülkeler, hem bu ülkeler dışındaki – çokuluslu şirketler gibi – ekonomik aktörler hem de sürece katılan ekonomiler üzerinde ekonomik, siyasi ve sosyal etkileri olacaktır. Çünkü bu iki ekonomik dev dünya ticaretinin yaklaşık olarak 1/3 birini ve Dünya Gayri Safi Yurtiçi Hâsılasının yaklaşık % 40'ını oluşturmaktadırlar.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra çok büyük yara alan dünya ticaretini yeniden canlandırmak amacıyla ABD'nin başını çektiği Batı'lı ülkeler kısa adı GATT (General Agreement on Trade and Tariffs) olarak bilinen ve üye ülkeler arasında ticaretin aşamalı olarak serbestleştirilmesiyle yıllar içinde artmasını sağlayacak bir uluslararası örgüt kurdular. Bu örgüt, kendisine üye olan ülkeler arasındaki ticarete engel olan her türlü vergi, kota uygulamaları, ayrımcılık vb. muameleleri kaldırmayı

ve üye ülkeler arasında ticaretin daha serbest bir şekilde yapılmasını sağlayarak dünya çapında ticaretin artmasını ve savaşın etkisini hızlı bir şekilde ortadan kaldırmayı amaçlamıştır. Ancak bu süreçte ABD'nin kendi ürünlerini dünya pazarlarında serbestçe satabilmek ve ihracata bağımlı ekonomisine yeni pazarlar bulma gayreti de etkili olmuştur. GATT ilk yıllarında ülkelerin çekinceleri nedeniyle vergilerin azaltılması konusunda fazla bir ilerleme sağlayamamıştır. Çünkü gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerin, gelişmiş ülkelere göre dezavantajlı bir konumda bulunmaları onları daha serbest adımlar konusunda endişelendirmektedir.

Ancak 1960 yılında başlayan “Kennedy Turu” ile ticaretin serbestleşmesi konusunda yapılan çalışmaların meyvelerini verdiğini söylenebilir. Zira görüşmelerin bu turunda vergi indirimleri konusunda üye ülkeler arasında bir uzlaşya varılmıştır. Bu uzlaşıda ABD'nin, Avrupa Topluluğu konusundaki endişeleri etkili olmuştur. Çünkü 1957 yılında kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu, ABD için ciddi bir ekonomik rakip olma potansiyeli taşımaktaydı. ABD de var olan pazarlarını korumak ve yeni pazarlara daha hızlı nüfuz edebilmek için GATT'ı işlevsel olarak değerlendirmeye başlamıştır.

GATT sisteminin arkasında yatan temel amaç, çok taraflı ticaret anlaşmaları aracılığıyla ülkeler arasındaki ticari engelleri ortadan kaldırmaktır. Bunun için de üye ülkeler yıllarca süren Tur'lar vasıtasıyla müzakereler yürütürler. Müzakereler sonucunda ülkeler ya Uruguay Turu gibi ticareti serbestleştiren kararlar alırlar ya da Doha Turu'nda olduğu gibi görüşmeler tıkanır ve hiçbir ilerleme sağlanamaz.

Müzakerelerin ya da Tur'ların olumlu sonuçlanabilmesi aslında biraz da uluslararası liderlik gerektiren bir meziyettir. Çünkü Doha Turu'ndan önceki turlara bakıldığında AB ve ABD'nin hep öncü rol oynayarak ülkeleri daha fazla serbestleşme konusunda ikna etmeye çalıştıkları ve bunda da başarılı olduklarını gözlenmektedir. Ancak Uruguay Turu'ndan sonra ABD, çok taraflı ticaret anlaşmalarının yavaş ilerleyişi ve üye sayısının artmasıyla beraber örgüt içinde fikir ayrılıklarının çoğalması neticesinde ülkelerle birebir serbest ticaret anlaşmaları imzalamaya başlamıştır. Yani ABD, İkili ve Bölgesel Serbest Ticaret Anlaşmalarına yönelmiştir. Bunu ilk olarak Kanada ve Meksika ile yaparak NAFTA'yı oluşturmuştur. Daha sonra da Şili, Güney Kore gibi ülkelerle Serbest Ticaret Anlaşmaları imzalamıştır.

Avrupa Birliği de 2000’li yılların ortalarından itibaren yine aynı gerekçeler ve tabii ki pazarlarını ABD’ye kaptırmamak için Serbest Ticaret Anlaşmalarına yonelmiştir. AB; 2006 yılında yayınlanan “Global Europe Agenda” (Küresel Avrupa Gündemi) ile Çin, Hindistan, Brezilya, Rusya gibi yeni rakiplerinden geri kalmamak ve üstün olduğu pazarlarda varlığını devam ettirmek amacıyla var olan ticari politikalarına alternatif yeni yollar yaratmaya çalışmıştır. Bu nedenle Kanada, Güney Kore, şili, AKP lkeleri (Afrika, Karayip, Pasifik) gibi 100’den fazla ülke ile serbest ticaret anlaşmaları yapılmıştır. Bu saydığımız lkeler Avrupa Birliği’nin ticari büyüklüğü karşısında görece daha küçük ekonomiler olup, varılan anlaşmalar AB’nin ekonomik ve siyasi çıkarlarını korumaya yöneliktir. Ancak daha önce de iddia edildiği üzere hiçbir ticari anlaşma AB ve ABD arasında varılacak bir uzlaşı kadar etkili olamayacaktır. AB ve ABD sadece mal ticaretinde değil hizmetler ticaretinde de dünyanın en önemli iki bölgesidir. ABD dünyanın en büyük hizmet ihraç eden ülkesidir.

Avrupa Birliği ve ABD sahip oldukları bu muazzam ekonomik büyüklük nedeniyle Dünya Ticaret Sistemi’ni derinden etkileyen ve ona şekil veren bir ge sahiptirler. Bu g daha fazla bütünleşme için kullanmaktan çekinmemektedirler. Dolayısıyla ekonomik bütünleşmelerini daha ileri bir aşamaya taşıyabilmeleri için Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTYO) fikrini ortaya atmışlardır.

TTYO, getirdiği yenilikler, düzenlemeler ve tarifelerin tamamen kaldırılması gibi radikal hedefler nedeniyle Dünya Ticaret Sistemi’nin bugüne kadar görmüş olduğu en yenilikçi ve kapsamlı serbest ticaret anlaşması olacaktır. Ayrıca hala krizin etkileri ile boğuşan Avrupa için de bir can simidi olarak görülebilir. 2008 yılında ABD’de başlayan ancak AB’yi daha derinden etkileyen bankacılık ve finans krizi, kıtanın en güçlü ekonomisi Almanya’yı bile etkilemiştir. Bu nedenle varılacak bir uzlaşı AB için daha hayati görünmektedir. Ayrıca bu tarz bir işbirliği küresel ticari düzenlemelerde ortaya çıkan çatışmalara da bir mesaj niteliği taşımakta olup, ülkelere işbirliği yapmalarının kendi çıkarlarına olduğunu hatırlatacaktır.

TTYO’nın bir diğer amacı yukarıda da değinildiği gibi yükselen ekonomik ve siyasi glere karşı etkili bir yanıt vermektir. Özellikle Çin’in ekonomik olarak birkaç yıl içinde ABD’yi geride bırakacak olması ve Asya Pasifik bölgesinde Amerikan çıkarlarını tehdit eden askeri hamlelerde bulunması ‘Çin’in çevrelenmesi’

düşüncesini yaygınlaştırmıştır. Bu amaçla da “Transpasifik Ortaklık” girişiminin oluşturulduğunu ve bu iki dev Serbest Ticaret Anlaşması’nın ekonomik hedeflerin yanında siyasi gündemlerinin de bulunduğunu söyleyebiliriz. Bu yönüyle TTYO ve Transpasifik Ortaklık bir bakıma aynı madalyonun iki yüzü gibi görülebilir. Bu girişimler, iki okyanusa da kıyısı olan, dünyanın en büyük ekonomik gücünün bu konumunu devam ettirme çabasını yansıtmaktadır.

Bu sürecin temel dinamiklerini ve olası etkilerini ortaya koymak için öncelikle Dünya Ticaret Sistemi’nin temellerini oluşturan kurumsal mekanizmalara kısaca göz atmak gerekecektir. Bu amaçla çalışmanın ilk bölümünde Dünya Ticaret Sistemi’nin kuruluşu ve gelişimi ele alınacaktır. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra kurulan bu sistemin en temel mekanizması GATT olmuştur. Belirli dönemlerde üye ülkelerin katılımıyla ticarete konu olan tarifeler azaltılmaya ve ticaret serbestleştirilmeye çalışılmıştır. Bu sistem 1994 yılında yerini Dünya Ticaret Örgütü’ne (DTÖ) bırakmıştır.

İkinci bölümde AB’nin dış ticaret politikasının gelişimi ve temel çizgileri irdelenecektir. AB dış ticaret politikası birliğin en önemli dayanaklarından birini oluşturur çünkü AB temelde serbest ticarete dayalı bir ekonomik birlik olarak kurulmuştur. Dolayısıyla alınan her karar ve uygulamanın arkasında serbest ekonomi temelli bir anlayış vardır. Bu çerçevede Avrupa Komisyonu’nun ekonomi politikalarındaki belirleyici rolüne de göz atmak gerekecektir.

Üçüncü bölümde ABD’nin ticaret politikalarının gelişimi ve ana hatları ele alınacaktır. İkinci Dünya Savaşı’ndan önce daha içe kapalı bir ekonomi politikası izleyen ABD, savaşın ardından baş gösteren ekonomik ve siyasi sorunlara daha fazla ilgisiz kalamadı ve kendini sorunlar yumağının ortasında buldu. Çözülmesi gereken ilk sorun Avrupa’nın tekrar kendi ayakları üzerinde durmasını sağlamaktı. Çünkü ABD, Avrupa’yı hem ekonomik hem de kültürel bir ortak olarak görüyordu. Ayrıca Sovyet tehdidi ABD’yi hem bölgesel hem de küresel ölçekte tedbirler almaya mecbur kılıyordu. Böylece Sovyetlere karşı elini güçlendirerek Serbest Piyasa ve Komünist Düzen arasındaki ideolojik savaşı kazanmayı planlıyordu.

Son bölümde ise TTYO’nun içeriği, gelişimi ve olası ekonomik etkileri sayısal veriler eşliğinde değerlendirilecektir. TTYO, ekonomik boyutu nedeniyle çok kapsamlı ve devrimsel değişiklikler getirmektedir. Özellikle AB ve ABD arasındaki

düzenleme farklılıklarının giderilmesi ile devasa bir pazarın meydana gelmesi beklenmektedir. Bu büyüklükteki bir pazar da hem kendi kurallarını yaratacak hem de bu kuralların evrensel bir şekilde uygulanması için çaba gösterecektir. Yani kısaca ekonomide büyüklük önemlidir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DÜNYA TİCARET SİSTEMİ’NİN TEMELLERİ

Bugün dönüşerek de olsa devam eden dünya ticaret sistemi İkinci Dünya Savaşı’nın ardından oluşturulan bir ekonomik yapının sonucu olarak görülebilir. Savaştan sonra yıkılan Avrupa hegemonik düzeni yerini ABD’ye bırakmıştı. Bu devir aslında kaçınılmaz bir durumdu çünkü savaş nedeniyle Avrupa büyük bir ekonomik ve askeri yıkımla karşılaşmıştı. Bu nedenle ABD, hem mal ve hizmet satışlarını arttırarak kendi ekonomisini güçlendirmek hem de Avrupa’yı tekrar ayağa kaldırmak için bu sorumluluğu üzerine almıştı. ABD bu bilinçle bütün dünyanın kabul edeceği ve dünyada ticaretin artmasını sağlayacak bir sistem kurmuştu. Dünya Ticaret Sistemi adını verebileceğimiz bu oluşum ülkelerin ekonomi politikalarını şekillendirmiş ve bugün var olan ekonomik ittifakların ya da çatışmaların ortaya çıkışında etkili olmuştu.

Dünya Ticaret Sistemi aslında Batı’lı ülkelerin yıllardan beri yapmış oldukları ticari teamüllerin neticesinde günümüzdeki halini almıştır. Bir başka deyişle günümüzde ülkelerin kendi aralarında belirli kurallar çerçevesinde rahatça ürün alıp satabilmeleri yıllardır üzerinde çalışılan kurallar bütünüdür. Ülkelerin kendi aralarındaki anlaşmalar vasıtasıyla ticareti serbestleştirmeye yönelik çabaları süreç içinde Dünya Ticaret Sistemi’nin oluşumuna katkı sağlamıştır.

İkinci Dünya Savaşını takip eden süreçte ekonomik işbirliği, tercihli ticaret, serbest ticaret gibi alanlardan tam ekonomik hatta siyasal bütünleşmeye doğru uzanan bir dizi anlaşma uluslararası ticaretin önündeki kısıtlamaları azaltmış veya tümünden ortadan kaldırmıştır. Bu sebeple söz konusu süreç, geniş anlamıyla düşünüldüğüne “ekonomik bütünleşme” kapsamında değerlendirilmektedir. Bu bütünleşme türüne verilebilecek en iyi örnek ise AB’dir.

Ekonomik Bütünleşme ya da Ekonomik Entegrasyon kavramı ekonomistler arasında farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. Balassa uluslararası ekonomik bütünleşmeyi, ‘bir süreç olarak, farklı ulusal devletlere ait ekonomik birimler arasındaki ayrımcılığı ortadan kaldırmaya yönelik önlemler alınması; bir durum olarak ise ulusal ekonomiler arasında ayrımcılığın olmaması’ şeklinde

tanımlamıştır¹. Benzer bir şekilde Pinder gelişmiş ülkeler arasındaki bütünleşmede politika uyumlaştırmasının bütünleşmenin önemli bir unsuru olduğunu vurgulayarak, ekonomik bütünleşmeyi, üye ülkelerin ekonomik birimleri (economic agents) arasında ayrımcılığın kaldırılması ve refahla ilgili hedeflerin gerçekleştirilmesini sağlayacak ölçüde eşgüdümlü ve ortak politikaların oluşturulması ve uygulanması olarak tanımlamıştır².

İktisatçılar tarafından farklı şekillerde tanımlansa da, ekonomik bütünleşme kavramıyla ilgili üzerinde fikir birliğine varılan temel noktalar şunlardır: Ekonomik Bütünleşme temelde işbölümüne dayanır, bütünleşmenin ileri aşamasında malların, hizmetlerin ve üretim faktörlerinin kaynağı ve gideceği yere göre ayrıcalıklı olmayan uygulamalar geçerlilik kazanır³.

Dünya Ticaret Sistemi'nde var olan ekonomik bütünleşmeleri iki ana başlık altında incelemek mümkündür. Bunlar Küresel ve Bölgesel ekonomik bütünleşmelerdir. Küresel ayak GATT'la başlayan ve daha sonra Dünya Ticaret Örgütü'ne dönüşen çok taraflı anlaşmalar ile gelişim gösterirken, Bölgesel ayakta ise AB, NAFTA (North America Free Trade Agreement) ve MERCOSUR (Mercado Común del Sur) gibi bölgesel bütünleşme örnekleri karşımıza çıkmaktadır.

1.1. KÜRESEL EKONOMİK MEKANİZMALAR

Uluslararası ticareti dünya çapında serbestleştirerek geliştirmeyi amaçlayan örgütleri küresel örgütler ya da küresel mekanizmalar olarak adlandırmak yerinde olacaktır. Çünkü bu örgüt ya da mekanizmalar dünyadaki bütün ülkelerin üyeliğine açık olup belirli bir bölge ya da belirli ülkelerle sınırlı kalmamaktadırlar. Böylece evrensel bir iddia taşıyıp daha fazla ülke ve insana hitap edebilmektedirler. Modern tarihteki ilk küresel ekonomik mekanizma Bretton Woods olarak bilinen sistemdir.

1.1.1. Bretton Woods Sistemi

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından dünya ticareti büyük bir darbe almış ve dünya ticaretinde çok büyük bir gerileme yaşanmıştır. Bunun en temel sebebi savaş

¹ Canan Balkır, **Uluslararası Ekonomik Bütünleşme-Kuram, Politika ve Uygulama AB ve Dünya Örnekleri**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010, İstanbul, s.29.

² Balkır, s.31.

³ Balkır, s.29.

nedeniyle ulusal ekonomilerin harap olması, fabrikaların yıkılması, çalışabilir yaştaki erkek nüfusunun büyük bir çoğunluğunun ya hayatını kaybetmesi ya da sakatlanması gibi sebeplerle ülkelerin ekonomilerini daha kötü bir durumdan kurtarmak amacı ile korumacı önlemlere yönelmesidir. Bu da zaten zor bir dönemden geçen dünya için büyük bir tehlike arz etmiştir. Bu kötü gidişatı durdurmak isteyen ve başını ABD'nin çektiği Batı'lı devletler, uluslararası bir yapılanma vasıtasıyla dünya ticaretini belirli kurallara göre yeniden düzenlemeyi tasarlamışlardır. Zira uluslararası ticarete genelgeçer ilkelerin bulunmaması ticarete konu olan kişi ve kurumlar için öngörülebilirliği büyük ölçüde kısıtlamaktaydı. Ayrıca bazı ülkeler kendilerinin hep daha fazla kazanmalarını sağlamak için hileli yönlendirme yapabilmekteydiler ve ticari kuralların nasıl oluşturulacağı konusunda ülkeler arasında herhangi bir teamül ya da uzlaşma bulunmamaktaydı. Daha önce 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'nda olduğu gibi krizden çıkış için korumacı önlemlere başvurulmuş, bu da krizden çıkış yerine krizin daha da derinleşmesine neden olmuştu.

1944 yılında ABD öncülüğünde başlayan konferanslar dizisi ile günümüze kadar devam eden küresel finans ve ekonomi sisteminin temelleri atılmış oldu. Uluslararası bir para sistemi yaratmak için, biri İngiltere diğeri de Amerika tarafından hazırlanan iki plan sonucunda sistem şekillenmişti. 1 Temmuz 1944'de Bretton Woods Konferansları'nın sonucunda Uluslararası Para Fonu (IMF) ile Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası'nın (IBRD: Dünya Bankası) kurulmaları hükme bağlanmıştı. Bretton Woods Konferansları'na, Sovyet Rusya ve Doğu Avrupa ülkeleri ile birlikte, kırk dört ülke temsilcisi katılmıştı⁴.

Konferanslar Bretton-Woods'ta yapıldığı için bu ismi almıştı. Bretton-Woods sistemine göre ABD dışındaki tüm IMF üyeleri, resmi kurdan paralarının değerini dolar cinsinden tanımlamışlardı. Bir paranın resmi dolar karşılığına onun “dolar paritesi” adı verilmişti. ABD'nin ise ayrıcalıklı bir durumu vardı. Bu ülke doları, başka bir ülkenin parasına değil, 1 ons ağırlığındaki altın: 35 dolar fiyatından altına bağlanmıştı⁵. Bir başka deyişle ulusal para birimleri önceki uygulamalardaki gibi doğrudan değerli madenlere değil Amerikan Doları üzerinden altına endekslenmişlerdi.

⁴ Halil Seyidoğlu, **Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama**, Güzem Yayınları, İstanbul, 1998, s.549.

⁵ Seyidoğlu, s.550.

Bretton Woods sisteminde, ulusal paraların dolar paritesi etrafında dalgalanma marjı, $\pm \% 1$ olarak sınırlandırılmıştı. Üye ülkelerin merkez bankaları, döviz piyasasına müdahale ederek ulusal paralarının değerinin bu alt ve üst sınırların dışına çıkmasına engel olacaklardı. Müdahale amacıyla kullanılacak para da sistemin niteliği gereği, yine Amerikan doları idi ⁶. Böylece ülkeler kendi ekonomi politikalarını bu sabit mekanizmaya göre şekillendirmeye başlamışlardı.

Ancak 1970'li yıllarla birlikte ABD ekonomisinde sorunların başlaması ve Vietnam Savaşı'nın artan mali yükü bu durumu değiştirmiştir. ABD ekonomisi 1950'li yıllardan beri açık vermektedir ve ancak altın satışıyla bu açık sürdürülebilir bir seviyede tutuluyordu.

1970'lere doğru altın stoğu azalırken dolara olan talep artmakta, bu da dolarda değer artışına neden olmaktadır. Bu duruma bağlı olarak 1971'de Nixon yönetimi doların altına çevrilebilirliğine son verdi. Aynı yıl Smithsonian Enstitüsü'nde gelişmiş ülkelerle birlikte doların devalüe (değerinin düşürülmesi) edilmesi kararlaştırıldı. 1973 yılında Petrol Krizi ile beraber petrol fiyatları da katlandığı için Batı'lı ülkelerin dolara olan talebi daha da arttı. Aynı yıl ikinci devalüasyon gerçekleştirildi. Bundan sonra Sterlin, İsviçre Frangı ve Japon Yeni sabit kurdan dalgalı rejime geçtiler. Bu durum Bretton Woods Sistemi'nin parasal kısmının sonuna işaret etmektedir.

1.1.1.1. Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT)

Bretton Woods Para Sistemi sona ermekle beraber bu sistemin oluşturduğu kurumsal mekanizmalar bugün hala varlıklarını sürdürmektedirler. Bir başka deyişle para sistemi çökmüş ise de Bretton Woods sistemi kurumsal mekanizmalarıyla devam etmektedir. Bretton Woods kurumları arasında en önemli olan kuşkusuz Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'dır (GATT). Ülkeler arasında var olan gümrük duvarlarını azaltmayı, hatta zaman içinde ortadan kaldırmayı amaçlayan bu mekanizma bünyesinde belirli aralıklarla düzenlenen Tur'lar (Round) vasıtasıyla dünya ekonomik sistemine yön veren kararlar alınmaktadır.

Ülkelerin bir araya geldiği bir forum niteliği taşıyan GATT, bu forumun kurumsal temelini atan anlaşmanın da adı olup bu anlaşma 30 Ekim 1947'de

⁶ Seyidoğlu, s.550.

imzalanmış ve 10 Ocak 1948 itibariyle yürürlüğe girmiştir. GATT aslında belirli mallar üzerinde tarife indirimleri yapmak üzere oluşturulan geçici nitelikte bir anlaşma iken, o dönemde hayata geçirilmesi planlanan Uluslararası Ticaret Örgütü'nün (ITO) bazı ülkelerin ulusal meclislerinde onaylanmaması ve bunun sonucunda kadük olması nedeniyle kurumsal bir mekanizma olarak kalıcı hale getirilmiştir. GATT'a katılım toplam oyların 2/3'ü ile olmaktadır. GATT'ın bünyesinde GATT Genel Konseyi, çeşitli uzmanlık komiteleri ve Temsilciler Konseyi bulunmaktadır.

GATT'ın 4 temel ilkesi bulunmaktadır: Dış ticaret anlaşmaya taraf olan ülkeler arasında ayrımcı olmayan biçimde yapılmalıdır (Most Favoured Nation-MFN), üye ülkeler ulusal endüstrilerini korumak için sadece gümrük vergilerine başvurmalı, başka türden tedbirler almamalıdır, üye ülkeler ticarete zarar vermekten kaçınmalı ve çıkabilecek sorunları danışma yoluyla çözmelidirler, ticareti kısıtlayıcı tüm engeller zaman içinde azaltılmalı ve yumuşatılmalı, bu konuda sürekli görüşme ve danışma mekanizmaları işletilmelidir⁷.

GATT'ın birinci maddesi En Çok Kayrılan Ulus (Most Favoured Nation, MFN) kuralını hükme bağlamaktadır. Buna göre ülkeler arasında gerçekleşen mal ticaretinde eğer bir tarafa herhangi bir kayırma, ayrıcalık, üstünlük gibi avantajlar sağlanırsa diğer ülkeler de aynı muameleden faydalanmalıdırlar. Böylece hiçbir ülke ticari ayrımcılığa maruz kalmamaktadır. Ancak bu kuralın istisnası olarak gümrük birlikleri ve serbest ticaret anlaşmaları karşımıza çıkmaktadır. Bu tür bölgesel ticaret anlaşmaları, anlaşmanın dışında kalan ülkelere karşı gümrük tarifelerini yükseltmemeli ve bu tür anlaşmaları düzenleyen GATT kurallarıyla uyumlu olmak zorundadır⁸.

Bir diğer önemli Madde ise 1979 yılında Tokyo Turu'nda Kabul edilen Yetkilendirme Hükümü'dür (Enabling Clause). Bu karar gelişmekte olan ülkelere birbirlerine sağladıkları ticari ayrıcalıkları diğer GATT üyelerine de sağlama zorunluluğundan muafiyet getirmiştir⁹.

GATT'ın kuruluşu ile beraber dünya ticaretinde serbestleşme çok taraflı

⁷ Mehmet Hasgüler ve Mehmet B. Uludağ, **Devletlerarası ve Hükümetlerdışı Uluslararası Örgütler: Tarihçe-Organlar-Belgeler-Politikalar**, 2. Baskı, Nobel Yayın, Ankara, 2005, s.94.

⁸ Balkır, s.110.

⁹ Balkır, s.111.

müzakereler aracılığı ile ilerlemeye başlamıştır. İlerleyen yıllarda ise hem iki taraflı/bölgesel hem de çok taraflı ticari serbestleşmenin aynı anda ilerlediği görülmektedir. Aslında iki taraflı anlaşmaların, çok taraflı anlaşmalara ve GATT'ın MFN ve ulusal muamele kuralına aykırı olduğu düşünülse de GATT kurulduğu andan itibaren iki taraflı anlaşmaları destekleyen bir organizasyondur. Çünkü GATT'ın temel mantığı dünya ticaretinde daha fazla serbestleşme ve ekonomik aktivitenin hızlı bir şekilde artmasıdır. Bu nihai amaç için ikili ve bölgesel temelli anlaşmalar da birer aşama olarak görülmektedir. Bu anlayış, tezimizi oluşturan TTYO'nun da uluslararası hukuk bakımından dayanağını teşkil eden GATT'ın 24. Maddesinde şu şekilde hükme bağlanmıştır:

“Taraflar devletler, özgür iradeyle akdedilmiş anlaşmalara taraf olan ülkelerin ekonomileri arasında daha derin bir bütünleşme sağlamak yoluyla, uluslararası ticaretin serbestleşmesine katkıda bulunulmasının temenni edilir olduğunu kabul ederler. Taraflar aynı zamanda bir Gümrük Birliği ya da Serbest Ticaret Bölgesi'nin konusunun diğer ülkelerle gerçekleştirilen ticarete engel teşkil etmek değil birliği ya da bölgeyi oluşturan alanlar arasındaki ticareti kolaylaştırmak olması gerektiğini de kabul ederler”¹⁰.

Yukarıdaki maddeden de anlaşılabileceği gibi ticareti kolaylaştırıcı ve arttırıcı her türlü eyleme GATT'ın herhangi bir engeli ya da müdahalesi söz konusu olmamaktadır. Dolayısıyla ülkeler bu maddeye dayanarak birbirleri arasında rahatça Serbest Ticaret Anlaşması imzalayabilmektedirler. Bu anlaşmalar aracılığıyla en azından ikili ya da bölgesel olarak ticaret daha serbest hale gelmektedir.

GATT kurulduğu andan itibaren ticaretin artması ve refahın yükselmesine olumlu katkıda bulunmuştur. İkinci Dünya Savaşını takip eden yıllarda yapılan bir dizi GATT müzakeresinin (1960-62'deki Dillon ve en önemlisi olarak 1964-67'deki Kennedy Görüşmeleri) sonucunda sanayileşmiş ülkelerin mal ticareti 1950'den 1975'e kadar yıllık ortalama gayri safi milli hâsıllarının (% 4) iki katı kadar, % 8 oranında büyümüştür¹¹.

¹⁰ Ulaş Candaş, “Çok Taraflılık mı İki Taraflılık mı? Tercihli Ticaret Anlaşmalarının Uluslararası Ticaret Sistemiyle İlişisine Dair Bir Değerlendirme”, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt: 6, Sayı: 22, (2010), <http://www.usak.org.tr/dosyalar/dergi/HqKE7ex5KMJffx2S0xnUJ36m3r4bx1.pdf>, (19.10.14), s.64.

¹¹ Robert Gilpin, *Uluslararası İlişkilerin Ekonomi Politikası*, (çev.) Murat Duran, Selçuk Oktay, M. Kadir Ceyhan, Gürkan Polat, 2.Baskı, Kripto Basım Yayım, Ankara, 2012, s.237.

Ancak dünyada belirli dönemlerde ortaya çıkan ekonomik ve finansal krizler serbestleşmeyi tehdit edebilmektedir. Nitekim 1970 ve 80'li yıllarda dünyada korumacılığın hızla yükselmekte olduğu görülmektedir. Bunun sebepleri şöyle sıralanabilir: dalgalı kura geçiş ve bunun sonucunda ortaya çıkan değişken kurlar, 1973-74 kışındaki OPEC devrimi ve enerji piyasasında yoğun fiyat artışı, Japonya'nın rekabet gücünün artması, yeni sanayileşen ülkelerin dünya piyasasına girmeleri, Amerikan ekonomisinin nispeten zayıflaması, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun giderek içine kapanması, küresel stagflasyonun ortaya çıkışı. Tüm bu gelişmeler ticaretin serbestleşmesini yavaşlatmış ve tersine çevirmeye başlamıştır¹². Benzer bir biçimde 2008 yılında ABD bankacılık sektöründe başlayan finansal kriz de tüm dünyaya yayılarak korumacılık endişelerini tetiklemiştir.

Bu olumsuz gelişmeyi tersine çevirmek ise daha fazla ekonomik reform ve daha fazla serbestleşme ile mümkündür. Çünkü refahın artışı daha fazla ticaretle mümkündür. İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana dünya ticaretinin 15 kat gelişmesinde, GATT'ın katkısı inkar edilemez. GATT üyeleri, dünya dış ticaretinde % 90'lık bir paya sahiptir¹³.

1.1.1.1.1. GATT'ın Yapısı ve Yönetimi

GATT'ın yapısı çeşitli konsey ve kurullardan oluşmaktadır. Örgütün en yetkili organı her üyenin bir oy hakkının bulunduğu ve kararların basit çoğunlukla alındığı Genel Kurul'dur. Danışma Kurulu ise 1975 yılında kurulmuş olup, Uluslararası Ticaretle ilgili tavsiye kararları almaktadır.

Bu organların yanı sıra çeşitli konuları takip ve denetleme görevi ile Ticaret Kalkınma Komitesi, Ödemeler Dengesi Kısıtlamaları Komitesi, Katılan Ülkeler Komitesi, Tekstil Komitesi, Tarife Ayrıcalıkları Komitesi, Koruma Komitesi, Bütçe ve Finans Yönetim Komitesi gibi Komiteler kurulmuştur.

1986 yılında Uruguay'da başlayan 8. GATT müzakereleri o tarihe kadar çok taraflı ticari görüşmelerde görülmemiş oranda ilerlemenin başlangıcı olmuştur. 123 üye ülkenin katıldığı müzakereler tam 8 yıl sürmüş ve dünya ticareti adına çok önemli kararlar alınmıştır: Öncelikle yeni bir GATT anlaşması yapılmıştır ve

¹² Gilpin, s.238.

¹³ S. Rıdvan Karluk, **Uluslararası Ekonomik Mali ve Siyasi Kuruluşlar**, 5. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002, s.149.

eskisiyle karıştırılmaması için buna GATT 1994 denilmiştir. Bu yeni GATT da DTÖ Anlaşmasına ek olan çok taraflı ticari anlaşmalardan sadece birisidir. Bu anlaşmaya ilaveten Tarım, Tekstil ve Giyim, Menşe Kuralları, Sübvansiyonlar ve telafi Edici Tedbirler, Sevk Öncesi İnceleme, Ticaretle Bağlantılı Yatırım Tedbirleri, Bitki ve Hayvan Sağlığı Tedbirleri, Ticaretle Teknik Engeller gibi isimler altında anlaşmalar yapılmıştır. Başka eklerde de uzlaşmazlıkların çözümündeki kurallar, ticaret politikalarının gözden geçirilmesi, devlet ihaleleri gibi konularda uygulanması için devletin ayrıca taraf olmasını gerektiren isteğe bağlı anlaşmalar da yapılmıştır. Bu denli ayrıntılı düzenlemeler salt ticaretin çok ötesindeki alanları öngörmekte ve düzenlemektedir. Bu kanalla bir küresel ticaret hukukunun en geniş biçimiyle kurulduğunu söylemek de mümkündür¹⁴.

Bugüne kadar yapılmış Çok Taraflı Ticaret Müzakerelerinin en önemlisi Uruguay Turu'dur (1947 Cenevre, 1949 Annecy, 1950-51 Torguay, 1956 Cenevre, 1960-62 Dilon, 1964-67 Kennedy, 1973-79 Tokyo, 1986-94 Uruguay). 1986 yılında Uruguay'da başlayan görüşmeler 1994 yılında Fas'ta sona ermiştir. Uruguay Turu'ndan sonra GATT, Dünya Ticaret Örgütü adını almıştır.

1.1.1.2. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)

Bir anlaşma metni olarak değil de yukarıda sözü edilen forum çerçevesinde şekillenen bir kurumsal mekanizma olarak düşünüldüğünde GATT 1994 yılı itibariyle yerini DTÖ'ye bırakmıştır. DTÖ'nün kurulmasıyla dünya ticaretinin küreselleşmesi adına en büyük adım da atılmıştır. Ayrıca Uruguay Turu'na 123 ülkenin katılmış olması dünyada ticaretin serbestleşmesi için ülkelerin işbirliğine gittiklerini ortaya koymakta ve bu konuda bir uzlaşmanın oluştuğuna işaret etmektedir.

DTÖ'nün küresel ticarete bir diğer katkısı ise mallar dışındaki ticari konularda da serbestleşme yönünde bir eğilimin ortaya çıkmış olmasıdır. Tarım, fikri mülkiyet hakları ve hizmetler gibi ülkelerin çok hassas oldukları ve kendi kamuoylarında yoğun tartışmalara ve itirazlara neden olan konularda ilerlemeler ve yeni serbestiler kazanılmıştır. DTÖ'de telekomünikasyon ve finansal hizmetler alanında yeni sektörel anlaşmalar ve Bilgi Teknolojileri Anlaşması yürürlüğe

¹⁴ Hasgüler ve Uludağ, s.95.

girmiştir¹⁵. Bu da bize dünya ticaretinin hiç olmadığı kadar derinleştiğini ve birbirine bağımlı bir hal alarak hem daha güçlü hem daha kırılgan bir yapıya kavuştuğunu göstermiştir. Yani küreselleşme dünya ticaretinin bütün damarlarına yayılmaya başlamıştır.

İşlev olarak GATT'ın misyonunu devam ettirse de, DTÖ daha derinlikli ve kapsayıcı bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünya Ticaret Örgütü'nün amaçları şunlardır: üye ülkelerin ticaret ve ekonomi alanındaki ilişkilerini geliştirmek; hayat standartlarını yükseltmek; tam istihdamı sağlamak; reel gelir ve talep hacminde istikrarlı bir artış sağlamak; dünya kaynaklarının sürdürülebilir kalkınma hedefine uygun bir şekilde kullanımını sağlamak; çevreyi koruyacak ve farklı gelişme seviyelerindeki ülkelerin ihtiyaç ve endişelerine cevap verecek şekilde mevcut kaynakları geliştirmek¹⁶.

DTÖ'nün en yetkili organı iki yılda en az bir kez toplanması gereken Bakanlar Konferansı'dır. Örgütün merkezi Cenevre'dedir. DTÖ'nün GATT'tan temel farkı bağlayıcı nitelikte olmasıdır. DTÖ kuralları ülkeleri daha fazla serbestleşme konusunda teşvik etmekte ve eğer taraf olmayan ülkelere karşı herhangi bir ayrımcı uygulama yoksa bölgesel anlaşmalara da engel olmamaktadır.

DTÖ'nün 5 temel fonksiyonu vardır: DTÖ anlaşmalarını oluşturan çok taraflı ticari anlaşmaları yönetir ve uygular, üyeleri arasında yapılan çok taraflı ticari müzakereler için bir forum görevi yapar, DTÖ üyeleri arasındaki ticari uyuşmazlıklara çözüm arar, üyelerinin ulusal ticaret politikalarını yaygınlaştırır. Global ekonomik politikalar geliştiren diğer uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapar¹⁷.

DTÖ'nün 5 temel ilkesi bulunmaktadır:

Ayrımcı olmama ilkesi (en çok kayrılan ulus ilkesi): Yukarıda da değinildiği gibi GATT'ta da yer alan temel kuraldır ve çok taraflı ticari anlaşmaların temelini oluşturmaktadır. Bu kuralda bir üyenin başka bir üyeye tanıdığı her türlü

¹⁵ The German Marshall Fund of the United States ve ECIPE, "A New Era for Transatlantic Trade Leadership-A Report from the Transatlantic Task Force on Trade and Investment", Şubat 2012, http://www.ecipe.org/media/publication_pdfs/TATF_Report_2012__PDF.pdf, (29.11.2014), s.11.

¹⁶ Nil Karaca, "GATT'tan Dünya Ticaret Örgütü'ne", <http://web.sakarya.edu.tr/~kaymakci/makale/gattdan.pdf>, (16.08.2014), s.86.

¹⁷ Hasgüler ve Uludağ, s.95.

ticari ayrıcalığı bütün diğer üyelere de koşulsuz tanınması şarttır. Koşulsuzdan kasıt hiç bir koşul öngörmemesi değil, daha önce uyguladığı koşullara ek ve özel yeni bir koşul uygulamamasıdır. Yani herkese eşit muamele yapması gerekmektedir.

Şeffaf olma ilkesi: Koruma önlemleri sadece ve sadece tarifelerle uygulanacaktır. Ülkeler arasındaki ticaret müzakereleri açık bir şekilde yapılacak ve alınacak kararlar anında DTÖ'ye bildirilecektir. Yani burada amaç ülkelerin aralarında vardıkları herhangi bir ticari anlaşmanın üçüncü tarafları negatif olarak etkilemesinden kaçınmaktır. Devletler ayrıca şeffaflık ilkesi gereğince belirli dönemlerde DTÖ'nün denetimlerine tabidirler.

Danışma ve anlaşmazlıkların halli: Anlaşmaların uygulanması aşamasında eğer ülkeler arasında sorunlar meydana gelirse bu yine DTÖ'nün gözetiminde çözülür. Eğer devletler sorunu kendi aralarında çözemezlerse DTÖ bünyesinde soruna iki tarafın da memnun kalacağı bir şekilde çözüm aranır.

Karşılıklılık: Devletler eğer kendi gümrük vergilerini bir ülke lehine indirmişlerse doğal olarak o ülkeden de aynı adımı atmasını beklemektedirler. Aksi takdirde ticaretin serbestleşmesi adına yapılan işlemlerin bir ayağı eksik kalır.

Müzakere: DTÖ'nün de GATT gibi gelişimi, devletler arasında yapılacak müzakerelere ve müzakereler sonucunda varılacak uzlaşılara bağlıdır.

Tarım, hizmetler, fikri mülkiyet vb. konular devletlerin çıkarları göz önüne alınarak müzakere edilmektedir. Böylece taraflar-ülkeler hassas oldukları alan ya da konularda en azından seslerini yükseltebilmekte ve böylece ticari çıkarlarını koruyabilmektedirler.

Ulusal Muamele Kuralı: Bir malın, hizmetin ya da fikri mülkiyet haklarına tabi bir ürünün bir pazara girdikten sonra pazardaki diğer ürünlerle aynı muameleyi görmesi yani herhangi bir ayrımcılığa uğramaması halidir. Burada maldan gümrük vergisi alınabilir çünkü mal henüz piyasaya girmemiştir.

1.1.1.2.1. DTÖ' nün Yapısı

DTÖ'de aralar oy birliği ile alınmaktadır. En üst düzey organ olan Bakanlar Konferansı, GATT Genel Kurulu'nda olduğu gibi örgütün temel işlevlerini yerine getirmektedir. Tüm üyelerin temsilcilerinden oluşan ve Bakanlar Konferansı'na bağlı bir örgüt olarak faaliyet gösteren Genel Konsey ise gerekli gördüğü zamanlarda

toplanmaktadır. Toplantının gündemine göre ismi değişebilmektedir. Örneğin Ticaret politikalarını inceleme birimi üye ülkelerin ticaret politikalarını belirli aralıklarla izlemektedir. Anlaşmazlıkların Giderilmesi Mekanizması ise bütün üye ülkelerin ihtilaflarını bir karara bağlar ve bu kararın kesin bağlayıcılığı bulunmaktadır. Sekreteryaya, Genel Sekreter tarafından yönetilmekte ve sekreteryaya bünyesinde çalışan personel sadece örgüte karşı sorumluluk taşımaktadırlar. Sekreteryaya, İsviçre'nin Cenevre kentinde bulunmaktadır.

DTÖ'ye ülkeler uluslararası ticaretten aldıkları paylara göre katkıda bulunmaktadırlar. Böylece örgütün yıllık bütçesi oluşmaktadır. Genel Direktör'ün hazırladığı bütçe ile ilgili tahmini raporlar önce Mali ve İdari İşler'e daha sonra ise Genel Konsey'e sunulur. Bu raporun kabul edilebilmesi için Genel Konsey'in onayı gerekmektedir.

DTÖ'ye katılmak isteyen aday ülke öncelikle başvurusunu yapmalıdır. Başvurunun ardından çalışma grubu kurulur ve iki taraf arasında müzakereler başlar daha sonra ise katılım protokolü imzalanır. En son aşamada ise Bakanlar Konferansı'nın onayı gerekmektedir. Bunun için de tüm üye ülkeler aynı fikirde olmalıdır.

1.1.1.2.2. DTÖ Anlaşmaları

DTÖ anlaşmaları üye ülkelerin müzakereleri ve ortak bir karara varmaları neticesinde ortaya çıkmaktadır. GATT, DTÖ'nün mal ticaretinde temel rehberidir. 1994 yılında tamamlanan Uruguay Turu sonucunda hizmetler, fikri mülkiyet, anlaşmazlıkların giderilmesi ve ticaret politikası gibi konularda yeni kurallar kabul edilmiştir.

1.1.1.2.2.1. Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS)

Bu anlaşma ile Uluslararası alanda faaliyet göstermek isteyen telekom firmaları, turizm şirketleri, sigorta şirketleri, bankalar, oteller, süpermarket zincirleri, ulaştırma firmaları gibi pek çok sektörde hizmet ifa eden kuruluşların hizmetlerini küresel ölçeğe daha rahat taşımaları öngörölmüştür. Bu düzenlemeler GATS'ın bünyesinde yer almaktadır.

GATS hükümlerinden olan Hizmetlerin Sınırötesi Hareketi ile hizmetlerin sunulduğu ülkede ticari bir işletmenin oluşturulması, gerçek kişilerin bir hizmet ifası maksadıyla yabancı bir ülkede geçici bir süreyle bulunması ve tüketicilerin ithalat yapılan ülkeye gitmelerini düzenlemektedir. Şeffaflık kuralı gereğince; ülkeler, tüm yasa ve tüzükleri yayınlamak durumundadırlar. Ayrıca her bir ülke, diğer ülkelerin hizmet sektörlerinde yasa ve tüzüklere ilişkin bilgi edinebilecekleri bir bilgi merkezi oluşturacaktır. En Çok Kayrılan Ulus Prensipli ve Ulusal Muamele Kuralı bu alanda da uygulanmaktadır.

1.1.1.2.2.2. Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması (TRIPS)

Fikri Mülkiyet Hakları'nın uluslararası kurallarla korunması bilim ve sanat alanında yeni buluş ve yaratıcı çalışmalara büyük katkı sağlamaktadır. Uruguay Turu Nihai Senedi'ndeki dış ticarete ilişkin Ticaret ile Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması ülkeler arasındaki iç düzenleme farklılıklarını gidermeyi, kapsam, koruma süresi, tanınan haklar ve şekil yönünden hakkın kazanılmasında ortak normları ve asgari standartları sağlamayı amaçlamıştır¹⁸. Korsan ürünlerle mücadele etmek için bu alanda alınan kararlar firmaları ve tüketicileri yakından ilgilendirmektedir. Bu alandaki yatırım ve ticaret düzenlemeleri: yayın hakları, patentler, markalar, endüstriyel tasarımlar, ticarete konu coğrafi isimler gibi alanları kapsamaktadır. Teknolojik buluşlar için yirmi yıllık bir koruma süresi tanınmıştır.

TRIPS Anlaşması, ilk defa fikri mülkiyet haklarında korumanın uluslararası standartlarını oluşturmuştur. Ulusal Muamele Kuralı ve En Çok Kayrılan Ulus Kuralı burada da temel ilke olarak kabul edilmiştir.

1.1.1.2.3. Anlaşmazlıkların Çözümü

Ülkeler arasındaki sorunlar kendi alanlarında uzman olan kişilerin hazırladıkları raporlar, anlaşma metinleri ve ülkelerin uymayı kabul ettikleri yükümlülükler çerçevesinde danışma yoluyla çözüme kavuşturulmaya çalışılmaktadır. Bu mekanizmanın aldığı kararlar bağlayıcıdır.

¹⁸ Karluk, s.196.

1.1.1.2.4. Ticaret Politikasını İnceleme Mekanizması

Ticaret Politikalarını İnceleme Mekanizması'nın amacı, şeffaflığı artırmak, uyum sürecindeki ülkelerde politikalar hakkında mutabakatı sağlamak ve bu politikaların etkilerini ölçmektir. Yani GATT'ta kabul edilen ticari kuralların tam olarak uygulanıp uygulanmadığı kontrol edilmektedir. Böylece ülkelerin arasında çıkabilecek sorunlar de en aza indirilmiş olmaktadır. Ayrıca ülkelerin bilgilenmesini sağladığı için işbirliği olanakları artmaktadır.

GATT'ın kuruluşundan itibaren sekiz kez yapılan Tur'lar ile dünyadaki ticari serbestleşme ve ticari faaliyetler önemli oranda artmıştır. Ancak bu süreçte her ülkenin eşit şekilde yararlandıklarını söylemek doğru olmaz. Gelişmiş ülkeler yapılan reformlara daha kolay uyum sağlayabilirken, gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerin DTÖ'nün yükümlülükleri ile daha sorunlu ilişkileri vardır. Bunun da temel sebebi daha fazla serbestleşmenin kendi ekonomik gelişimlerine zarar vereceği endişesidir. İşte bu endişeyi gidermek ve onları da sistemin aktif birer parçası yapmak amacıyla Doha Turu Müzakereleri "kalkınma" gündemi ile toplanmıştır.

1.1.1.2.5. Doha Kalkınma Gündemi

2001 yılında Katar'ın Başkenti Doha'da 9. Çok Taraflı Ticaret Müzakereleri başlamıştır. Doha müzakereleri tarım, endüstriyel tarifeler, tarife dışı engeller ve hizmetler gibi önemli konularda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında aşılamayan farklılıklar (persistent differences) olarak tanımlanmaktadır. ABD ve AB çoğunlukla gelişmekte olan ülkeleri-özellikle Çin, Brezilya ve Hindistan- pazarlarını hizmetlere ve işlenmiş ürünlere daha fazla açmaları konusunda teşvik edip, kendi tarımsal pazarlarını koruma için bazı önlemler alma konusunda ortak çıkarları paylaşmaktadırlar¹⁹.

Doha Turu'nda şu konular tartışılmıştır: Tarım müzakereleri, tarım dışı ürünlerde pazara giriş, hizmet ticareti, ticaretin kolaylaştırılması (ticaretin kolaylaştırılması ile kastedilen özetle gümrük işlemlerinin hızlandırılması, şeffaf ve öngörülebilir gümrük politikalarının uygulanmaya konması, mevzuat, ceza, harç ve diğer ticaretle ve gümrük işlemleriyle ilgili prosedürün açık bir şekilde belirtilmesi

¹⁹ Raymond J. Ahearn, "U.S.-EU Trade and Economic Relations: Key Policy Issues for the 112th Congress", Congressional Research Service, 18 Ocak 2012, <http://www.fas.org/srg/crs/row/R41652.pdf>, (29.11.14), s.10.

ve erişime açık olması esaslarına dayanarak dünyada ticaretin gelişmesine yönelik teknik engellerin kaldırılması amaç edinilmektedir), ticaretle bağlantılı fikri mülkiyet hakları.

Doha Turu'nda gelişmekte olan ülkelerin daha etkin rol oynadıklarını görüyoruz. Bunun temel sebebi ise gelişmekte olan ülkelerin GATT sisteminden farklı olarak DTÖ'de daha etkin olmalarıdır. Bu nedenle kendilerini ilgilendiren hassas konularda – özellikle tarım – diğer gelişmekte olan ülkelerle işbirliğine gidip kendileri lehinde müzakerelerde ağırlıklarını hissettirmişlerdir.

Doha müzakerelerinde, gerek dünya ticaretindeki serbestleşmenin taraflara sağlayacağı yararlar; gerekse 'kalkınma' temelli bir çerçeve iddiasına rağmen, arzu edilen aşamaya varılamamıştır²⁰.

Doha Turu'nun tıkanmasına yol açan iki temel etken söz konusudur. Bunlardan ilki gelişmiş ülkelerin – bilhassa ABD ve AB – tarıma yönelik sübvansiyonları ve kendi pazarlarını tarım ürünleri konusunda daha sıkı korumaları, bir diğeri de gelişmekte olan ülkelere verilen yeni yükümlülüklerdir. Bu ülkeler henüz Uruguay turundaki yükümlülüklerini tam olarak yerine getirmedikleri halde yeni yükümlülükler bu ülkeleri zorlamakta ve yenilikler konusunda isteksiz davranarak görüşmeleri tıkamaktadırlar.

Doha Turu'nda daha önceki turlardan farklı olarak bir lider eksikliği de göze çarpmaktadır. Daha önceki turlarda AB ve ABD'nin müzakerelerin arkasında yer alan itici güç oldukları bilinmektedir. Ancak bu turda etkileri daha sınırlı kalmıştır. Bunun da temel sebepleri gelişmekte olan ülkelerin sistem içerisinde ağırlıklarının artması ve – biraz da bu duruma bağlı olarak – ABD'nin bölgesel ticari anlaşmalara yönelmesi olarak gösterilebilir. Gelişmekte olan ülkelerin ticareti serbestleştirme konusundaki isteksizlikleri ABD'yi bölgesel ticaret anlaşmalarını takip etmeye yönlendirmiştir.

²⁰ M. Sait Akman, “ **Doha ‘Kalkınma’ Turu ve DTÖ: Sorunların Açmazında Çözüm Arayışları**”, M.Sait Akman ve Şahin Yaman (der.), Dünya Ticaret Örgütü Doha Turu Çok Taraflı Ticaret Müzakereleri ve Türkiye, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV)Yayınları, Ankara, 2008, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271234792r5707.Dunya_Ticaret_Orgutu_Doha_Turu_Cok_Tarafi_Ticaret_Muzakereleri_ve_Turkiye.pdf, (29.11.14), s.29.

1.1.1.3. Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD)

IBRD, Bretton Woods sisteminin bir halkası olarak 27 Aralık 1945 yılında kurulmuş bir uzmanlık kuruluşudur. Bu örgütün amacı; savaştan yıkık çıkan Avrupa ekonomilerinin yeniden yapılanmasını sağlamak, daha sonra bağımsızlığını ilan eden eski sömürgelerin kalkınmalarına yardımcı olmak ve bunlara finansal ve teknik yardımda bulunmaktadır. Daha sonra Dünya Bankasına dönüşen bu kuruluş IMF'ye üye olunması şartıyla ülkeleri üyeliğe kabul etmektedir.

Dünya bankasının amaçları şu şekildedir: Verimli amaçlara yönelik sermaye yatırımlarına kolaylık sağlamak, üye ülkelerin imarına ve kalkınmasına yardım etmek, az gelişmiş ülkelerin doğal kaynaklarını ve olanaklarını desteklemek, özel yabancı sermaye yatırımlarına güvence vermek ve bu yatırımları desteklemek, uygun koşullarda yabancı sermaye bulunmazsa, kendi fonlarından ve başka kaynaklardan, verimli amaçları gerçekleştirmek amacıyla parasal yardımlarda bulunmak, Uluslararası yardımları destekleyerek, uluslararası ticaretin dengeli biçimde artmasına ve ödemeler dengesinin sürmesine katkıda bulunmak²¹.

1.1.1.4. Uluslararası Para Fonu (IMF)

IMF, Bretton Woods sisteminin parasal ayağını düzenleyen kurumsal mekanizmayı ifade etmektedir. IMF, özellikle gelişmekte olan ya da herhangi bir ekonomik krizle mücadele eden ülkelere belirli kıstaslara göre kredi kullandırmaktadır. Bu sayede ülkelerin ödemeler dengesinde yaşadıkları sorunların aşılması ve küresel para sisteminin devamı amaçlanmış ise de IMF politikalarının bilhassa kamu maliyesi üzerine getirdiği yük sıklıkla eleştiri konusu olmaktadır.

IMF'nin amaçları şu şekildedir: Parasal istikrar sorununda uluslararası işbirliği sağlamak ve dünya ticaretinin gelişmesine bu yolla katkı yapmak, para değişimi esaslarına ilişkin düzen sağlayacak önlemler almak, haksız rekabet amaçlı devalüasyonu önleyici kurallar getirmek, üye ülkelerin ticari işlemlerinde çok taraflı ödeme kolaylıkları getirmek, döviz sınırlamalarını ortadan kaldırmak, kronik ve konjonktürel kriz yaşayan, ödemeler dengesi sorunu içindeki üye ülkelere teknik ve mali yardımlarda bulunmak, yapısal dönüşümlere yardımcı olmak²².

²¹ Hasgüler ve Uludağ, s.89.

²² Hasgüler ve Uludağ, s.90.

1.2. BÖLGESEL EKONOMİK MEKANİZMALAR

Küresel oluşumlara alternatif olan ve son yıllarda sayıları hızla artan bölgesel ve ikili işbirlikleri Uluslararası Ticaret Sisteminin diğer bir boyutunu meydana getirmektedirler. Özellikle Doha Turu'nun başarısızlığı pek çok ülkeyi ve bölgeyi bu tür anlaşmalara yönlendirmektedir. Ülkelerin daha derin, kapsayıcı anlaşmalar oluşturabilmeleri ve bu anlaşmaları daha hızlı müzakere edebilmeleri yani daha hızlı sonuçlandırabilmeleri de bu tür anlaşmalara olan talebin artışını açıklayan bir diğer faktördür.

Bölgeselleşme; belli ortak paydalar üzerine inşa edilmiş birden çok ülkenin katılımıyla oluşmuş, sosyal, ekonomik, siyasi sonuçlar elde etmeyi amaçlayan yapılar olarak tanımlanmaktadır²³. Bir diğer tanıma göre bölgeselleşme, belirli bir coğrafi bölgede yerleşik ve yakın ilişkiler içinde olan ülkeler arasında ticarete konu olan mal ve hizmetlerin yanı sıra emek ve sermayenin serbest dolaşımının aşamalı olarak sağlanması esasına dayanmaktadır²⁴.

Ülkelerin bölgesel yani iki taraflı anlaşmalara yönelmelerinin temelinde GATT veya DTÖ etrafında şekillenen çok taraflı ticaret anlaşmaları ile elde edemeyecekleri kazanımları ikili ve bölgesel anlaşmalarla daha rahat elde edebilecekleri düşüncesi yatmaktadır. Bunun en güzel örneği de Avrupa Birliği'dir. Yüzyıllardır birbirleri ile savaşıp Avrupalı devletler Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun kurulmasıyla ekonomik, siyasi ve sosyal olarak hedefledikleri barış ve istikrar ortamını yakalamışlar ve hem dünya için örnek bir ekonomik model oluşturmuşlar hem de kendi halklarının refah düzeyini yükseltmişlerdir. Yine aynı şekilde Meksika, NAFTA'ya üyeliğin ardından siyasi, ekonomik, hukuki ve sosyal pek çok reform yaparak yabancı yatırımlar için cazip bir ülke haline gelmiştir.

Bölgeselleşme, küçük ülkeler için de bazı fırsatlar yaratmaktadır. Macaristan, Yunanistan ve Portekiz gibi nispeten küçük sayılabilecek ülkeler AB üyeliğinden sonra hem istikrar kazanmışlar hem de ekonomik olarak hızlı bir gelişim

²³ Recai Coşkun, “Küreselleşme mi Bölgeselleşme mi? Yeni Bölgesel İşbirlikleri Neler İma Ediyor?”, 3. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi, (7-9.06.2005), Kırgızistan, <http://web.sakarya.edu.tr/~coskun/DOKUMANLAR/KURESELLESME%20MI%20BOLGESELLESME%20MI%20YENI%20BOLGESEL%20ISBIRLIKLERI%20NELER%20IMA%20EDIYOR.pdf>, (19.10.2014), s.5.

²⁴ Erol Kutlu, “Günümüzde Ortaya Çıkan Ekonomik Oluşumlar ve Türk Dünyasına Etkileri”, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, <http://www.aof.anadolu.edu.tr/kitap/IOLTP/2292/unite10.pdf>, (24.11.2013), s.216.

göstermişlerdir. Bir ekonomik bloğa katılmanın gittikçe hayati olduğu bu dönemde bölgeselleşme bu ülkeler için cazip bir durum yaratmıştır.

Bölgesel bütünleşmelerin teşvik edici etkileri de bulunmaktadır. Etrafında ekonomik bütünleşmelerin arttığını gözlemleyen ülkeler, ayrımcı muameleye maruz kalma endişesi ile kendileri de bir oluşum içinde yer alma çabası içerisine girmektedirler. Böylece dünyada bölgesel bütünleşmelerin sayıları giderek artmaktadır. Günümüzde bu tür bütünleşmelerin yaklaşık % 81'ini Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA), % 11'ini ise bütünleşmenin daha ileri aşaması olan Gümrük Birlikleri oluşturmaktadır²⁵.

Bölgeselleşme ülkeler arasında ticaretin serbestleşme düzeyi ve ortak politikalara katılımın yoğunluğuna göre sınıflandırılabilir. Bir başka deyişle bölgeselleşme kapsamına giren oluşumlar basit uluslararası işbirliği temelli bloklardan siyasal bütünleşmeye doğru evrilen AB gibi yapılara varana kadar kendi aralarında önemli ölçüde farklılaşırlar.

1.2.1. Küreselleşme-Bölgeselleşme Tartışmaları

Günümüzün ekonomi politikaları ya da tercihleri küreselleşme ve bölgeselleşme ikilemi arasında sıkışmış bir görüntü sergilemektedir. Dünyada Moğolistan dışında tüm ülkeler küresel ya da bölgesel bir ticaret anlaşmasına taraf durumdadır. Artan rekabet nedeniyle ülkeler birbirlerini hem birer rakip hem birer ekonomik ortak olarak görmektedirler. Bu ortaklık girişimleri de ya küresel ya bölgesel anlaşmaların şemsiyesi altında gerçekleşmektedir. Ülkelerin eko-politik tercihleri açıklanırken bazı tanımların yapılmasında fayda vardır. Bu açıdan küreselleşme kavramı ve onun dünya ticareti üzerindeki etkisine kısaca göz atmak gerekecektir.

Ekonomik anlamda küreselleşme, “malların, hizmetlerin, emeğin ve sermayenin serbest dolaşımı yoluyla girdi ve çıktılar için tek bir pazar yaratılması, ayrıca yabancı yatırımcılara ve yurtdışındaki vatandaşlara karşı bir ayrımcılık yapılmaması, dolayısıyla ekonomik anlamda ‘yabancı’ kavramının ortadan kalkmasıdır”²⁶. Bu da belki de gelecekte ülke sınırlarının özellikle işadamları hatta

²⁵ Balkır, s.3.

²⁶ TÜSİAD, “Küreselleşme Sürecinde İş Dünyası Kuruluşlarının Değişen Rol ve İşlevleri”, http://www.tusiad.org.tr/__rsc/shared/file/kuresellesme-is-dunyasi-Tr.pdf, (17.10.2013), s.17.

belki de sıradan vatandaşlar için daha geçirgen bir yapıya kavuşmasını sağlayacaktır. Böylece ülkeler arasındaki ticaret ülke içinde yapılan ticaret kadar kolay bir hal alacak ve tüketiciler istedikleri ürünlere çok daha uygun fiyatlara erişmiş olacaklardır.

Küreselleşme olarak ifade edilen gelişmeleri üç ana başlık altında ifade etmek mümkündür:

Ekonomik Gelişmeler: Ticaret, yatırım ve para hareketlerinin ulusal sınırları çok hızlı ve yüksek miktarlarda aşması ve dünya geneline yayılması;

Siyasal Gelişmeler: Ulus devletin egemenlik alanlarının giderek daralması ve ulusal egemenliğin ulusüstü kurumlara devredilmesiyle birlikte ulus devletlerin varlıklarını bu kurumlar vasıtasıyla göstermesi;

Sosyal Gelişmeler: Göçlerin, uluslararası turizm faaliyetlerinin ve iletişim teknolojisi alanındaki gelişmelerin bir sonucu olarak kültürlerarası etkileşimin (belki benzeşimin) giderek artması, yeni teknoloji ile birlikte yeni sosyal örgütlenmelerin ve ilişkilerin ortaya çıkması²⁷.

Küreselleşme pek çok teknolojik, sosyal, ekonomik gelişmenin etkisiyle yayılsa da, aslında küreselleşmenin belirli kurallara göre işlemesi yani ülkelerin kendi aralarında kararlaştırdıkları normlara göre gelişim göstermesi arzu edilmektedir. Bu da üyelik sistemine dayanan ve ülkelerin konsensüsünün başat etken olduğu bir sistem gerektirir. Bu amaçla özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra pek çok örgüt kurulmuştur. Bu örgütlerin bazıları GATT/DTÖ sistemi içinde yer alırken çoğunluğu bölgesel işbirliklerinin birer ürünüdürler.

Bölgeselleşme ve Küreselleşme savunucuları arasındaki temel tartışma Bölgeselleşmenin bölge dışında kalan ülkeleri ekonomik olarak dışladığı ve ticaretin küresel düzeyde serbestleşmesine engel olduğu yönündedir. Bu bakış açısına göre DTÖ ise tüm katılımcıların onayı ile ticarete serbestleşmeyi sağlamakta ve hiç kimse dışarıda bırakılmamaktadır. Yani ayrımcılık önlenmiş olur. DTÖ çatısı altında yürütülen çok taraflı müzakerelerde bütün üye ülkeler varılan anlaşmalardan adil bir şekilde yararlanırken AB, NAFTA ve MERCOSUR gibi bölgesel anlaşmalarda üye olmayan ülkelerin olumsuz bir şekilde etkilenme olasılığı vardır. Çünkü bu tür anlaşmalarda üye ülkeler kendi aralarında bir tarife belirlerler. Bölgesel anlaşmaların

²⁷ Coşkun, s.2.

artmasıyla özellikle gelişmemiş Afrika ülkelerinin dünya ticaretinden aldıkları paylar düşmektedir. Bu iddianın aksini savunanlar ise bölgeselleşmenin, küreselleşme için bir tehdit olmadığını, aksine küreselleşme yönünde atılmış bir adım olduğunu iddia etmektedirler. Çünkü bölgesel ticaret anlaşmaları ile önce bölgede sağlanan serbestleşme daha sonra bölge dışına da taşmakta ve bunun sonucunda dünya ticareti de daha serbest hale gelmektedir. Örneğin AB, Komşuluk Politikası ile AB'ye yakın bölgelerdeki ülkeleri daha serbest ekonomi politikaları uygulamaları konusunda teşvik etmekte ve bunun sonucunda da bu ülkeler AB pazarına daha uygun koşullarda ürünlerini satabilmektedirler.

Yine AB üzerinden gidecek olursak AB, Doha Turu'na kadar olan bütün turlarda en belirleyici ve güçlü aktörlerden birisidir ve AB sayesinde çok taraflı müzakereler bu denli ilerleyebilmiş ve dünya ticaretinde tarife oranları hiç olmadığı kadar düşmüştür. AB ayrıca diğer bölgesel bütünleşme çabalarını da olumlu anlamda etkileyerek dünya ticaretinin serbestleşmesini sağlamıştır. Eğer bölgesel bütünleşme çabaları olmasaydı sadece DTÖ kuralları çerçevesinde bir ekonomik serbestleşmenin çerçevesi ve etkisi yetersiz olacaktı. AB'nin başını çektiği bölgesel ekonomik yapılar, dünya ticaretinin serbestleşmesi konusunda Afrika, Asya ve Amerika'daki ülke ya da bölgelerle Serbest Ticaret Anlaşmaları yapmakta ve küresel ticaretin artmasına olumlu katkılar sunmaktadırlar.

Bazı yaklaşımlarda ise bölgeselleşme, çok taraflılığa geçiş ve daha serbest bir ekonomik yapının oluşturulması yolunda bir başlangıç adımı olarak görülmektedir. Çünkü bölgesel bir anlaşmaya katılan bir ülke zamanla kurumsal yapısını dünya ile daha uyumlu bir hale getirerek yabancı yatırımlar için cazip hale gelebilmektedir ve bu da dünyada serbestleşmeye olumlu katkılar yapar. Örneğin Türkiye Gümrük Birliği'nden sonra ve müzakere sürecinde pek çok ekonomik ve kurumsal düzenleme yaparak yabancı yatırımlar için daha uygun bir hukuki ve ekonomik ortam sağlamış ve bunun neticesinde de dünya ekonomisi ile daha yakın bir ilişki içine girmiştir. Benzer şekilde Meksika'nın NAFTA üyeliği ardından pek çok şirket Meksika'ya yatırım yapmıştır. Çünkü Meksika yapısal reformlar yaparak yatırımcılara uygun bir ortam sağlamıştır.

Bölgeselleşme ve iki taraflı ticari anlaşmalara karşı olan görüşe göre anlaşma dışında kalan ülkeler maddi kayıplara uğrayacakları için bu ülkelere karşı düşmanca

bir tutum içerisinde girebilirler. Bu da ülkeler ve bölgeler arasında ticaret savaşlarına yol açabilmektedir. Böyle bir durum ise ülkelerin birbirlerine karşı kota uygulamalarını devreye sokmaları, ithal edilen ürünlere karşı dumping uygulamaları nedeni ile ticari soruşturmalar açmaları gibi örneklerle dünya ticaretini olumsuz etkileyebilecektir.

Bölgeselleşmeyi savunanlar ise benzer amaçlara sahip ülkelerin biraraya gelmesi ile ekonomik sorunların daha kolay aşılabileceğini ve ülkeler arasındaki ticari engellerin daha kolay ortadan kaldırılabilceğini savunmaktadırlar. Çünkü kararların alınması hem daha hızlı hem de bu kararların uygulanması daha etkin bir şekilde gerçekleşebilir.

İki taraflı anlaşmaların çok taraflı anlaşmalara göre tercih edilmesinde bazı nedenler ön plana çıkmaktadır: diğer ülke pazarlarına daha iyi koşullarda erişimin sağlanması, gümrük duvarlarının aşılmasının kolaylaştırılması, hizmetler ya da kamu alımları gibi tam anlamıyla serbestleşmemiş sektörlerle erişim veya henüz düzenlenmeyen konularda ikili ya da bölgesel düzeyde ilerleme kaydetme²⁸. Ancak bu gerekçelerin bazıları artık geçerli değildir. Çünkü GATT'ın DTÖ' ye dönüşmesi ile birlikte küresel ticari müzakereler fikri mülkiyet haklarından, hizmetlere ve tarım gibi hassas konulara kadar uzanmış ve bir dizi düzenlemeyle serbestleşme süreci ilerlemiştir. Yine de bölgesel ticaret anlaşmalarındaki artış DTÖ' nün kuruluşu ile devam etmiştir. Bu durumun sebepleri şöyle sıralanabilir: Öncelikle, bölgesel anlaşmalar her zaman stratejik çıkarları ortak olan ülkeleri bir araya getirmiştir; bu meselenin siyasi boyutudur. İkinci olarak, devletler bir araya gelerek küreselleşmeye karşı ekonomik güvence edinme ve rekabetçi bir bütünleşme sayesinde dünya ekonomisine daha aktif katılma çabası içindedirler. Son olarak da pazarlardan gelen talep doğrultusunda, ekonomik aktörlerin ticari faaliyetlerinde kurumsallaşma, hukuki güvence ve istikrar ihtiyaçlarına cevap verme arayışı etkili olmaktadır²⁹.

Bölgesel ticari anlaşmaların özellikle bir bölge ve küçük bir devlet arasında ya da bir büyük devlet ile bir küçük devlet arasında imzalanması durumunda bu durumun kuşkusuz iki farklı sonucu olacaktır. Olumlu açıdan bakıldığında küçük devletin ürünlerini daha büyük bir pazara daha kolay ve etkili bir şekilde satma imkânı olacaktır. Ayrıca bu iki devlet ya da bölge ticari konularda işbirliği yaparak

²⁸ Candaş, s.58.

²⁹ Candaş, ss.58-59.

DTÖ gibi kuruluşlarda seslerini daha çok duyurabileceklerdir. Bir diğer olumlu durum ise anlaşmadan sonra bu bölgeye doğrudan yatırımların hızlanmasıdır. Örneğin Türkiye 1995 yılında Gümrük Birliği'ne girdikten sonra Türkiye'ye giren yabancı yatırımlarda artış meydana gelmiştir.

Bu ticari birlikteliğin bir olumsuz sonucu ise; küçük ülkenin ya da anlaşmadaki zayıf tarafın ekonomik kazanç beklentisinin siyasi olarak büyük ülke ya da güçlü taraf tarafından yönlendirilmesi ve güçlü tarafın istediği şekilde anlaşmaların belirlenmesi ve siyasi olarak güçlü tarafın kontrolü altına girmesi riski vardır. Örneğin Avrasya Ekonomik Birliği'nde Rusya'nın başat güç olması, Belarus gibi oldukça zayıf ve küçük ülkeleri kontrol etmesi sonucunu doğurmuştur.

ABD ve Avrupa Birliği gibi büyük ekonomik güçlerin iki taraflı ticaret anlaşmalarını tercih etmelerinin ekonomik getirileri yanında siyasi getirileri de mevcuttur. Avrupa Birliği'nin Doğu Ortaklığı, Komşuluk Politikası ve Cotonou Anlaşması gibi girişimleri ekonomik olmaktan ziyade siyasi girişimlerdir. AB, bu politikalarıyla hem eski sömürgelerindeki hem de Avrupa kıtasına yakın bölgelerdeki siyasi ve ekonomik nüfuzunu korumaya ve güçlendirmeye çalışmaktadır. Yine aynı şekilde Transatlantik Anlaşması'nın en temel amaçlarından biri de başını Çin'in çektiği gelişmekte olan ülkelere karşı güçlü bir siyasi ve ekonomik yanıt vermektir.

Bölgeselleşme ve Küreselleşme olguları bugün bütün ülkeleri bir şekilde etkisi altına almıştır. Ülkeler ticaret ve dış politikalarını hatta güvenlik politikalarını bu olguları göz önünde bulundurarak şekillendirmek zorundadırlar. Sistemin bir parçası olmak bir şekilde garanti görünse de sistem içinde etkin veya edilgen olmak temel sorun olarak görünmektedir.

Avrupa Birliği de küreselleşmenin getirdiği rekabetin gerisinde kalmamak için son on yılda dış ticaret politikasında köklü değişiklikler yapmıştır. Ticaret Politikası'nın merceği bölgesel ve ikili ticari anlaşmaları da içine alacak şekilde bir değişime uğramaktadır. Hatta AB Dış Ticaret Politikası'nın temelinde artık bölgesel ve ikili ticari anlaşmaların olduğu iddia edilebilir. Bir sonraki bölümde bu konu ele alınacak, daha sonra ABD'nin dış ticaret politikalarına değinilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN DIŞ TİCARET POLİTİKALARI

Ticaret hacmini artırmak, bütün ülkeler için olduğu gibi AB için de öncelikli hedefler arasındadır. AB dünya ile yaptığı ticareti artırmak için pek çok yola başvurmuştur. Çünkü küreselleşmenin de etkisiyle yeni ve güçlü rakipler ortaya çıkmış ve AB'nin ticari faaliyetleri kısmen sekteye uğramaya başlamıştır. Çin, Hindistan, Brezilya gibi hızla kalkınmakta olan ülkeler AB'yi hem ticari anlamda baskılayarak zor durumda bırakmakta, hem de Birliği çözüm arayışlarına yöneltmektedir. Bu amaçla Birliğin ticaret politikasına göz atmakta fayda vardır.

Avrupa Birliği Ticaret Politikası, Roma Anlaşması altında oluşturulan bir girişimdir. Ancak o yıllarda ortak bir ticaret politikasından bahsetmek çok da mümkün değildi. Bu sadece arzu edilen, gelecekte hayata geçirilmesi planlanan bir hedefti. Ayrıca AB Ticaret Politikasını iç ve dış olarak ayırmak belki de konunun daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Çünkü her iki politikanın kendi gündemleri mevcuttur.

Avrupa Birliği kuruluşundan itibaren kendi içinde hedeflenen bütünleşmeyi sağlamak için çabalamıştır. Gümrük Birliği'nin oluşturulması, Ortak Ticaret Politikası'nın oluşturulması, Parasal Birliğe geçiş hep bu çabaların ürünüdür. Ancak bir de işin 'dış' boyutu vardır: yani AB'nin dış dünya ile ilişkisi-ticareti. AB Dış Ticaret Politikası'nda her zaman için çoktarafli yaklaşımın destekçisi olmuştur. Çünkü ticari serbestleşmenin bu şekilde hayata geçeceğinin farkına varmıştır. O yüzden de Dış Ticaret Politikası hem çoktarafli yaklaşımdan etkilenmiş hem de zaman zaman onu etkilemiştir. Dolayısıyla AB ticaret politikasının temelleri şöyle özetlenebilir:

- AB'nin ticaret politikası serbest ticareti engelleyen tarifeler ve sınırlayıcı düzenlemelerin ortadan kaldırılması veya azaltılmasına odaklanmaktadır.
- AB ticari, politik ve stratejik nedenlerle özellikle 1990'lı yıllarda bölgeselcilığe yönelmiştir. Doha Turu'nun başlaması ile çok tarafli sisteme olan bağlılığın göstermiş ise de bölgesel nitelikli serbest ticaret anlaşmalarına olan ilgisi artarak devam etmiştir. Nitekim Doha müzakereleri devam ettiği sırada AB bir yandan da diğer ülke ve bölgelerle serbest ticaret anlaşması görüşmelerini yürütmüştür.

- AB'nin, DTÖ'ye olan yükümlülükleri nedeni ile üye ülkelerde ticarete engel teşkil eden tarifeleri ve diğer engelleri azaltmak konusunda sorumlulukları bulunmaktadır³⁰.

AB ticaret politikası artık sadece tarifeler ve kotalar üzerine odaklanmamaktadır. Bu önlemlere ilaveten hizmetler ve yatırımı da içeren ve ekonomistlerin ticaret dışı meseleler (non-trade issues) dediği gıda düzenlemeleri, ürün güvenliği, çevre, rekabet, etik ve işçi sağlığı güvenliği gibi konuları da kapsayan bir dizi alanı ilgilendirmektedir.³¹ Bu da ticaret politikasının gittikçe derinleştiğini ve gündeminin daha da yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. Çünkü AB kendi gündeminde yer alan güvenlik, çevre standartları, insani gelişim gibi olgularla uluslararası sistemi de şekillendirmeye çalışmaktadır. Böylece AB sivil bir güç olma hayalini de gerçekleştirebilecektir.

Ancak AB son zamanlarda hem kendi vatandaşları hem de diğer devletler tarafından ticaret politikası nedeniyle yoğun şekilde eleştirilmektedir. AB, ticari konularda kamuoyunu ilgilendiren bir konu varsa daha şeffaf olması konusunda kamuoyu ve çeşitli lobilerin baskısı altındadır³². Çünkü kamuoyu özellikle tarım ve hizmetler konusunda oldukça hassastır. AB ayrıca özellikle Doha Kalkınma Gündemi'nin oluşturulması konusunda diğer ülkelerden baskı görmüştür. Çünkü diğer ülkeler AB'nin bu konuda liderlik yapmasını istemişlerdir³³. AB küresel bir oyuncu ve kendi içindeki ticareti serbestleştiren önemli bir ekonomik ve kurumsal yapıya sahip olduğu için, bu konuda sorumluluk alarak müzakerelerin ilerlemesi ve bir sonuca ulaşması konusunda liderlik yapabileceği düşünülmektedir. AB'nin bu iç kaynaklı baskıyla ve uluslararası çevrelerden gelen baskıyı dengeleyebilmesi AB ticaret politikasının temel sorunudur³⁴.

³⁰ Ali M. El-Agraa, **European Union- Economics and Policies**, 8.Baskı, Cambridge University Press, Cambridge, 2007, s.479.

³¹ Helen Wallace ve William Wallace, Mark A. Pollack, **Policy Making in the Europe**, 5.Baskı, Oxford University Press, 2005, s.378.

³² Wallace ve diğerleri, s.378.

³³ Wallace ve diğerleri, s.378.

³⁴ Wallace ve diğerleri, s.378.

2.1. AB TİCARET POLİTİKASI'NIN İŞLEYİŞİ VE İLGİLİ AKTÖRLER

AB Ticaret Politikası'nda en etkin aktör AB Komisyonu'dur. Komisyon bir ülke ile ticari anlaşma yapılabilmesi için bir teklif oluşturur. Bu teklifin oluşturulma aşaması bir dizi teknik ayrıntıyı içerdiğinden büyük ölçüde uzmanlık gerektirir. Komisyonun süreç içindeki gücü deyim yerinde ise “teknokratik” uzmanlıktan kaynaklanır. Bu konum karar sürecinde de etkili olur. Yapılan anlaşmaların DTÖ içerisinde mi olacağı ya da iki taraflı mı olacağına temelde Komisyon tarafından karar verilir. Komisyon üye devletleri müzakerelerin gidişatı konusunda bilgilendirmek zorundadır. Üye devletler isterlerse kendi yetkililerini ticari görüşmelere gönderebilirler Yani üye devletler süreç boyunca tam olarak bilgi sahibi olmaya çalışırlar. Bakanlar Konseyi, üye devletlerle işbirliği içinde Komisyon'a anlaşmaları müzakere etme yetkisi verir. Çok taraflı anlaşmalarda- özellikle DTÖ içindeki- Komisyon üye ülkelerin pozisyonlarını, iş dünyasının ve artan bir şekilde sivil toplumun görüşlerini ve Avrupa Parlamentosu ya da ulusal parlamentolardan gelen raporları dikkate alan bir taslak metin hazırlar.³⁵ Bu metin her ülkeden gelen ticaret temsilcileri ile belirli dönemlerde değişen konsey başkanlığının gözetiminde ve Madde 133 Komitesi'nin altında tartışılmaktadır. Son olarak üzerinde uzlaşılan metin ise Genel İşler ve Dış İlişkiler Komitesi tarafından kabul edilir. Konsey, “nitelikli çoğunluk” oyu ile de bu anlaşmaları kabul eder³⁶.

Roma Anlaşması, Ticaret Politikası konusunda Avrupa Parlamentosu'na herhangi bir yetki vermemiştir ancak 2009 yılında Lizbon Anlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle Parlamento'nun gücü görece olarak artmıştır³⁷. Avrupa Parlamentosu'nun ticari görüşmelerde doğrudan bir rolü olmamasına rağmen iki taraflı ve çok taraflı anlaşmaları onaylamama gibi bir yetkisi olması nedeniyle Komisyon ve Konsey bu anlaşmaların hayata geçirilebilmesi için Parlamento'nun desteğini almaya çalışırlar. Parlamento özellikle DTÖ görüşmeleri esnasında özel komiteler kurarak ticari müzakerelerde temsil edilmektedir. Müzakere sürecinde Ekonomik ve Sosyal Komite de müzakerelere ilişkin görüşlerini aktarabilmektedir. Müzakereler

³⁵ Wallace ve diğerleri, s.383.

³⁶ Wallace ve diğerleri, s.379.

³⁷ Shayerah Ilias Akhtar ve Vivian C. Jones, “**Proposed Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP): In Brief**”, Congressional Research Service, (23 Temmuz 2013), <http://fas.org/sgp/crs/row/R43158.pdf> (19.10.14) s.5.

sonucunda oluşturulan nihai metne Parlamento'nun da onay vermesi gerekmektedir. Hatta bazı anlaşmalarda ulusal parlamentoların da onayı gerekmektedir.

Artan Sivil Toplumun bilinci Komisyon'un yarı-resmi danışma mekanizmaları oluşturmaya neden olmuştur. Bunlar işveren gruplar, sektörel çıkar grupları, tüketiciler ve Hükümetdışı Örgütler'in geniş bir kesimidir. Bu yarı resmi danışmaların şeffaflığı arttırdığı söylene de ticaret üzerindeki doğrudan etkileri azdır³⁸.

Konsey üyeleri anlaşmaların önemli safhalarında yer alırlar çünkü herhangi bir tikanıklık olursa onu aşmada etkili olurlar. Anlaşmaların nihai taslağını Konsey nitelikli çoğunluk ile kabul eder. Konsey aşağıda belirtilen alanlarda anlaşmalar yapıldığında oybirliğiyle karar verir (Madde 207).

- Birliğin kültürel ve dilsel çeşitliliğine zarar vermeyecek şekilde kültürel ve görsel-işitsel hizmetlerin ticareti alanında yapılan anlaşmalar;
- Sosyal hizmetler, eğitim ve sağlık hizmetlerinin ticareti alanında yapılan anlaşmalar³⁹.

İki taraflı anlaşmalarda da karar alma aşamasında Konsey'de oybirliği gereklidir. Parlamento yine basit çoğunlukla karar alır fakat parlamento burada çok taraflı anlaşmalara göre daha etkindir. İki taraflı müzakerelerdeki meselelerin daha öngörülebilir olması nedeni ile parlamenterler anlaşmanın getirilmesi konusunda daha kolay karar verebilirler⁴⁰.

AB'nin ticaret politikasının kim tarafından ve nasıl oluşturulması gerektiği AB genişlemesinin etkisiyle gittikçe daha fazla tartışılmaya başlanmıştır. Çünkü üye ülkelerin çoğalması, halkın yani sivil toplumun daha fazla hesap verebilen ve şeffaf kurumlar istemesi, AB'nin geleceğini ilgilendiren konularda tüm Birliğin ortak hareket etmesini gerektirmektedir. Ancak yine de Komisyon ve ülkelerin ticari yetkilileri ve bakanlar ticaret politikasının oluşturulmasında ana aktörlerdir.

Serbestleşmenin gittikçe derin ve kapsayıcı hale gelmesi ile daha önce hiç tartışılmayan ve dile getirilmeyen hizmetler, tarım, fikri mülkiyet hakları gibi hassas

³⁸ Wallace ve diğerleri, s.385.

³⁹ Balkır, s.149.

⁴⁰ Wallace ve diğerleri, s.386.

konularda artık Avrupalı çıkar grupları, sivil toplum kuruluşları seslerini daha çok yükseltmektedirler.

2.2. AB TİCARET POLİTİKASI'NIN GELİŞİMİ

AB Ticaret Politikası, AB'nin en temel yapıtaşdır çünkü Avrupa Birliği bir ekonomik topluluk olarak doğmuştur. Bu nedenle daha ilk andan itibaren ana hedef ortak bir ticaret politikası oluşturmak olmuştur. 1957 yılında AT'nin kuruluşu ile üye ülkeler ticarete tek bir dış ses ilkesini kabul etmişler ve bu yüzden ticaret politikası üzerindeki egemenliklerini ulusüstü (supranational) düzeye devretmişlerdir⁴¹.

1960'lı yıllarda ABD, daha fazla küreselleşme için yoğun bir şekilde çaba sarf etmiştir. Bu yıllarda Avrupa Topluluğu ise özellikle Ortak Tarım Politikası'nın oluşturulması konusunda ciddi sıkıntılarla uğraşıyordu ve bu yüzden Dillon ve Kennedy çok taraflı görüşmelerinde ABD'nin gölgesinde kalmıştır. 1968 yılında Gümrük Birliği hayata geçirilince üye ülkeler ortak tarifeler ve ortak ticaret politikasını nihayet oluşturabilmişlerdir. Çünkü Gümrük Birliği ile üyeler arasında malların tamamen serbest dolaşımı sağlanmış ve Topluluk ticaret politikasını tek sesli bir hale getirmiştir.

1990'lı yıllarda AB, küresel ticaretin gelişimi ve serbestleşmenin ilerlemesi için bir motor görevi görse de Avrupa'da ve yakın çevresinde ortaya çıkan siyasi, sosyal ve ekonomik durumlar AB'yi Serbest/Bölgesel Ticaret anlaşmaları yapmaya yönlendirmiştir. Çünkü özellikle Orta ve Doğu Avrupa'da Sovyetler Birliği'nin yıkılışı ile ortaya çıkan yeni devletler hem ekonomik hem de siyasi olarak oldukça kırılgan ülkelerdi. AB de çeşitli iki taraflı katılım anlaşmaları ile bu ülkelere hem ekonomik fırsatlar hem de üyelik perspektifi sunmuştur. Güney Amerika ülkeleri ve Meksika, Kanada gibi ülkelerle imzalanan serbest ticaret anlaşmaları ise NAFTA ve the Free Trade Agreements of Americas (FTAA) anlaşmaları nedeni ile bu pazarlardaki rekabet gücünü ve pazar payını ABD'ye karşı korumak istemesindendir.

⁴¹ Sophie Meunier, "What Single Voice? European Institutions and EU-U.S. Trade Negotiations", **International Organization**, 54, 1, Kış 2000, <http://journals.cambridge.org/action/displayFulltext?type=1&fid=164794&jid=INO&volumeId=54&issueId=01&aid=164793&bodyId=&membershipNumber=&societyETOCSession=> (19.10.14), s.1.

2.3. AB VE ÇOK TARAFLI ANLAŞMALAR

AB her zaman için çok taraflı sistemin en büyük destekçilerinden birisi olmuştur. Bütün turlarda ticaretin daha serbest hale gelmesi için yoğun çaba göstermiştir. Ancak bazı dönemlerde kendi iç meseleleri ile uğraşmasından ötürü ABD liderliğinin gölgesinde kalmıştır.

Uluslararası ticaret gündemi genişledikçe, AB'ye daha politik konularda da müzakere yürütmesi çağrısı yapıldı. 1973–79 arasındaki Tokyo Turu'nda ticareti kısıtlayan teknik engeller, sübvansiyonlar ve telafi edici vergiler, kamu alımları gibi konular ele alındı. 1986–94 yılları arasındaki Uruguay Turu'nda ise GATS'taki hizmetler, TRIMs'deki yatırım ve TRIPs'deki fikri mülkiyet haklarını müzakere etti⁴².

1990'lı yıllarda ABD'nin bölgesel ticari anlaşmalara yönelmesi ve NAFTA'yı oluşturması AT'yi GATT/DTÖ sistemi içinde daha aktif bir şekilde hareket etmeye itmiştir. Özellikle Uruguay Turu ile birlikte AB, küresel rol edinerek çok taraflı anlaşmalarda daha aktif olmuştur.

1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren AB, çok taraflı ticari müzakerelere yaklaşımında daha proaktif bir tutum benimsedi. Burada iki amacı vardı; ABD'yi çok taraflı sistem içinde tutmak ve geliştirmekte olan ülkeleri bu sisteme dâhil etmek⁴³. AB, bu dönemde DTÖ içindeki rekabet nedeni ile ticari konularda kendi bakış açısını geliştirmeye başladı. 1996 yılındaki Singapur Bakanlar Toplantısı'nda AB, yatırım, rekabet, işçi standartları ve kamu alımları gibi konuların da DTÖ görüşmelerinde gündeme getirilmesini talep etti. AB, kendi ekonomik birliğini sağladığı için bu gibi ekonomik olarak hassas konularda herhangi bir sorun yaşamamaktaydı. Ancak az gelişmiş ve geliştirmekte olan ülkeler bu tasarıya karşı çıktılar. Çünkü bu ülkelerin daha derin ve öncelikli sorunları bulunmaktaydı. Bu amaçla 2001 yılında başlayan Doha görüşmelerinin ismi Doha Kalkınma Gündemi olarak belirlenmişti. Buradaki amaç bu ülkelerin temel sorunlarının çözülerek ticari sistemin bir parçası olmalarını sağlamak ve tarifeleri azaltarak küresel ticareti arttırmaktır.

2000'li yıllara kadar Avrupa Birliği GATT bünyesindeki çok taraflı anlaşmalarda dünya lideriydi çünkü pek çok alanda sorunlarını halletmiş ve GATT sistemine büyük ölçüde uyum sağlamıştı. Ancak 2000'li yıllarla beraber dünyada ve

⁴² Wallace ve diğerleri, s.379.

⁴³ Wallace ve diğerleri, s.381.

AB’de dengeler değişmeye başlamıştı. Bu dönemde Avrupa Birliği’nin özellikle gelişmekte olan ülkelere karşı rekabette zorlanmaya başlaması, çok taraflı ticari anlaşmaların gittikçe karmaşık bir hal alması, dış politikada ticaretin etkin bir araç olarak kullanılmaya başlanması gibi sorunlarla karşılaştığını görmekteyiz. Ayrıca Hindistan, Brezilya gibi ülkeler DTÖ kurallarının uygulanması aşamasında kendilerine farklı uygulamalar yani bazı ayrıcalıklar talep ettiler. Tüm bu saydığımız nedenlerden ötürü Avrupa Birliği, 2000’li yılların ortalarından itibaren iki taraflı anlaşmalara yönelmeye başlamıştır.

2006 yılında AB, “Global Europe: Competing in the World” başlıklı rapor ile ticaret stratejisini STA’lara ağırlık verilmesi yönünde değiştirmeye başlıyordu. Bu da AB ticaret politikasında belki daha önce görülmemiş keskin bir viraja işaret ediyordu. Ayrıca can çekişen Doha Turu’nun başarısızlıkla sonuçlandığı da böylece kesinlik kazanıyordu. Çünkü AB artık sadece çok taraflı sistemin takipçisi değil, Bölgeselleşme’nin de öncüsü olacağının işaretlerini veriyordu.

2.4. AB VE BÖLGESEL TİCARET ANLAŞMALARI

Avrupa Birliği’nin 9 Kasım 2010 yılında yayınladığı “Trade, Growth and World Affairs: Trade Policy as a Core Component of the EU’s 2020 Strategy” başlıklı rapor önceki “Global Europe Communication”ı takip etmiştir. Devam eden serbest ticaret anlaşması müzakere gündeminin tamamlanması başlığı altında şunlar ele alınmıştır; yeni ticaret anlaşmaları gümrük tarifelerine ilişkin hükümlerin ötesine geçerek mallar, yatırım ve hizmetlerdeki düzenleyici engeller, fikri mülkiyet hakları, kamu alımlarında yeniliğin korunması ve sürdürülebilir gelişim konularında işbirliğini hedeflemiştir⁴⁴.

AB hem Amerika hem de Asya ülkeleriyle çeşitli STA’ları müzakere etmeye devam etmektedir. Kore, Peru, Kolombiya ve Orta Amerika ülkeleri ile anlaşmalar imzalamıştır. Ayrıca hızla kalkınmakta olan Güneydoğu Asya bölgesinde yer alan Malezya ve Vietnam gibi ülkelerle ve ASEAN gibi ticari birliklerle de görüşmeler yürütmektedir. Bunun yanında, komşu ülkelerle de derin ve kapsamlı STA’lar (Deep

⁴⁴ Colin M. Brown, “The European Union and Regional Agreements”, C. Herrmann and J.P. Terhechte (eds.), **European Yearbook of International Economic Law** (EYIEL), Sayı: 3, (2012), <http://ebooks.narotama.ac.id/files/European%20Yearbook%20of%20International%20Economic%20Law%202012/2.1%20%20The%20European%20Union%20and%20Regional%20Trade%20Agreements.pdf>, (29.11.14), ss.445-446.

and Comprehensive Free Trade Agreements-DCFTAs) imzalamaktadır. Özellikle Doğu Ortaklığı ve Akdeniz Ortaklığı gibi programlarla Avrupa'ya yakın bölgelerdeki ülkelere de yönelmiştir. Derin ve kapsamlı serbest ticaret anlaşmaları ile AB'nin talep ettiği siyasi ve hukuki şartları yerine getiren ülkeler AB iç pazarından faydalanma hakkına sahip olmaktadır. Daha sonraki aşamada ise hem hukuki hem de ekonomik olarak AB'ye yakınlaşan ülkeler Katılım Anlaşması ile de ekonomik olarak AB'nin bir parçası olurlar.

AB ikili ticari anlaşmalara ağırlık verip DTÖ çatısı altında yer alan anlaşmaları görmezden geldiği yönünde sıkça eleştirilmektedir. Ancak Global Europe belgesi ile Doha Turu'nun AB'nin birincil önceliği olduğu belirtilmiştir. İki taraflı anlaşmalara ise ikincil önem verilmektedir. Ayrıca yine bu rapora göre gelişmekte olan ülkelerle rekabeti destekleyici anlaşmalar imzalanması ve bu anlaşmaların çok taraflı sisteme katkı sağlaması öngörülmektedir.

Devam eden serbest ticaret görüşmelerinin sonuçlanması halinde (Doha Development Agenda and bilateral agreements), AB GSYİH'sına % 0,5'in üzerinde katkı sağlaması öngörülmektedir. Büyük ticari ortaklarla hizmetler ve düzenleyici meselelerde ilerleme sağlanması bu rakamı yukarı itip AB GSYİH'sına % 1'in üzerinde katkı yapabilir.⁴⁵ Dolayısıyla serbest ticaret AB için daha fazla ticaret anlamına gelmekte ve bu da AB'li şirketlerin ihracat potansiyellerine önemli ölçüde katkı sağlamaktadır.

2.5. AB'NİN SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI

2.5.1. AB ve Güney Kore

Kore ile AB arasında gerçekleştirilen Serbest Ticaret Anlaşması 6 Ekim 2010'da imzalanmış olup 1 Temmuz 2011'de yürürlüğe girmiştir. Bu Anlaşma Uruguay Turu'nun yürürlüğe girmesinden itibaren imzalanan en önemli anlaşmadır⁴⁶. Anlaşmayla sanayi ve tarım ürünlerinde gümrük vergilerinin % 98,7'si 5 yıl içinde kademeli olarak kaldırılacak ve uzun vadede tamamen gümrüksüz ticaretin önü açılacaktır. AB-Güney Kore serbest ticaret anlaşması, ABD, Kanada ve

⁴⁵ European Commission, “**Impact Assessment Report on the Future of EU-US Trade Relations**”, Commission Staff Working Document, Strasbourg, 12.3.2013 SWD(2013) 68 final, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/march/tradoc_150759.pdf, (29.11.14), s.14.

⁴⁶ Colin M. Brown, “**The European Union and Regional Agreements**”, s.445.

Meksika arasında 1994 yılında yürürlüğe giren 1 trilyon dolarlık NAFTA'nın (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması) ardından dünyanın ikinci büyük serbest ticaret anlaşması olmuştur. Anlaşmayla Güney Kore'nin yılda 1.6 Milyar Euro'luk ve AB'nin de yılda 1.1 Milyar Euro'luk gümrük vergisinden vazgeçeceği hesaplandı. Anlaşmadan en çok Güney Koreli otomotiv, televizyon ve beyaz eşya üreticileri ile AB'li ilaç, kimya ve tarım ürünü ihracatçılarının faydalanması bekleniyor⁴⁷.

2.5.2. AB ve And Topluluğu ve Orta Amerika

AB, And Topluluğu'nda yer alan Peru ve Kolombiya ile 13 Nisan 2011'de Çok Taraflı Ticaret Anlaşmaları görüşmelerine başladı. Bu anlaşmalar ayrıca hizmetler alanı dışındaki kamu alımlarında düzenleme ve taahhütleri, fikri mülkiyeti, sübvansiyonları ve rekabeti içerir. Görüldüğü üzere bu anlaşma AB'nin takip ettiği yeni nesil STA'lara bir örnektir. Bu anlaşmalarla ayrıca ticari sorunların çözümü konusunda etkili bir arabuluculuk mekanizması oluşturulmuştur. Yine aynı şekilde sözleşmenin içeriğinden anlaşılacağı gibi AB, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) temel ilkelerine saygılı çalışma şartları talep etmiş, sürdürülebilir kalkınma ve çevreye saygılı bir üretim şeklinin benimsenmesini istemiştir. Yani AB kamuoyunun hassas olduğu ve çok taraflı müzakerelerde henüz gündeme gelmeyen pek çok yenilik AB tarafından diğer taraflara kabul ettirilmiştir.

Kolombiya ve Peru ile müzakereler 2010 yılında tamamlanmıştır. Ancak en son onaylar Peru ile Mart 2013'te, Kolombiya ile ise Ağustos 2013'te yapılabilmektedir. Ekvador'la yapılan müzakereler ise Temmuz 2014'te sona ermiştir.

Avrupa Birliği ve Orta Amerika ülkeleri arasındaki serbest ticaret anlaşması görüşmeleri ise 22 Mart 2011 yılında başlamıştır. Bu ülkeler Kosta Rika, El Salvador, Guatemala, Nikaragua ve Panama'dır.

2.5.3. AB ve Kanada (CETA)

Kanada ile yapılan ticari görüşmeler Nisan 2009'da başlamıştır ve bu görüşmelerin konusunu oluşturan anlaşmanın ismi Kapsayıcı Ekonomik ve Ticari Anlaşmadır (Comprehensive Economic and Trade Agreement-CETA). Anlaşma

⁴⁷ EurActiv, “**AB-Güney Kore Serbest Ticaret Anlaşması İmzalandı**”, <http://www.euractiv.com.tr/ticaret-ve-sanayi/article/ab-guney-kore-serbest-ticaret-anlasmasi-imzaland-012597>, (17.05.15).

metni üzerinde 26 Eylül 2014 tarihi itibarıyla mutabakata varılmış olup iki tarafın da onaylamasının ardından yürürlüğe girecektir. Taraflar arasındaki ticaret hacmini 26 milyar Euro artırması beklenen CETA, aynı zamanda AB ile ABD arasında müzakereleri devam eden Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTYO) açısından da bir şablon olarak görülmektedir⁴⁸.

2.5.4. AB ve Hindistan

Hindistan ve AB arasındaki STA müzakereleri 2007 yılının Haziran ayında başlamıştır. Bu anlaşmanın da yatırımların korunması konusunda maddeler içermesi düşünülmüştür. Şu ana kadar 11 müzakere yapılmıştır. Bazı müzakereler daha hedefe odaklı ve dar kapsamlı/katılımlı toplantılar şeklinde gerçekleşmektedir. En son müzakere 2012 yılında yapılmıştır.

Söz konusu anlaşma, 1.8 milyar insanı, yani dünya nüfusunun dörtte birini kapsayan, dünyanın en büyük serbest ticaret bölgelerinden birini hedeflemektedir. Anlaşmanın, gümrüğe tabi ürünlerin % 95'inden fazlasını kapsaması öngörülmektedir. Taraflar arasındaki ikili ticaret hacmi, 2013-2014 döneminde yaklaşık 93 Milyar Euro'ya ulaşmıştır⁴⁹.

2.5.5. AB ve ASEAN

Yedi ASEAN⁵⁰ üyesi ülke ile 2009 yılında başlayan görüşmeler daha sonra yerini ülke bazındaki görüşmelere bıraktı. Mart 2010'da Singapur'la, Ekim 2010'da Malezya'yla, Haziran 2012'de Vietnam'la ve Mart 2013'te Tayland'la görüşmeler başladı. Singapur'la başlatılan görüşmeler 17 Ekim 2014'te sona erdi. Singapur'la yapılan STA'nın 2015 yılında yürürlüğe girmesi beklenmektedir. Vietnam'la 6-10 Ekim 2014 tarihlerinde görüşmelerin 10. Turu gerçekleştirilmiştir.

⁴⁸ EurActiv, “**Malmström: AB-Kanada Serbest Ticaret Anlaşmasında 'Küçük Değişiklikler' Yapılabilir**”, <http://www.euractiv.com.tr/ticaret-ve-sanayi/article/malmstrom-ab-kanada-serbest-ticaret-anlasmasinda-kucuk-degisiklikler-yapilabilir-030546> (17.05.2015)

⁴⁹ EurActiv, “**Hindistan, AB ile Serbest Ticaret Görüşmelerine Geri Dönmek İstiyor**”, 24.03.2015, <http://www.euractiv.com.tr/yazici-sayfasi/article/hindistan-ab-ile-serbest-ticaret-gorushmelerine-geri-donmek-istiyor-031280>, (17.05.2015).

⁵⁰ ASEAN: Brunei, Endonezya, Filipinler, Myanmar, Kamboçya, Laos, Malezya, Singapur, Tayland, Vietnam. <http://www.asean.org/asean/asean-member-states>, (18.08.2015).

AB, geçtiğimiz yıl 248 milyar dolar olan ticaret hacmiyle ASEAN'ın en büyük ikinci ticaret ortağı ve 29.1 milyar dolar ile en büyük doğrudan dış yatırım kaynağı konumunda bulunuyor⁵¹.

2.5.6. AB ve MERCOSUR

MERCOSUR⁵² ile STA görüşmeleri 1999 yılında başladı fakat 2001 yılında başlayan Doha Kalkınma Turu nedeniyle görüşmelere 2004'te ara verildi. Çünkü Doha Turu'ndan kapsayıcı bir sonuç beklenmekteydi. Ancak bu gerçekleşmeyince ve Doha Turu 2006 yılında askıya alınınca MERCOSUR ile olan ticari müzakereler 2010 yılında tekrar başladı. Amaç sadece endüstriyel ve tarımsal ürünleri değil, hizmetler, kamu alımları, fikri mülkiyet hakları, gümrükler ve ticareti kolaylaştırma, ticarete konu teknik engellerin kaldırılması gibi alanları kapsayan derin bir STA müzakere etmektir⁵³.

2.5.7. AB ve Ukrayna Katılım Anlaşması

Ukrayna Avrupa Birliği ülkelerine olan sınırı, ekonomik ve nüfus büyüklüğü nedenleri ile AB'nin çok yakından takip ettiği ve siyasi yönden de hayati önem taşıyan bir ülkedir. Bu ülke Avrupa Birliği'nin oluşturduğu Komşuluk Politikası gibi pek çok programın içinde yer almaktadır. Ukrayna ile 2008 yılının Şubat ayında başlayan görüşmeler çeşitli siyasi ve ekonomik krizler nedeniyle beş yılı aşkın bir süre boyunca devam etmiştir. Ukrayna ile görüşmeleri başlatılan STA aslında daha derin ve kapsamlı bir işbirliğini amaçlamaktadır. Bu nedenle ismi Katılım Anlaşması'dır (Association Agreement). Hem bir STA'nın özelliklerini içeren, hem de daha ilerisini hedefleyerek Ukrayna'nın hukuki ve ekonomik olarak AB'ye uyumunu öngören bu anlaşma oldukça yakın bir ortaklığı öngörmektedir.

Ancak tarafların tüm çabalarının sonucunda müzakerelerin olumlu sonlanması anlaşmanın onaylanması için yeterli olmamıştır. 2013 yılının Kasım ayındaki AB-Ukrayna zirvesinde imzalanması planlanan anlaşma Ukrayna Devlet

⁵¹ EurActiv, “AB ve Güneydoğu Asya Ülkeleri, Serbest Ticaret Görüşmelerini Tekrar Başlatıyor”, 27.04.2015, <http://www.euractiv.com.tr/ticaret-ve-sanayi/article/ab-ve-guneydogu-asya-ulkeleri-serbest-ticaret-gorusmelerini-tekrar-baslatiyor-031453>, (17.05.2015)

⁵² MERCOSUR: Arjantin, Brezilya, Paraguay, Uruguay, Venezüela. <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/mercosur/>, (18.08.2015)

⁵³ EC, “Overview of FTA...”, s.4.

Başkanı Viktor Yanukoviç tarafından imzalanmamıştır. Ukrayna'daki seçimlerden sonra yeni yönetim 21 Mart tarihinde Katılım Anlaşması'nı, 27 Haziran tarihinde ise Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Anlaşması'nı imzalamıştır.

2.5.8. AB ve Afrika, Karayip ve Pasifik Ülkeleri (AKP)

Afrika, Karayip ve Pasifik bölgesinde yer alan ve çoğunluğu AB ülkelerinin eski kolonileri olan ülkeler 2007 yılına kadar AB iç pazarına tek taraflı olarak tercihli giriş hakkına sahiptiler. Ancak 2007 yılının sonunda Cotonou Anlaşması'nın yenilenerek STA halini alması ile bu ayrıcalıklar şekil değiştirmiştir.

AKP ülkeleri ile yapılan ticari müzakereler ülke bazında değil bölgesel olarak yapılmaktadır. Cariforum denilen ve içerisinde Panama, Nikaragua gibi Karayip ülkelerinin bulunduğu anlaşma en kapsayıcı olanıdır. Sadece mallar değil hizmetler ve fikri mülkiyet hakları da anlaşmaya dâhil edilmiştir. Bu anlaşma Ekim 2008'de imzalanmıştır. Pasifik bölgesinde yer alan Papua Yeni Gine ve Fiji ile Güney Afrika Kalkınma Kuruluşu (Southern Africa Development Corporation-SADC) ile de Geçici Ekonomik Ortaklık Anlaşma'ları (interim EPAs) imzalanmıştır. Anlaşmaların müzakere aşamasında AB bu ülkeleri kotasız ve gümrüksüz olarak AB pazarına giriş imkânı sağlayan EPA Pazara Erişim Düzenlemesi'nden (Market Access Regulation) faydalandıracağını taahhüt etmiştir.

2.6. TİCARETİ KORUMA ARAÇLARI

AB ekonomik çıkarlarını korumak için GATT/DTÖ kuralları çerçevesinde bir takım ticari ve hukuksal önlemlere başvurmaktadır. Bu önlemler vasıtasıyla Avrupalı şirketleri haksız ticari uygulamalardan korumaya çalışır. Burada AB'nin temelde uyguladığı iki farklı araç söz konusudur.

AB'ye Birlik dışından bir ülkeden ürün satan firmalara kendi ülkelerinde maddi teşvik sağlanıyorsa ve bu nedenden dolayı AB firmaları fiyat konusunda haksız rekabete maruz kalıyorlarsa AB, DTÖ kuralları çerçevesinde tarife uygulayabilir.

Bir diğer önemli ve en çok başvurulan yöntem ise Anti-Damping'tir. Yine aynı şekilde Birlik dışından birliğe ürün satan firmaların ürün ve hizmetlerini piyasa fiyatının oldukça altında satmalarıdır. Bu da AB'li firmaları ekonomik olarak çok zor

duruma düşürerek rekabet şanslarını ortadan kaldırmaktadır. Sonuçta da piyasada haksız rekabet oluşmaktadır. Bunun en son örneği 2012 yılında Çinli güneş enerjisi paneli üreten firmalara karşı başlatılan Anti-Damping soruşturmasıdır. Çinli firmaların ürünlerini AB’li firmalara göre çok ucuz bir fiyattan pazarlamaları nedeniyle pek çok Avrupalı firma rekabete yenik düşmüş ve iflas etmiştir.

Üçüncü ülkelerin şirketlerine karşı Anti-Damping soruşturmaları GATT’ın 6. maddesi çerçevesinde açılabilir. AB’de bu soruşturmaları açmak Komisyon’un görevidir. AB’li bir üreticinin şikâyeti üzerine Komisyon üye devletlere danışarak ve topluluk çıkarlarını dikkate alarak bir soruşturma başlatır.

Bazı ticari sorunlar ise Komisyon ve ülkelerin kendi aralarında uzlaşa formülü ile çözülmektedir. GATT/DTÖ bünyesindeki Anlaşmazlıkların Çözüm Mekanizması da AB ve ABD arasındaki hormonlu biftekler ve ABD’nin çelik sektörü üzerindeki koruma önlemleri gibi meselelerde aracı olmuştur.

AB’nin ticaret politikası şirketlerin ihtiyaçları, vatandaşların ve STK’ların beklentileri doğrultusunda devamlı bir değişim içerisinde. Dünya ticaretinde hızla artan rekabet ortamı, yeni güçlerin ortaya çıkışı gibi nedenlerle AB Ticaret Politikasının bunlara cevap verebilme kabiliyeti test edilmektedir. AB bu engellerin üstesinden gelebilmek için işbirliği olanaklarını çeşitlendirmekte ve kendine rakip olarak gördüğü bölge ve ülkelerle de işbirliği olanaklarını gözden geçirmektedir. Kuşkusuz bu seçeneklerin arasında Amerika Birleşik Devletleri’nin özel bir yeri vardır. Hem tarihten gelen kültürel yakınlık hem de ticari ilişkilerin bu denli kuvvetli olması iki tarafı işbirliği için teşvik etmekte hatta zorlamaktadır. Bu kültürel ve ekonomik ilişkiler ABD’nin Dış Ticaret Politikasını derinden etkilemektedir. Bir sonraki bölümde bu konu ele alınacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ’NİN DIŞ TİCARET POLİTİKALARI

Amerika Birleşik Devletleri, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra dünya sahnesinde çok önemli bir ekonomik ve siyasi figür olarak yerini almıştır. Savaş nedeni ile pek çok ülke yerle bir olmuş ve ülkelerin ekonomileri büyük darbe

almışken ABD'nin savaştan en az etkilenen ülkelerin başında gelmesi, bu ülkeyi savaş sonrası dönemde avantajlı bir konuma kavuşturmuştur. Bunun da temel sebebi savaşa geç girmesi ve çatışma merkezlerinden uzak oluşudur. Bu nedenle ABD'nin ekonomisi daha az yara almış ve savaş bitiminde bir ekonomik ve siyasi lider olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum konjonktürel olmakla birlikte, dengesiz dünya düzeninde bir lider ülkeye duyulan ihtiyacın da sonucudur. Süreç içinde Sovyetler Birliği bu süper gücü dengeleyen bir başka kutup olarak ortaya çıkmış ve hem Soğuk Savaş döneminin hemen tüm parametreleri, hem de transatlantik ilişkiler bu çift kutuplu denge çerçevesinde şekillenmiştir.

3.1. ABD DIŞ TİCARETİNİN TEMELLERİ

Bugün Liberalizm dendiğinde akla ilk gelen ülkenin ABD olması bir tesadüf değildir. Çünkü ABD, yaklaşık 70 yıldır var gücüyle serbestleşmeyi yaymaya çalışmaktadır. İngiltere'den boşalan liderlik koltuğunu devralan ABD, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra artan bir şekilde hem dünya ticaretine hem dünya siyasetine egemen olmuştur. Bunun da temel sebebi dinamik bir ticari ve dış politika izlemesidir. Bu davranışının temelinde kuşkusuz Sovyetlere karşı olan tutumu etkindir. Çünkü Sovyetlerin yıkılışına kadar ABD-SSCB ilişkileri hayatın her alanında bir atak ve karşı atak şeklinde gelişmiştir. Ancak ABD ticaret politikasını sadece SSCB ile ilişkilendirmek hem yanlış hem de eksik bir analiz olur. Sovyetler bu politikanın sadece bir ayağını oluşturur. Amerikan dış politikasına yön veren liberalizmin temelinde aslında Amerikan toplumunu var eden dinamikler yatmaktadır. Bunu anlamak için tarihsel arkaplana kısaca göz atmak gerekmektedir.

17.yy'da Amerika'ya gelen ilk Avrupa'lı yerleşimciler Katoliklerin baskılarından kaçan Protestanlardı. Reform hareketinden sonra ortaya çıkan Protestanlık Katolik ve Ortodoks inancından farklı olarak çalışmayı, ticareti, biriktirmeyi yani servet edinmeyi öven bir yaklaşım getirmiştir. Bu nedenle ABD'deki koloniler verimli toprakların, geniş arazilerin ve zengin madeni kaynakların da etkisiyle hızla kalkınmışlardır. Öyle ki yüzyıl sonra İngiltere'den bağımsızlıklarını alabilecek kadar askeri ve ekonomik güce kavuşmuşlardır.

Bağımsızlıktan sonra ABD kendi topraklarını genişletme yolunda pek çok savaş ve satın alma gerçekleştirdi. Ancak tüm bu ekonomik ve askeri gelişmeye

rağmen ABD ulusal birliğini sağlayamamıştı. Koloniler bir devlet görüntüsünden oldukça uzaktı. Kolonilerin arasında pek çok sorun bulunmaktaydı ve bunlar zaman zaman çatışmaya neden olmaktaydı. Bu çatışmanın en önemlisi kuşkusuz Amerikan İç Savaşı'dır. Köle ticareti yüzünden başlayan bu savaş ABD için çok büyük beşeri ve ekonomik kayıplara sebep olmuştur. Köle ticaretinin yasaklanmasını isteyen Kuzey eyaletleri ve köle ticaretinin devamından yana olan Güney eyaletleri arasındaki savaş 1864 yılında son bulmuştur. Bu dönem boyunca ABD dünya ticaretinde daha pasif bir konumda kalmış, ekonomik aktiviteleri de azaldığı için maddi kayba uğramıştır.

3.1.1. Amerikan 'Corporation' Sistemi ve Ticaret Politikası'nın Gelişimi

ABD, 19. yy'ın ikinci yarısında kıtayı saran demiryollarında ortaya çıkan standart formu, yönetim, hat ve çalışan hiyerarşisine dayanan modern dünya ekonomisinin temel örgütü olan 'endüstriyel şirket'in (industrial corporation) kaynağıdır. Amerikan sisteminin standartlaşması ve General Motors Corporation ve onun çok düzeyli hiyerarşisinin yükselişiyle, 'Fordist' montaj hattı modern çok düzeyli şirketin geliştiği otomobil sektöründe ortaya çıkmıştır⁵⁴.

1819'da Başsavcı John Marshall'ın Amerikan Yüksek Mahkemesi'ndeki *Dartmouth College v. Woodward* kararında şirketin adli kişilik doktrinini sahiplerinden ayrı etkili bir yasal kişi şeklinde açıkça ifade etmesiyle çok önemli bir yasal içtihat oluştu. Bu yasal karar, firma ortaklıkları ve tek sahipliklere karşın, finansal akışın şirketin sahiplerinden yasal olarak bağımsız olduğu sınırlı sorumlu şirketin yani "limited liability corporation"ın yükselişine giden adımı atan temel kurumsal yenilikti⁵⁵.

Dolayısıyla şirketlerin sahiplerinden veya hissedarlarından bağımsız, ayrı birer yasal kişiliğe sahip olmaları Amerikan sisteminin işletme dünyasına getirdiği en köklü değişikliktir. Bu sisteme Anglo-Amerikan şirket formu da denmektedir. Ayrı iç hiyerarşiler ve bölümler vardır ve bankalar, diğer firmalar, işçiler ya da hükümet tarafından göreceli olarak daha az kontrol edilen güçlü (ve yüksek ücretli) sorumlu müdürler yani "chief executive officers" (CEO) tarafından yönetilirler. Sahiplik hissedarlara aittir ve son yıllarda CEO'lara ve üst düzey yöneticilere tazminat olarak

⁵⁴ J. Barkley Rosser Jr. ve Marina V. Rosser. "Comparative Economics in a Transforming World Economy", The MIT Press, 2.Baskı, 2004, s.116.

⁵⁵ Rosser Jr ve Marina V. Rosser, ss.126-127.

hisse senedi verme eğilimi yaygınlaşmaktadır⁵⁶. Böylece yöneticilerin şirkete olan bağlılıkları artmakta hem de şirket değer kazandığında hisseler yükseleceği ve yöneticilerin kazancı artacağı için yöneticilerin daha dürüst ve özverili çalışmaları mümkün olmaktadır. Bu sistem çokuluslu şirketlerin de temelini oluşturmaktadır. Amerika'nın dünya ticaretinde bu denli başat bir güç olmasının altında yatan neden dünya ticaretine ve siyasetine yön veren çok uluslu Amerikan şirketleridir. Ford'un 1913 yılında ilk defa bir otomobil modelini her çalışanın kendi işinde uzmanlaştığı ve işbölümü yaptığı bir sistemle seri olarak üretmesi Amerikan ticaret devriminin en önemli adımlarından biri olmuştur. Ford'u takip eden diğer şirketler de bu sistemi hem geliştirmiş hem de dünyaya yaymışlardır. Ayrıca pek çok farklı sektörde faaliyet göstererek bugün bildiğimiz anlamda küresel markalara dönüşmüşlerdir. İşte bu duruma Corporation denmektedir. Bu kavram aslında Amerikan ticaret politikasının da temelinde yatmaktadır. Çünkü bugün ABD'nin müzakere ettiği geniş çaplı ticari müzakerelerde bu şirketler ya da ekonomik baskı grupları önemli birer aktördürler. Şirketleşme dediğimiz kavram aslında şirket ile kurucuların ayrı varlıklar olduğunu ifade etmektedir yani şirket de aslında yaşayan bir yapıdır. Bir başka deyişle şirket sahipleri hayata veda ettikten sonra da şirketler var olmaya devam etmektedir. Thomas Edison'un General Electric Corporation'ı ya da A. Graham Bell'in AT&T'yi kurması ve bu şirketlerin hala faaliyet göstermesi gibi. Hatta öyle ki bazı şirketler devletlerden bile daha uzun ömürlü olabilmektedirler.

ABD, iç savaşın sonundan 1934 yılına kadar ithalata saygılı ve dış pazarlarda genişlemeyi amaçlayan izolasyonist bir ticaret politikası izledi⁵⁷. Amerika'daki siyasetçiler 1930'lu yıllarda yaşanan büyük ekonomik krizin sebebinin Birinci Dünya savaşı olduğunu düşünmekte ve bu tarz bir krizin önüne geçebilmek için daha o yıllarda serbest ticareti savunan görüşlerini ortaya atmaktaydılar. Dolayısıyla kendi içine kapalı bir dış politika izleme fikri artık kabul görmemekteydi. Çünkü krizin aşılması ülkeler arasındaki işbirliğine ve bu da ülkelerin üzerinde mutabık

⁵⁶ Rosser Jr ve Marina V. Rosser. s.126.

⁵⁷ Judith Goldstein, "Ideas, Institutions and American Trade Policy", International Organization, Sayı: 42, No. 1, The State and American Foreign Economic Policy (Winter, 1988), <http://www.jstor.org/stable/2706774>, (01.04.2014), s.181.

kalacakları uluslararası kurumların varlığına bağlıydı. Hatta politik kurumlar kadar güçlü ve güvenli ekonomik yapıların da kurulması öngörülmeyle başlanmıştı⁵⁸.

Amerika 1934 yılında yürürlüğe soktuğu Reciprocal Trade Agreements Act (RTAA) ile ticaret politikasında köklü bir değişikliğe giderek ticaret hacminin artırılması ve kapsamının genişletilmesi konusunda inisiyatifi ele aldı. 1934'ten sonra Amerikalı politikacılar liberalizmi dış ticaret politikasının temeline koymayı hedeflemişlerdi. Bu yasa onaylanmadan önce ABD daha korumacı ve serbest ticarete oldukça kapalı bir ülkeydi. Ancak 1929 Ekonomik Buhranı ABD'yi ticaret politikasında köklü değişiklikler yapmaya zorladı. Çünkü krizden kurtulmanın en etkili yolu ticaret hacminin artırılması ve ticaretin daha fazla serbestleşmesiydi.

ABD İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra aslında Batı dünyası içinde serbestleşmeye en fazla önem veren ülke haline gelmiştir. Bunun temel sebebi ise ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkilerinden uzak kalması ve savaştan sonra dünyanın en büyük ekonomik gücü olarak ortaya çıkışında yatmaktadır. Dolayısıyla ABD bu ekonomik gücünü bir siyasi güce dönüştürerek hem dünya ekonomisini hem de dünya siyasetini çok derinden etkileyecek önemli kurum ve kuruluşların kurulmasında etkin rol oynamıştır. Bu kurumlar GATT, IMF ve kısmen de Dünya Bankasıdır. ABD bu kurumlar aracılığıyla liberal ekonominin Sovyetlere karşı başat bir güç olmasını sağlamaya çalışmıştır. Ancak savaş sonrası dönemde ABD'li ihracatçıların çok önem verdiği ve ABD için önemli bir pazar olan Batı Avrupa tamamıyla yok olduğu için ABD'nin ticari beklentileri bir nebze sekteye uğramıştır. Çünkü temel gıda ihtiyaçlarını bile karşılayamayan bu ülkelere araba ya da makine ihracatı yapmak çok da mümkün değildi. Dolayısıyla ABD'nin ilk amacı Avrupa'yı tekrar ayağa kaldırarak burada hem ekonomik kalkınmanın temellerini atmaya çalışmış hem de siyasi istikrarı tesis etmeye çabalamıştır.

ABD Avrupa'yı tekrar ayağa kaldırmak için 1948 yılında Avrupa'ya Marshall yardımlarını başlatmıştır. Dönemin dışişleri Bakanı George Marshall'ın adıyla anılan Marshall Planı'nın kısa süreli amacı Avrupa'nın dolar açığını kaparken aynı zamanda Avrupa içindeki ticareti teşvik etmektir. Uzun dönemde ise, Avrupa'da ABD'dekine benzer pazar koşulları hazırlamaktır⁵⁹. German Marshall Fund⁶⁰,

⁵⁸ Robert E. Baldwin, “ **The Changing Nature of US Trade Policy Since WW II**”, University of Chicago Press, 1984, <http://www.nber.org/chapters/c5828.pdf>, (25.09.2014), s.7.

⁵⁹ Balkır, s.59.

Atlantik Köprüsü (Atlantik-Brücke)⁶¹ gibi kurumsal mekanizmalarla bu dönem transatlantik ilişkilerin de temelleri atılmıştır. Son süreçte transatlantik ilişkilerin ivme kazanmasına bağlı olarak bu kurumsal mekanizmalara 2007 yılında kurulan Transatlantic Academy adlı düşünce kuruluşu da eklenmiştir⁶².

ABD'nin savaş sonrasındaki siyasi tutumu ekonomi politikasına da yön vermiştir. Tehdit algısı ve çıkar beklentileri bu siyasi tutum neticesinde ABD'yi harekete geçmeye teşvik etmiştir. Bu nedenle ABD'nin günümüze kadar olan dönemde dış ticaret politikasının temelleri bu dönemde atılmıştır denilebilir. Buna göre ABD'nin dış ticaret politikasının temelleri aşağıdaki şu ilkeler çerçevesinde yürütülmektedir:

1. ABD'li ihracatçılar için pazarları açık tutmak.
2. İç üreticileri, yabancı üreticilerin haksız rekabetinden korumak.
3. Ticareti ulusal güvenlik ve dış politika nedenleri ile kontrol etmek.
4. Dünya ekonomisini büyütmek için küresel ticaret hacmini arttırmaya çalışmak⁶³.

Amerika için serbest ticaret Amerikan mallarının dünya pazarlarına daha hızlı ve rahat ulaşması anlamına geldiğinden daha İkinci Dünya Savaşı bitmeden Başkan Roosevelt Amerikan Kongresi'ni ikna ederek Çok Taraflı Sistemin kurulması çalışmalarına başlamıştır. Ayrıca savaştan sonra güçlenen Sovyetler Birliği ve Komünizm de ABD ve Amerikan kamuoyu için bir ekonomik tehdit gibi gösterilerek halkın ve çıkar gruplarının korumacı yaklaşımlardan vazgeçip serbest ticarete daha fazla destek vermelerini sağlamıştır. Bu da dış ticareti şekillendirme konusunda Amerikan Başkanı'nın elini güçlendirmiştir.

İkinci Dünya Savaşını takip eden ilk yıllarda Amerikan Ticaret Politikası taahhütleri serbest ticaretten çok özgür ticaretten yanaydı⁶⁴. Yani ABD tüm dünyayı kapsayan bir özgürleşmeden çok taraflı sistem içerisinde bir özgürleşmeden yanaydı. Çünkü serbest ticaret o zaman için daha çok, iki taraf arasında ticaretteki engellerin kaldırılması anlamına gelmekteydi. Oysa o dönemde dünyanın ihtiyacı olan

⁶⁰ **German Marshall Fund**, <http://www.gmfus.org/about-gmf> , (01.06.2015).

⁶¹ History of Atlantik-Brücke, <https://www.atlantik-bruecke.org/eng/about-us/history-of-atlantik-bruecke/>, (30.05.2015)

⁶² **Transatlantic Academy**, <http://www.transatlanticacademy.org/about-academy>, (01.06.2015).

⁶³ Cooper, s.3.

⁶⁴ Baldwin, s.10.

serbestleşme daha fazlasını hedeflemeliydi. Yani evrensel kurumların şemsiyesi altında bütün ülkelerin katılımıyla özgür ticaret amaçlanmaktaydı.

Amerikan liderlerinin özgür ticareti bir hedef olarak benimsemelerine rağmen Amerikan kamuoyunun şüpheciliği hala kendini muhafaza ediyordu. Bu amaçla Başkan Roosevelt, ticari anlaşmalar nedeniyle içerideki üreticilerin zarar görmemesi için Cayma Hükümü (Escape Clause) maddesini kabul ederek herhangi bir olumsuzluk durumunda tarife indirimlerinden vazgeçmeyi kararlaştırdı. Bu maddenin oluşturulmasındaki temel amaç çeşitli ticari baskı gruplarının ve kamuoyunun özgür ticaretten zarar görecekleri yönündeki endişelerini gidermekti. Özgür ticaretin desteklenmesi ABD'nin yayılcı eğilimleri için de uygundu çünkü böylece komünizme karşı özgür dünya yaratılmış olacaktı.

Serbestleşme eğilimi, Demokratik Kongre'nin de yardımıyla, Başkan Eisenhower'ın % 15 tarife azaltma yetkisi almasıyla yenilendi. 1958 yılında ek % 20 tarife azaltım yetkisi aldı⁶⁵. 1962 yılında kabul edilen Ticareti Yaygınlaştırma Yasası (Trade Expansion Act-TPA) ile Amerikan Başkanı John F. Kennedy'e 5 yıllık dönemde tarifeleri % 50 oranında azaltma yetkisi verildi⁶⁶. Bu gelişme aynı zamanda GATT'ın Kennedy Turu dönemine denk gelmektedir.

ABD'nin bu dönemde çok taraflı anlaşmalarda aktif bir tutum sergilemesinin nedenlerinden biri AB'nin güçlü bir ekonomik rakip olarak ortaya çıkarak hem siyasetçileri hem de iş dünyasını tedirgin etmesidir. Esasen ABD ve diğer ülkeler tarafından başlatılan Kennedy Turu ticari görüşmeleri, AB'nin Ortak Pazar yaratma kararına karşı bir cevaptı. Diğer ülkeler-özellikle ABD- Avrupa içi ticarete tarifelerin ortadan kaldırılmasının Avrupa'da Avrupalı firmalarla rekabet eden Amerikalı firmalar için olumsuz etki yaratmasından çekiniyordu⁶⁷.

Savaş sonrasında ihtiyaç duyulan ekonomik ve siyasi lider rolünü ABD büyük bir istekle devralmıştı. ABD bu rolü İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra otuz yılı aşkın bir süre boyunca oynamaya devam etti ancak onun 1970'lerden itibaren istek ve kabiliyetinde bir düşüş gözlenmektedir⁶⁸.

⁶⁵ Baldwin, s.12.

⁶⁶ Susanne Lohmann ve Sharyn O'Halloran, "Divided Government and US Trade Policy: Theory and Evidence", **International Organization**, 48:4, (Bahar 1994), <http://www.columbia.edu/~so33/PublishedPapers/IO94.pdf> (10.04.2014), s.615.

⁶⁷ The German Marshall Fund of the United States ve ECIPE, s.15.

⁶⁸ The German Marshall Fund of the United States ve ECIPE, s.14.

ABD'nin ticaret stratejisi daha çok GATT ve çok taraflı sistem üzerine yoğunlaşmışken Doha Turu'nun yukarıda belirtilen nedenlerle tıkanması ve dünyadaki eğilimin iki taraflı ve bölgesel anlaşmalar lehine kayması nedeni ile ticaret stratejisinde çeşitlendirme yoluna gitti. Ancak bu yola yönelen sadece ABD değildir. Bütün dünyada STA'lara karşı bir ilgi vardır. Özellikle Uruguay Turu'ndan sonra iki taraflı ve bölgesel anlaşmaların sayısında ani bir artış meydana gelmiştir. 1947-95 arasında GATT'a kayıtlı bu tür anlaşmaların sayısı 100'ün biraz üzerindeyken, Temmuz 2013 itibariyle DTÖ altında onların sayıları 379'a ulaşmıştır⁶⁹.

ABD STA'lara yönelerek çok taraflı sistemi ihmal ettiği yönünde sıklıkla eleştirilmektedir. GATT bünyesinde yürütülen çok taraflı ticari görüşmelerde ABD temsilcisi olarak yer alan Robert Zoellick ise ABD'nin bu yeni yön arayışını Rekabetçi Serbestleşme (Competitive Liberalisation) olarak açıkladı. Yani küresel, bölgesel ve ikili ticari anlaşmalar birbirlerinin tamamlayıcısı ve destekleyicisi olacaktır⁷⁰. Bu yaklaşıma göre çok taraflı ve bölgesel ticari anlaşmalar birbirine zarar veren, rakip anlaşmalar olarak görülmemeli, ticarete katkısı olan her türlü anlaşma desteklenmelidir. Zoellick'e göre ABD, farklı kulvarlardaki ticari anlaşmalara yönelerek dünya ticaretinin giderek daha açık ve serbest hale gelmesini sağlayacaktır.

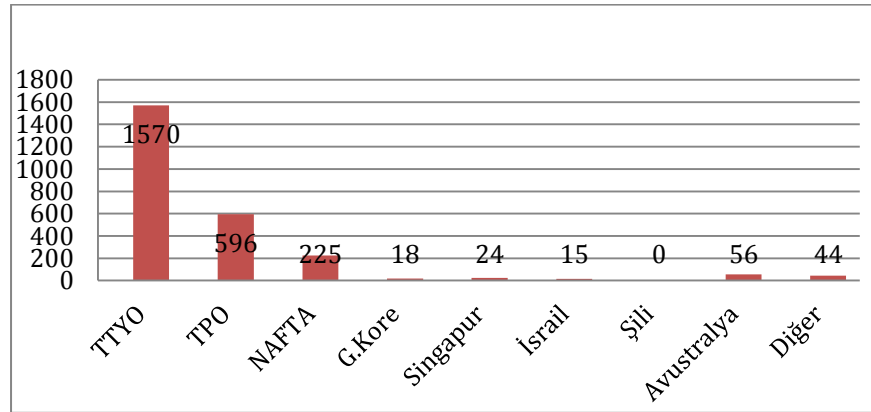
Ancak her ne kadar iki sistemi bir potada eritme yönünde açıklamalar yapılsa da Bush yönetimi STA'ları Amerikan Ticaret Politikası'nın merkezine almıştır. ABD, 2003 yılında Şili ile, 2005 yılında Orta Amerika ülkeleri ve Dominik Cumhuriyeti ile ve 2007 yılında da Peru ile serbest ticaret anlaşmaları imzalamıştır. Aslında ABD ilk STA'yı İsrail ile yapmıştır ama bu anlaşma ekonomik hedeflerden ziyade politik amaçlar güdülerek gerçekleştirilmiştir. İsrail'le 1985'te STA imzalanmasının sebebi İsrail'in bölgesinde izole olmuş stratejik bir ortak olması ve Amerika'daki İsrail lobisinin çok güçlü olmasıdır.

⁶⁹ Kemal Kirişçi, **"Turkey and the Transatlantic Trade and Investment Partnership-Boosting the Model Partnership with The United States"**, Turkey Policy Project Paper, Sayı:2, Eylül 2013, Center on the United States and Europe at Brookings, <http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2013/09/turkey%20transatlantic%20trade%20investment%20partnership%20kirisci/turkey%20and%20the%20transatlantic%20trade%20and%20investment%20partnership.pdf>, (12.06.2014), s.7.

⁷⁰ Feinberg, s.1021.

ABD'nin ikili ticaret anlaşmalarına yönelmesinde GATT müzakere turlarının yavaş ilerlemesi önemli bir etkidir. Çünkü ülkelerin belirli konular üzerinde karar alabilmeleri yıllar sürmektedir. Örneğin Uruguay Turu 8 yıl sürmüştür. Doha Kalkınma Turu, 2002 yılında başlamış olup hala sonuçlandırılmamıştır. Ama bunun da ötesinde ABD ikili ticaret anlaşmalarına devam ederek ticaretin serbestleştirilmesinde bu yolu tercih ettiğini ortaya koymuştur. Bu durumun bir sebebi de GATT üyesi diğer ülkelerin tutumudur. GATT'a üye ülkelerin ulusal kaygılar ya da güvenlik endişeleri nedeniyle daha fazla serbestleşme yönündeki isteksizlikleri ABD'yi böyle bir ekonomi politikası uygulamaya zorlamıştır. Çünkü ABD geleneksel konuların dışında daha güncel olan yatırımların korunması, fikri mülkiyet hakları, hizmetler gibi konuları da iki taraflı anlaşmalara ekleyebilmektedir.

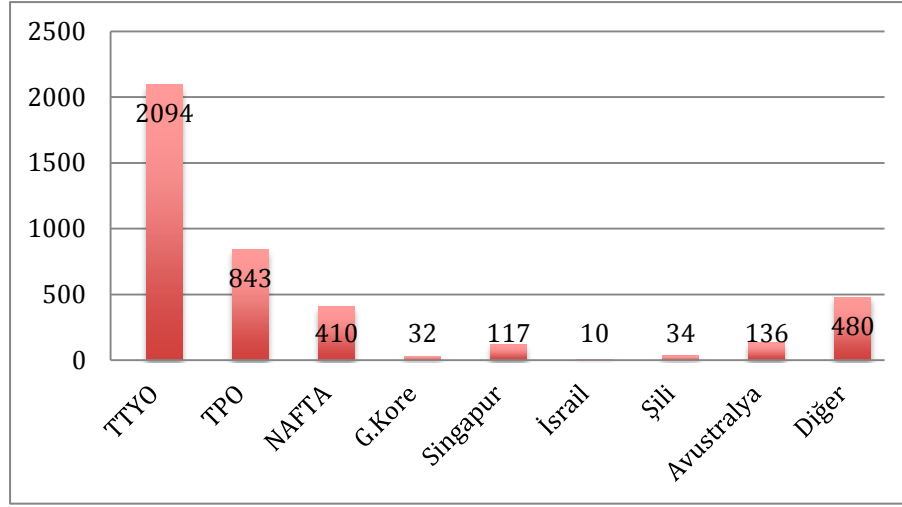
Tablo 1: ABD'nin Yaptığı DYY (Milyar Dolar -2011)

Kaynak: Akhtar ve diğerleri, s.3.

Tablo 1'de ABD'ye 2011 yılına kadar yapılan doğrudan yabancı yatırım miktarı görülmektedir. AB'den ABD'ye yapılan yatırım toplam 1.57 Trilyon dolardır ve en büyük miktarı temsil etmektedir. Dolayısıyla ABD'deki en büyük yabancı yatırımcı Avrupa Birliği ülkeleridir.

Tablo 2: ABD'nin Yaptığı DYY (Milyar Dolar -2011)

Kaynak: Akhtar ve diğerleri, s.3.

Tablo 2’de ABD’nin Serbest Ticaret Anlaşması’nın olduğu ülkelere 2011 yılına kadar yaptığı doğrudan yatırım miktarı verilmiştir. AB ülkeleri ile STA olmamasına rağmen, ABD’nin en çok yatırım yaptığı bölgenin Avrupa olduğunu görüyoruz. 2011 yılına kadar bu bölgeye yapılan toplam yatırım 2.094 trilyon dolardır. Bu da AB’deki en büyük yatırım kaynağının ABD olduğunu göstermektedir.

ABD ekonomisi son yirmi yılda giderek hızlanan bir uluslararasılaşma süreci yaşadı. ABD’den çıkan ve ABD’ye giren yatırım akımlarının toplam tutarı 1990 yılında 100 milyar dolar kadarken, bu tutar 2011 yılında 600 milyar dolara yükseldi ve ABD’nin doğrudan yabancı sermaye yatırımları 4 trilyon dolara ulaştı. ABD’nin mal ve hizmetler dış ticaretinin (ithalat ve ihracat toplamı) GSYİH’ya oranı 1990 yılında % 10 iken, 2012 yılında % 30’a çıktı. ABD Ticaret Odası’na göre ABD’de 38 milyon kişinin istihdamı dış ticarete bağımlı. ABD ekonomisinin dünya ekonomisine giderek eklenmesi, ülke içinde ve yabancı ülkelerle rekabet baskısının artışıyla paralel olarak ilerlemektedir. Bu arada küresel ekonomi de giderek çok kutuplu bir görüntüye sahip olmakta⁷¹, bu süreçte son birkaç yüzyıldır küresel ekonominin merkezi olan transatlantik bölgesi bu konumunu koruyamama tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Buna göre dünya ekonomisinin ağırlık merkezi özellikle son otuz yıldır Güneydoğu Asya’ya doğru hızla kaymakta, bir bakıma küreselleşen

⁷¹TÜSİAD, s.63.

dünyanın yeni merkez alanı Çin'in kıyı kesimleri ile Hindistan ve Avustralya arasında kalan bölge olarak ortaya çıkmaktadır⁷².

Bu trendle başa çıkabilmesi için en etkili araç olan dış ticaret ABD için şu anda hiç olmadığı kadar önem arz etmektedir. Özellikle 2008 krizinden sonra dış ticaretin önemi bir kez daha net bir şekilde anlaşılmıştır. Çünkü küreselleşmenin bir tür akvaryuma çevirdiği dünyada kriz dalga dalga yayılırken bir damla çamur gibi tüm suyu bulandırdı. Dolayısıyla bütün krizlerin aşılması öncelikle işbirliği yapılmasına bağlı hale geldi.

Çok taraflı sistemin dünya ticaretinin serbestleşmesi adına hala özel bir anlamı olduğunu söyleyebiliriz. Bununla birlikte 10 yıl süren müzakerelere rağmen Doha Turu, bir tarafta ABD ve Avrupa Birliği, diğer tarafta hızla yükselen ekonomiler arasındaki görüş farklılıkları nedeniyle bir sonuca bağlanamayacak kadar karmaşık bir durumun mevcut olduğunu ortaya koydu. Küresel ticari ilişkilerin ağırlığı iki taraflı ve bir-kaç taraflı müzakerelere doğru kaydı. Halen ABD'nin 19 ülkeyle Serbest Ticaret Anlaşması bulunmaktadır ve bunların çoğu 2000 yılından bu yana imzalanmıştır. ABD'nin Serbest Ticaret Anlaşması yaptığı ülkelerle hem ihracatı hem de ithalatı ABD dış ticaret artış hızından daha hızlı büyümektedir⁷³.

ABD dış ticaret politikası, ABD dış politikası ile de iç içe geçmiş bir olgudur. ABD'nin STA imzaladığı ülkelerle hem ekonomik hem de siyasi bir yakınlık kurduğu bir gerçektir. Dolayısıyla ABD'nin iki taraflı-bölgesel anlaşmalara yönelmesi ayrıca siyasi çıkarlarının da bir göstergesidir. NAFTA, Trans Pasifik Ortaklık (TPO) ya da Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTYO) bu duruma somut örneklerdir. Özellikle NAFTA ekonomik büyüklüğü açısından ABD'nin dış ticaretinde çok önemli bir yer kaplar.

3.2. KUZEY AMERİKA SERBEST TİCARET ANLAŞMASI (NAFTA)

İngilizce kısaltmasıyla dilimizde de NAFTA olarak anılan Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması aslında ABD ve Kanada'nın güçlü ekonomik bağlarını daha da güçlendirmek amacıyla hayata geçirdikleri bir projedir. Bu bölgesel bütünleşmeye Meksika'nın da dahil olmasıyla NAFTA ortaya çıkmıştır.

⁷² Quah, D. "The Global Economy's Shifting Centre of Gravity". Global Policy, 2(1), 2011, ss. 3-9.

⁷³ TÜSİAD, s.65.

Kanada ve ABD arasındaki serbest ticaret anlaşmaları çerçevesindeki ilişkiler uzun bir geçmişe sahiptir. 1854 yılında imzalanan Karşılıklı Ticaret Anlaşması, daha o yıllarda iki ülke arasında serbest ticareti öngörmüştür. 1965 yılında GATT çerçevesinde iki ülke arasındaki ilk büyük sektörel anlaşma olan Auto Pact imzalanmıştır⁷⁴. İki ülke arasında 1988 yılında ise Serbest Ticaret Anlaşması imzalanmış ve Meksika'nın bu anlaşmaya kabul edilişiyle de NAFTA oluşmuştur. 12 Ağustos 1993 tarihinde üç ülkenin de imzasıyla oluşturulan Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması 1 Ocak 1994'te yürürlüğe girmiştir. NAFTA, üye ülkeler arasında tüm ticareti ve yatırımları sınırlayıcı engellerin GATT kuralları çerçevesinde ve belli bir geçiş süreci içinde kaldırılarak bölgede bir serbest ticaret alanı oluşturulmasını öngörmektedir⁷⁵.

NAFTA'nın kapsamına giren başlıca düzenlemeler öncelikle sanayi ürünleri ve tarım ürünleri ticaretine ilişkindir. Üç ülke arasında tarifeler ve tarife dışı engellerin 15 yıllık bir dönemde kaldırılması anlaşmada öngörülmüştür. Üye olmayan ülkelerle ticarete ise, her ülkenin kendi tarife düzenlemeleri geçerliliğini koruyacaktır⁷⁶. Bu yönüyle NAFTA'nın AB'ye kıyasla çok daha yüzeysel bir ekonomik ortaklık olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü oluşumun temel hedefi birlik oluşturmaktan ziyade işbirliği yapmaktır. Anlaşmaya mallar, hizmetler, kamu alımları, fikri mülkiyet hakları da dahildir. Kanada'nın tarım ürünleri ve Meksika'nın petrol ürünleri ise anlaşma dışında tutulmuştur⁷⁷.

NAFTA Anlaşması'ndaki işbirliği alanları şunlardır: Enerji, Otomotiv, Tekstil ve Giyim, Tarım, Finansal Hizmetler, Ulaşım, Haberleşme, Yatırımlar, Fikri Mülkiyet Hakları, Çevre, İşçilere İlişkin Düzenlemeler⁷⁸.

NAFTA'nın en büyük özelliği, değişik gelişme seviyesindeki ekonomilerden oluşmasıdır. Bir tarafta nispeten fakir Meksika diğer taraftan zengin ABD ve Kanada⁷⁹. Ancak Meksika diğer ülkelere göre fakir olmasına rağmen ABD ve Kanadalı şirketler için nüfus büyüklüğü nedeni ile önemli bir pazardır. Meksika'ya yatırım yapmak isteyen firmalar için de bu ülkenin ucuz işgücü başlı başına bir

⁷⁴ Karluk, s.520.

⁷⁵ Karluk, s.521.

⁷⁶ Karluk, s.522.

⁷⁷ Karluk, s.522.

⁷⁸ Karluk, s.522.

⁷⁹ Karluk, s.523.

avantaj teşkil etmektedir. Ayrıca Meksika petrol açısından da oldukça zengin bir ülkedir ve bölgede başlıca petrol ihracatçısı ülkeler arasında yer almaktadır.

ABD'nin bölgeselleşmeye yönelik ilk girişimi olması açısından NAFTA'nın ABD için özel bir önemi bulunmaktadır. Ayrıca bu iki ülke ABD için ekonomik anlamda da oldukça önemlidirler. Kanada şu anda ABD'nin en büyük ticari ortağıdır. 2013 yılında ABD ve Kanada arasındaki ticaret hacmi 632 milyar dolar olmuştur. Meksika ve ABD ticaret hacmi ise 506 milyar dolara çıkmıştır.

Küresel bazda gelişmekte olan ülkelerin ABD'ye karşı mevzi kazanması ABD'yi baskı altına almakta ve yeni ticari oluşumlara katılmaya ya da yeni oluşumlar yaratmaya sevk etmektedir. Trans-Pasifik Ortaklık ve TTYO bunlardan yalnızca ikisidir. Bu iki anlaşmadan ikincisi özellikle sonuçları ve olası etkileri bakımından bir sonraki bölümde ayrıca ele alınacaktır, ancak her biri bir bakıma bir madalyonun iki yüzü gibi de değerlendirilebileceğinden aşağıda gelişim ve kapsamaları karşılaştırmalı olarak ele alınacak, daha sonra TTYO'nun olası etkileri ayrı bir bölümde değerlendirilecektir.

3.3. TRANS-PASİFİK ORTAKLIK (TPO) VE TRANSATLANTİK TİCARET VE YATIRIM ORTAKLIĞI (TTYO)

ABD sanayisi ve ABD'li politika üreticileri ülkenin ticaret stratejisini öncelikle hızla büyüyen Asya-Pasifik bölgesine yöneltmişlerdir. Bu bölgeye açılan bir kapı olarak tasarlanan Trans-Pasifik Ortaklığı⁸⁰ bu çerçevede şekillenmiştir. Bu doğrultuda 2005 yılından itibaren Brunei, Şili, Yeni Zelanda ve Singapur tarafından güçlü komşularına karşı bir ekonomik işbirliği hareketi olarak başlayan Ortaklık sürecine 2008 yılından itibaren ABD de dâhil olmuştur. 2009 itibarıyla ABD, bu oluşumu Çin'in bölgede ikili serbest ticaret anlaşmalarıyla giderek artan ekonomik gücüne karşı kullanmak amacıyla girişimlerde bulunmaya başlamıştır. Avustralya, Malezya, Peru ve Vietnam'ın yanı sıra zaten NAFTA üyesi olan Kanada ve Meksika'yı da yanına alan ABD Japonya'yı sürece katılmaya ikna edemedi⁸¹. Kore'nin de katılımıyla üye sayısı 2015 itibarıyla 12'ye çıkan Transpasifik

⁸⁰TPO: ABD, Avustralya, Brunei, Kanada, Şili, Japonya, Yeni Zelanda, Malezya, Meksika, Peru, Singapur, Vietnam. Detaylı bilgi için bkz. <https://ustr.gov/tpp/overview-of-the-TPP>, (19.08.2015).

⁸¹Martine Bulard, "Libre-échange, Version Pacifique", **Le Monde Diplomatique**, Novembre 2014,s.6.

Ortaklığın bu hızlı ilerleme süreci Obama yönetiminin Asya-Pasifik bölgesine olan özel ilgisi ile birlikte değerlendirilmelidir. Diğer yandan Çin maliye bakan yardımcısının 2013 yılı ekim ayında bu projenin Çin'i dışarıda bırakması halinde eksik kalacağını öne sürmesi tam da Çin'i çevrelemeyi hedefleyen bu girişime ilişkin tartışmalara yeni bir boyut katmıştır⁸². Çin'in bölgedeki varlığına ve tutumuna karşı bir mesaj niteliği de taşıyan bu işbirliği girişimini AB de yakından takip etmektedir. AB açısından bakıldığında ABD'nin Güneydoğu Asya'lı ticari ortaklarına tercihli pazar erişimi sunması, AB'nin var olan ticaretten ayrışması riskini taşımaktadır⁸³. Bu da AB'yi endişelendirmekte ve bu yüzden ABD ile olan ilişkisini rayında tutmak için işbirliği olanaklarını geliştirmeye çalışmaktadır. Bu endişe TTYO'nun da AB tarafından hararetle savunulmasının temelinde yatan sebeplerden biridir.

Trans-Pasifik Ortaklığı'nda müzakere edilen ticari başlıklar DTÖ'de alışlagelmiş geleneksel ticari konuların da ötesine geçip yeni nesil ticari sorunları ele almaktadır. DTÖ'de bariyerlerin azaltılması ya da tarife dışı engellerin ortadan kaldırılması tartışılırken WTO+ denilen bu yeni yaklaşımda çevre, işçi hakları, kamu iktisadi teşebbüsleri, yatırım, rekabet politikası gibi konular masaya yatırılmaktadır. Bu meseleler arasında fikri mülkiyet konusu özel bir önem kazanmış durumdadır. Dünya Ticaret Örgütü'ne göre 2011 yılında ABD ülkelerarası fikri mülkiyet akımlarından telif ve lisans ödemeleri çerçevesinde 104 milyar dolar kazanmıştır. Bu rakam toplam tutarın % 39'unu oluşturmakta ve diğer büyük ekonomilerin payına kıyasla açık arayla önde bulunmaktadır (ikinci ve üçüncü büyük paylar 40 milyar dolar AB'ye ve 29 milyar Japonya'ya aittir). ABD Patent ve Marka Ofisi'nin rakamları, ABD ekonomisinde, 2010 yılında 27 milyon kişinin istihdamının fikri haklarla doğrudan ilişkili iş kollarında gerçekleştiğini, yaklaşık 13 milyon kişinin istihdamının fikri haklarla dolaylı olarak ilişkili olduğunu, yani toplamda ABD toplam istihdamının dörtte birinden fazlasının doğrudan ya da dolaylı olarak fikri haklarla ilişkili olduğunu göstermektedir⁸⁴. İnternet fikri haklara dayalı ürün ve hizmetlerin yaratılmasını ve dağıtımını kolaylaştırmakta fakat fikri haklar korsanlığını da kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle hem TPO ve TTYO gibi dış ticaret müzakerelerinde, hem de ABD'nin BRICS ülkeleri ve diğer ana ticaret partnerleriyle

⁸² Bulard, s.6.

⁸³ European Commission, “**Impact Assessment Report...**”, s.12.

⁸⁴ TUSİAD, s.66.

ilişkilerinde fikri haklar konusunun ABD açısından temel bir kaygı olmayı sürdürmesi muhtemeldir⁸⁵.

TTYO ve TPO yeni nesil anlaşmalar oldukları için dünya ticaretinde önemli etkileri olacaktır. Katılımcı ülkeler için muazzam bir ekonomik büyüklük yaratacak ve pek çok alanda kendi standartlarını belirleyecektir. TTYO'nun ve TPO'nun dışında kalan ülkeler ya bu pazarlara daha kısıtlı girişi kabul edecekler ya da bu iki ortaklığın getirdiği standartları kabul etmek zorunda kalacaklardır⁸⁶.

Transpasifik Ortaklığın başarıya ulaşarak uygulamaya konması halinde dünyadaki toplam servetin/zenginliğin yaklaşık yarısını, uluslararası ticaretin üçte birinden fazlasını (% 35) ve dünya nüfusunun yaklaşık üçte birini (% 30) kapsamı beklenmektedir⁸⁷. ABD'nin Asya'daki etkinliğinin ekonomik kanadını teşkil eden ve "Çin'in kanatlarını kesmeyi" amaçlayan anlaşma bu yönüyle ABD'nin bölgedeki ekonomik çıkarlarının yanı sıra ideolojik ve stratejik etkinlik mücadelesini yansıtır⁸⁸. Bu mücadelenin ABD tarafındaki kimilerine göre gelecek yüzyıl Çin'in değil ABD'nin yüzyılı olacak⁸⁹ ve bu amaca ulaşmada söz konusu anlaşma hayati önem taşıyor. Bu noktadan bakıldığında Transpasifik Ortaklıkla Transatlantik Ortaklık her iki okyanusa da kıyısı olan ABD için bir madalyonun iki yüzü gibidir.

Eğer bu iki anlaşma gerçekten sonuçlandırılabilir ve onaylanabilirse toplamı Dünya GSYİH'sının % 63'ünü ve dünya ticaretinin % 42'sini oluşturan ülkeleri temsil edecek ve uluslararası ticaret uzmanlarının deyişiyle "süper- bölgesel ticari düzenlemeler" yaratacaktır⁹⁰.

3.3.1. TPO ve TTYO'nun Jeoekonomik ve Jeopolitik Önemi

Amerika Birleşik Devletleri için Asya- Pasifik bölgesinin ekonomik önemi 1980'li yılların başından itibaren başlayan ve yukarıda da kısaca sözü edilen durumla ilişkilidir. Zira bu dönemden itibaren bilinen tarihte ilk defa, transpasifik ticaret, transatlantik ticareti yakaladı. Bu da ABD'nin yönünü Asya-Pasifik bölgesine çevirmesine neden oldu.

⁸⁵ TÜSİAD, s.67.

⁸⁶ Kirişçi, ss.4-5.

⁸⁷ Bulard, s.6.

⁸⁸ Bulard, s.6.

⁸⁹ George Friedman, "The Next 100 Years: A Forecast for the 21st Century", Anchor Books, New York, 2009.

⁹⁰ Kirişçi, s.8.

George Friedman ‘The Next 100 Years’ isimli kitabında şunu iddia etmektedir: şu an hangi ülke Kuzey Atlantığı ve Pasifiği kontrol ederse, Dünya Ticaret Sistemini ve küresel ekonomiyi kontrol edebilir. 21. yy’da iki okyanusta da var olan ülkenin devasa güçleri olacak⁹¹. George Friedman, STRATFOR düşünce kuruluşunun yöneticisi olması ve dış politikada yetkin birisi olması sebebiyle ABD dış politikasının ekonomik görünümlü siyasi hedeflerinin de bulunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bir başka deyişle ABD, Kuzey Atlantik ve Pasifik ticaretinde söz sahibi olarak aynı zamanda dünyanın ekonomi politiğinde de liderlik rolünü devam ettirecektir. Bu perspektiften bakıldığında TPO ve TTYO projelerinin ekonomik çıkarları aşan siyasi boyutlarının da bulunduğu görülecektir.

Jeostratejik olarak, bu iki mega STA’nın ortaya çıkışı yukarıda da ifade edildiği gibi yükselen güçlerin- özellikle Çin- çevrenmesi ya da geleneksel güvenlik ittifaklarının yeniden sağlamlaştırılması girişimi olarak yansıtılmaktadır. Çin’in TPO’da Rusya’nın ise TTYO’da olmayışı bu tespiti kanıt olarak gösterilmektedir⁹².

TTYO ve TPO’nun savunucuları bu anlaşmaların niçin istendiğini açıklamak için üç neden öne sürerler: ilki, gelişmiş ülkelerin rekabet avantajlarının, Çin ve Hindistan gibi ülkeler tarafından aşındırılması; ikincisi, çok taraflı ticari müzakerelerin durması; üçüncüsü, BRICS’in -özellikle Çin’in- yükselişiyle birlikte transatlantik güçlerin sınır aşan ticaret kurallarındaki belirleyici rollerinin azalması. Tüm bu etkenler ABD ve AB’yi harekete geçmeye zorlamaktadır. Batı eğer küresel liderlik iddiasını devam ettirmek istiyorsa acilen harekete geçmelidir. Kısacası, ABD ve AB bugün kuralları yazmaz ise, bu kuralları Çin yarın yazacaktır⁹³.

TTYO anlaşması, özellikle 2008 krizinin ardından daha da önem kazanmıştır. 2008 krizinin önce ABD’yi daha sonra AB’yi derinden etkilemesi ‘Batı’nın çöküşü’ algısını beraberinde getirmiştir⁹⁴. Bu yorum gerçekleri tam olarak yansıtmasa da,

⁹¹Friedman, s.5.

⁹² Melissa K. Griffith, Richard Steinberg, John Zysman “**Great Power Politics in a Global Economy: Origins and Consequences of the TPP and TTIP**”, <http://www.brie.berkeley.edu/wp-content/uploads/2015/02/Great-Power-Politics-in-a-Global-Economy.pdf>, (15.05.2015), s.9.

⁹³ Dieter Heribert, “**The Return of Geopolitics:Trade Policy in the Era of TTIP and TPP**”, <http://www.netzwerk-ebd.de/wp-content/uploads/2014/12/EBD-MO-INFO-FES-141219-Return-of-Geopolitics.pdf>, (27.01.2015), s.8.

⁹⁴ Charles Ries, “The Strategic Significance of TTIP”, “**Geostrategic Implications**”, (Ed. Daniel S. Hamilton) The Geopolitics of TTIP: Repositioning the Transatlantic Relationship for a Changing World, Center for Transatlantic Relations, Paul H. Nitze School of Advanced International Studies,

krizin etkilerinin çok derin olduğu ve hala etkilerinin sürdüğü açıktır. Tam da bu nedenle ABD ve AB arasında gerçekleştirilecek bir STA'nın hem ekonomik hem politik bir önemi vardır. Ekonomik olarak iki taraf arasındaki ticaret hacmini milyarlarca Euro arttıracaktır. Politik olarak ise tarafların işbirliği daha da gelişecektir. Hem ekonomik hem de politik temelleri İkinci Dünya Savaşı sonrasına dayanan transatlantik ilişkilerin Soğuk Savaş dönemi boyunca gelişip kurumsallaştığı göz önünde bulundurulduğunda, sürecin son yıllarda ivme kazanması bu defa çok kutuplu bir soğuk savaş dalgasının kapıda olduğunu, hatta başladığını düşündürmektedir.

TPO bölgedeki her ülkeye açık olmakla beraber ABD'nin belirlediği kurallara Pekin yönetiminin biat etmeyeceği ve kendi bölgeselleşme hedeflerini gerçekleştireceği düşünülmektedir. Nitekim son zamanlarda Çin'in pek çok ülke ile serbest ticaret anlaşması imzalaması ve görüşmelere başlaması bunun bir işaretidir⁹⁵. Çin, TPO'ya cevap olarak RCEP⁹⁶ (Regional Comprehensive and Economic Partnership) müzakerelerine başlamıştır.

Çin ve ABD birbirlerinin girişimlerine katılmamalarına rağmen ABD'nin başını çektiği 12 üyeli TPO ve Çin'in başını çektiği 16 üyeli RCEP arasında önemli benzerlikler vardır. Avustralya, Brunei, Japonya, Malezya, Yeni Zelanda, Singapur ve Vietnam şu anda iki anlaşmanın müzakerelerinde yer almaktalar. Hindistan ise sadece RCEP'e katılıyor⁹⁷.

Bu yıl, Çin'in yeni Asya Altyapı ve Yatırım Bankası'na (Asian Infrastructure and Investment Bank-AIID) birkaç AB ülkesi katıldı. ABD'nin onaylamamasına karşın bunu yaptılar. Tarihsel olarak güçlü bir ABD müttefiki olan Birleşik Krallık, Mart 2015'te kurucu üye oldu. Onu Almanya, Fransa ve İtalya takip etti. Güney Kore ve Avustralya da üyeliği düşünmektedir. AIID, Washington'da Çin'in ABD ve AB tarafından kontrol edilen uluslararası ekonomik kuruluşlara paralel ve alternatif

Johns Hopkins University, (2014),
http://transatlanticrelations.org/sites/default/files/The_Geopolitics_of_TTIP_Complete_book.pdf,
(21.05.2015), s.7.

⁹⁵ Bulard, s.6.

⁹⁶ RCEP: Brunei, Kamboçya, Endonezya, Laos, Malezya, Myanmar, Filipinler, Singapur, Tayland, Vietnam, Avustralya, Çin, Hindistan, Japonya, Kore ve Yeni Zelanda. Detaylı bilgi için bkz.
<http://www.mfat.govt.nz/Trade-and-Economic-Relations/2-Trade-Relationships-and-Agreements/RCEP/>, (19.08.2015).

⁹⁷ Griffith ve diğerleri, s.17.

kurumlar yaratma çabası olarak görülmektedir⁹⁸.

Çin'in ekonomik atağına paralel olarak askeri olarak da faaliyetlerini arttırması Japonya, Filipinler gibi ABD müttefiklerini rahatsız etmektedir. ABD'nin "denge sağlama" (rebalance) politikası ile Asya ile olan ilişkilerini yeniden şekillendirdiğini görmekteyiz. Avustralya'ya asker göndermesi, Myanmar ile ilişkilerini düzeltmesi Endonezya, Vietnam gibi ülkelerle daha yakın işbirliğine gitmesi bu tutumun göstergesidir.

Transatlantiğin önemi iki taraf arasındaki ticareti kolaylaştırma ve arttırmanın ötesinde, AB ve ABD'yi sistemi yeniden şekillendiren birer oyuncu haline getirmesi nedeniyle de hayatidir. BRICS ülkelerinin ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik ve siyasi hamleleri ABD ve AB'yi ortak hareket etmeye zorlamaktadır. NATO ile oluşan askeri birliktelik TTYO ile ekonomik ve siyasi bir ortaklığa dönüşecektir. Bu da diğer ülkelere ABD ve AB ile işbirliği yapmaları gerektiği, aksi takdirde bu iki devin iç pazarlarından dışlanacakları mesajını iletmektedir. Rusya'nın ve Çin'in son yıllarda artan yayılmacı ve müdahaleci tutumları da bu ortaklığı fiili bir zorunluluk haline getirmektedir.

Rusya ve Çin'in yükselişi sadece ABD ve AB için değil liberal dünya için de bir tehlike olarak algılanmaktadır. Bu iki ülkede serbest piyasadan bahsetmek mümkün değildir. Devlet iç piyasanın düzenlenmesinde oldukça etkindir. Bu da Batı'lı firmaların yerli firmalarla rekabet şanslarını azaltmaktadır. Dolayısıyla Çin ve Rusya'nın savunduğu ekonomik düzen devletin müdahaleci bir tutum sergilediği, özel şirketleri baskı altına aldığı ya da desteklediği bir düzendir. Bu da serbest ticaretin ruhuna aykırı bir durum teşkil etmektedir.

BRICS ülkeleri ABD ve AB'nin oluşturduğu uluslararası ticaret sisteminin kendileri lehine düzenlenmesinden yanadırlar. Çin 2001 yılında, Rusya'nın ise 2012 yılında DTÖ'ye üye olmasıyla birlikte çok taraflı ticari sistemde gelişmekte olan ülkelerin gücü artmıştır. Bu durum da ABD ve AB'nin DTÖ sistemini istedikleri gibi şekillendirmelerini engellemektedir. Hatta BRICS ülkeleri var olan kurumlara karşı alternatif kurumları oluşturmaya çabalamaktadırlar. Örneğin 2014 yılında IMF'e rakip olarak kurulan 50 milyar dolar sermayeye sahip BRICS bankası gibi.

⁹⁸ Griffith ve diğerleri, ss.18-19.

Dolayısıyla ABD ve AB küresel ekonomideki güçlü pozisyonlarını kaybetme riski ile karşı karşıya bulunmaktadır.

TTYO anlaşması ile ABD ve AB arasındaki askeri ve siyasi ortaklık ekonomik ortaklığa dönüşecektir. Bu nedenle kimileri bu anlaşmayı ‘ekonomik NATO’ olarak yorumlamaktadırlar⁹⁹. Dolayısıyla Rusya’nın bu anlaşmadan neden nefret ettiği ve buna neden karşı çıktığı da anlaşılabilir. Çünkü Rusya bu anlaşmanın ekonomik ve siyasi olarak kendisini hedef aldığını düşünmektedir.

ABD ve AB ilişkilerinde bir diğer kritik konu enerjidir. Geçtiğimiz birkaç yılda ABD’deki petrol ve gaz üretimindeki artış ABD’nin enerji üretimi ve kullanımında % 80 oranında kendi kendine yeterli hale gelmesini sağladı. Yakın bir zamanda enerji ihracatçısı konumuna geçecek olan ABD’nin petrol ve sıvılaştırılmış doğalgaz üretiminde Rusya ve Suudi Arabistan’ı geçerek dünyanın en büyük üreticisi olması beklenmektedir¹⁰⁰.

ABD ‘kayagazı devrimi’ne öncülük ederken ve neredeyse dış enerji kaynaklarından tamamen bağımsız hale gelirken, AB ise büyük oranda ithal enerji kaynaklarına bağımlı kalmaktadır¹⁰¹. Rusya AB ülkelerine yıllık 160 milyar metre küp doğalgaz ihraç etmektedir. Özellikle Birliğin doğusunda yer alan bazı AB ülkeleri % 100 oranında Rus doğalgazına bağımlıdır. Bu durum da Rusya’nın Avrupa ile ilgili meselelerde daha uzlaşmaz bir tavır takınmasına sebep olmaktadır. Özellikle Ukrayna krizinde Rusya’nın doğalgaz kartını bir silah olarak kullanması ve Avrupa’ya güney akım projesi ile taşınması planlanan doğalgaz boru hattını iptal etmesi bu tavrı açıkça ortaya koymaktadır. Dolayısıyla son zamanlarda AB’nin gündemini en çok meşgul eden konulardan birisi enerji güvenliğinin sağlanmasıdır. Bu amaçla Enerji Birliği’nin oluşturulması yönünde çalışmalar başlatılmıştır.

TTYO’nun imzalanması ile ABD’nin Avrupa’ya gaz ihracatı kolaylaşacak, bu da Rusya’nın Avrupa’daki tekeli kıracaktır. Dolayısıyla Rusya’nın TTYO’na

⁹⁹ Daniel S. Hamilton, “TTIP’s Geostrategic Implications” (Summary Chapter), The Geopolitics of TTIP, s.14.

¹⁰⁰ Hamilton, “TTIP’s Geostrategic Implications”, s.26.

¹⁰¹ Roberto Bendini, “EU and US Trade Policy and Its Global Implications” (TPP, TTIP and China), European Parliament, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2014/522349/EXPO-INTA_SP\(2014\)522349_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2014/522349/EXPO-INTA_SP(2014)522349_EN.pdf), (21.05.2015), s.17.

muhalif olduğu açıkça görülebilir. Rusya enerjideki üstünlüğünü Avrupa'yı ABD'den uzaklaştırmak için bir araç olarak kullanmaktadır.

Avrupa'nın endişeleri ise daha çok kendi ekonomik durumu ve Rusya'nın saldırganlığına karşı verilecek olan cevap üzerine yoğunlaşmaktadır. 2008 ekonomik krizi nedeniyle dış politikası pasifize olan AB, 2103 yılında başlayan Ukrayna krizi ile de bir kez daha Rusya ile karşı karşıya kalmıştır. Ukrayna ve AB arasındaki ekonomik yakınlaşma ve Ukrayna'nın olası NATO üyeliği Rusya'nın tepkisini çekmiştir. Kırım'ın ilhakı ve Ukrayna'nın doğusundaki çatışmalar AB ve ABD'yi askeri, siyasi ve ekonomik anlamda bir kez daha yakınlaştırmıştır. Ancak bu durum Rusya'yı daha uzlaşmaz ve saldırgan hale getirmiştir. Bu gelişmeler yukarıda dile getirdiğimiz transatlantik ilişkiler ve soğuk savaş ilişkisi tezini desteklemektedir. Bir başka deyişle dış tehditlerin güçlenmesi transatlantik ilişkileri de güçlendirmekte ve TTYO'ya ivme kazandırmaktadır. Soğuk Savaş döneminde büyük ölçüde Sovyet tehdidi etrafında şekillenen ve gelişen ilişkiler, yeni dönemde Rusya'nın yanı sıra başta Çin olmak üzere diğer yükselen ekonomilerin de etkisiyle ivme kazanmaktadır. Bu dönemde sıcak savaş, nükleer tehdit, dehşet dengesi gibi Soğuk Savaş dönemi kaygılarının yerini enerji güvenliği, refah düzeyini koruma, rekabet gücü gibi kaygılar almaktadır.

ABD TPO ve TTYO aracılığıyla tek kutuplu bir ekonomik düzen yaratıp Çin'i sistem dışında bırakabilir. Ancak bu durum Çin ve diğer gelişmekte olan ülkeleri rahatsız edip 1930'lu yıllardaki korumacı politikalara dönüşü tetikleyebilir. Bu durum ekonomisi ve mali kaynakları büyük ölçüde Çin ile yaptığı ticarete bağlı olan ABD için başlı başına bir kabus olabilir. Diğer yandan çok taraflılığın artık ABD ve AB'nin çıkarlarına yeterince hizmet etmediği ve modernize edilmesi gerektiği söylenebilir. Aksi takdirde gelişmiş ülkelerin kendi yarattıkları ticari sisteme sırtlarını dönmeleri riski vardır¹⁰².

John Ikenberry, "ABD güçten düşse bile yükselen Çin'in Batı değerleri içerisinde hareket etmesi sağlanmalıdır" demektedir. Çin ABD karşısında hem askeri hem de ekonomik bir rakip olarak çıkmaktadır. Ayrıca Çin'in ekonomik kalkınması izlediği açık liberal sisteme bağlıdır. Her ne kadar Çin'in kontrollü liberalizmi takip ettiği söylene de açık liberal sistem sayesinde şu anda dünyanın en büyük ihracatçısı

¹⁰² Dieter, s.12.

olmuştur. Esasen açık bir ticari sistemden en çok Çin fayda sağlamıştır. Ayrıca Çin ABD ve AB'nin en büyük ticari ortaklarından biri olduğu için bu ülkelerin güçlü ve ayakta olması Çin için de vazgeçilmezdir.

Ikenberry'e göre "küresel güç olmanın yolu Batı'dan ve onun oluşturduğu çok taraflı ticari düzenden geçmektedir"¹⁰³. Çin ekonomik anlamda 2020'li yıllarda ABD'den daha büyük bir ekonomi olacaksa da, hiç bir zaman Batı dünyasının yarattığı ekonomiden daha büyük bir ekonomiye sahip olamayacaktır. ABD'nin gücü zayıflıyor olabilir ancak ABD'nin yarattığı global ekonomik düzen varlığını 21.yy'da da sürdürecektir. Dolayısıyla Çin'in ABD ve AB karşısında ekonomik bir rakip olduğu söylenebilir ancak liberal sisteme düşman olduğu söylenemez.

Sonuç olarak Çin ve ABD arasındaki rekabetin küresel ekonomik düzen üzerinde iki etkisi olacaktır. Ya ABD'nin başını çektiği yeni bir küresel düzen oluşacak ve Çin de bu düzenin bir oyuncusu olacaktır ya da diğer yükselen ekonomilerin de katılımıyla çok kutuplu bir ekonomik düzen oluşacaktır.

ABD dış ticaret politikasının bölgesel yaklaşımlara kaydığını daha önce belirtmiştik. Çok uluslu şirketlerin baskısı, artan rekabet, ekonomik merkezlerin Asya'ya doğru kayması gibi nedenlerle ABD, ikili ve bölgesel ekonomik ilişkilerini gözden geçirmekte mevcut ittifaklarını perçinlemeye çalışmaktadır. Bu ittifakların en önemlisi de hacmi ve içeriği nedeniyle Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı'dır. Aşağıda bu ittifaka ve öngördüğü serbest ticaret sistemine daha yakından bakarak olası sonuçları hakkında fikir yürütmeye çalışacağız.

¹⁰³ John Ikenberry, "The Rise of China and the Future of the West: Can the Liberal System Survive?", **Foreign Affairs**, Sayı:87, No:1 (Ocak-Şubat, 2008), ss.23-37, (28.01.2015), <http://www.jstor.org/stable/20020265>, s.32.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TRANSATLANTİK TİCARET VE YATIRIM ORTAKLIĞI'NIN

OLASI ETKİLERİ

Dünyada rekabetin artması, teknolojinin ve bilişimin hız kesmeden gelişmesi, internetin en ücra köşelere bile bilgiyi götürmesi serbestleşmenin hayatımızın her alanında kendini gösterdiğinin kanıtıdır. Nasıl bizler birey olarak dünyadaki bu hızlı değişimin gerisinde kalmamak için sürekli bir şekilde kendimizi yeniliyor ve geliştiriyorsak ülkeler de politikalarını bu duruma uygun şekilde sürekli olarak güncellemek ve çağı yakalamak zorundadırlar.

Her alanda olduğu gibi ekonomi alanında da ülkeler birbirleri ile amansız bir mücadele içerisinde yer almakta ve rakiplerinden bir adım öne geçebilmek için çeşitli anlaşmalar ve işbirliklerine giderek güçlerini korumayı hatta daha da arttırmayı planlamaktadırlar.

Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı da böyle bir düşüncenin ürünü olmakla birlikte hedefleri bakımından oldukça iddialı, yenilikçi, güçlü ve kapsayıcı bir anlaşma olarak karşımıza çıkar. Tüm dünya ekonomik teamüllerini kökünden değiştirecek kadar önemli olan bu anlaşma eğer düşünüldüğü şekli ile hayat bulursa dünya tarihinin görmüş olduğu en önemli Serbest Ticaret Anlaşması olacaktır.

Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı, AB ve ABD arasında ticarete engel olan tarifeleri ortadan kaldırarak farklı düzenleme standartlarını uyumlu hale getirip iki bölge arasındaki ekonomik aktiviteleri arttırmayı amaçlamaktadır. Her ne kadar transatlantik ilişkilerin temeli yukarıda belirtildiği gibi İkinci Dünya Savaşını takip eden yıllara dayansa da, TTYO'nun temeli 1990 yılında imzalanan Transatlantik Deklarasyonu ile atılmıştır. Ancak o dönemde işbirliği hedefleri daha sınırlı kalmıştır.

4.1. TTYO SÜRECİNİN GELİŞİMİ

TTYO'nun gelişimi ana hatlarıyla şu şekilde özetlenebilir:

- 1990'daki Transatlantik Deklarasyonu ile düzenli AB-ABD zirvelerinin önü açıldı.
- 1995 yılında AB ve ABD'nin dünya ticaretini geliştirme ve daha yakın ekonomik işbirliği için Yeni Transatlantik Gündemini (NTA) oluşturdular.

Bunun altında da 4 yardımcı örgüt kuruldu: Transatlantik İş Diyalogu (TABD), Transatlantik İşçi Diyalogu (TALD), Transatlantik Çevre Diyalogu (TAED), Transatlantik Tüketici Diyalogu (TACD).

- 1998’de bazı sektörleri etkileyen karşılıklı tanıma anlaşması imzalandı (mutual recognition).

- 1999’da tarife dışı engelleri önlemek için Erken Uyarı ve Sorun Önleme Mekanizması oluşturuldu.

- 2002’de AB ve ABD’li kurumları gönüllü olarak birbirlerine danışmaları konusunda Düzenleyici İşbirliği ve Şeffaflık Rehberi oluşturuldu. 2004 yılında ise bu konuda yol haritası oluşturuldu.

- Komisyon’un 2005 tarihli bir raporunda daha güçlü ve yoğun bir işbirliği için Düzenleyici İşbirliği’nin birincil hedef olduğu belirtildi.

- Yine 2005 yılında, Yüksek Düzeyli Düzenleyici İşbirliği Forum’u oluşturuldu ve yatırım, hizmetler ve kamu alımları gibi konularda liderler daha fazla işbirliği için hemfikir oldular.

- 2007’de AB-ABD ekonomik bütünleşmesi için Transatlantik Ekonomik Çerçeve oluşturuldu.

- Transatlantik Ekonomi Konseyi (TEC) 2007’deki AB-ABD zirvesinde kuruldu. Yeni bir oluşum olarak Almanya Şansölyesi Angela Merkel (sonra Avrupa Konseyi Başkanı), Avrupa Komisyonu Başkanı Manuel Barroso ve Başkan George W. Bush tarafından Kurulan TEC, bakan seviyesinde katılımın olduğu düzenleyici işbirliğini geliştirmek ve ticarete engel olan sorunları ortadan kaldırmaktır. TEC aynı zamanda yatırım, yenilik, fikri mülkiyet hakları, güvenli ticaret ve finansal pazarlar gibi alanları da kapsamaktadır. TEC’in nihai hedefi ise bütünleşik bir transatlantik pazar yaratmaktır¹⁰⁴.

- 29 Kasım 2011’deki toplantıda TEC eşbaşkanları (co-chairs) ortak bir Yüksek Düzeyli Çalışma Grubu (High Level Working Group on Jobs and Growth) kurdu. Çalışma grubu özellikle iş ve büyüme gibi konularda AB-ABD ticaret ve yatırım ilişkileri geliştirmeyi hedef almaktadır¹⁰⁵.

¹⁰⁴ Ahearn, s.5.

¹⁰⁵ Ahearn, s.6.

- ABD başkanı Barack Obama, Şubat 2013'te yaptığı konuşmada AB ile serbest ticaret görüşmelerine başlayacaklarını duyurdu.
- 20 Mart 2013'te Obama yönetimi, 2002'de Kongre tarafından verilen ve 1 Temmuz 2007'de yenilenen Trade Promotion Authority (TPA) yetkisi altında Kongre'ye AB ile TTYO'nı müzakere etme niyeti olduğunu resmi olarak bildirdi. 2002 TPA'ye göre bu bildirimden sonra yönetimin müzakerelere başlayabilmesi için Kongre 90 gün içinde bahsi geçen müzakerelere ilişkin görüş belirtmek zorunda¹⁰⁶.
- AB tarafında ise Avrupa Komisyonu, 12 Mart 2013'te üye devletler tarafından onaylanmak üzere Bakanlar Konseyi'ne göndermek için TTYO müzakereleri taslak metnini hazırlamaya karar verdi. Resmi olarak gerekme de 23 Mayıs 2013'de 'derin ve kapsamlı' ve 'iddialı ve bağlayıcı' ama aynı zamanda bazı hassas noktaların altını çizen TTYO anlaşmasını destekleyen bir karar aldı. 14 Haziran 2013'te Bakanlar Konseyi, Avrupa Komisyonu'nun TTYO görüşmelerini müzakere etme yetkisini kabul etti.¹⁰⁷
- Temmuz 2013'te müzakereler başladı.
- Müzakerelerin 10. ayağı 13-17 Temmuz arasında Brüksel'de gerçekleştirilmiştir.

Alman Şansölyesi Angela Merkel'in bu süre içindeki rolü ve verdiği demeçler Almanya'nın TTYO'ya ilişkin konumu hakkında fikir vermektedir. Angela Merkel, Ocak 2007'de Avrupa Parlamentosu'nda Almanya'nın dönem başkanlığının hedefleri hakkında şunları ifade etmiştir: "AB-ABD zirvesinde transatlantik ekonomik ortaklığın derinleştirilmesini tartışmak istiyoruz. Küresel rekabetçiliğimizin çıkarları adına örneğin patent yasasında, endüstriyel standartlarda ya da sermaye piyasalarına girişte ticari engellerin kaldırılmasına devam etmeliyiz. Ortak bir transatlantik pazarın Avrupa'nın çıkarları için en iyisi olduğuna kesinlikle inanıyorum"¹⁰⁸. 2007 yılında Transatlantik Ekonomik Konseyi'ni (TEC) kuran A. Merkel, bu tarihi ve stratejik öneme sahip anlaşmanın da hayata geçmesi için ilk

¹⁰⁶ Akhtar ve Jones, s.5.

¹⁰⁷ Akhtar ve Jones, s.5.

¹⁰⁸ Josef Braml ve Claudia Schmucker, "Barriers in the Atlantic Economic Area From TAFTA to a Free Market: New Transatlantic Trade Initiatives", <https://dgap.org/de/article/getFullPDF/21617>, (29.11.14), s.46.

adımı atmış oldu. Transatlantic Academy de sürece yönelik fikirlerin üretilip tartışılacağı bir düşünce kuruluşu olarak aynı yıl işlerlik kazandı.

Peki Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı'nı diğer serbest ticaret anlaşmalarından ayıran ve onu AB, ABD ve diğer ülkeler için bu kadar önemli kılan nedir? Bu soruya cevap verebilmek için Transatlantik Ekonominin büyüklüğünü ve Dünya Ticaret Sistemi için ne ifade ettiğine bakmak gerekmektedir.

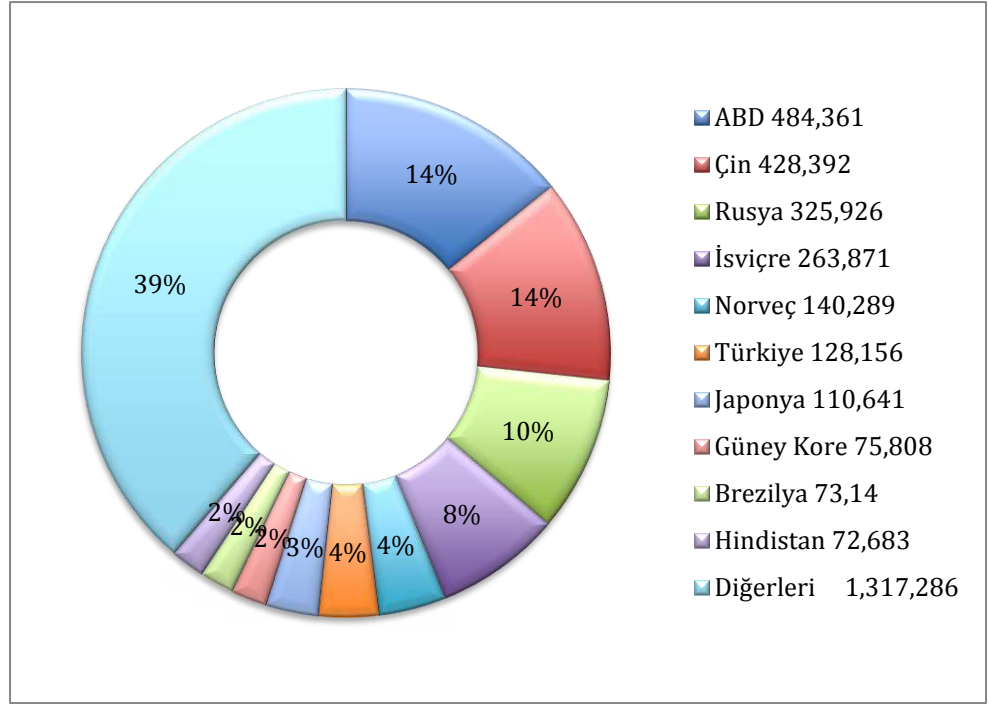
4.2. TRANSATLANTİK EKONOMİK İLİŞKİLERİN KAPSAMI

Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı ile AB ve ABD arasındaki ticari ilişkiler kastedilse de Transatlantik Ekonomi kavramı sınırları içerisine Kanada ve Meksika'ya da katmaktadır. Çünkü bu iki ülkenin hem AB ile hem de ABD ile serbest ticaret anlaşması bulunmaktadır. AB ve ABD dünya hâsılasının yaklaşık olarak yarısını (% 46.7) ve dünya ticaretinin yaklaşık olarak üçte birini (% 30.4) teşkil etmekte ve iki ekonomi arasında karşılıklı yatırımların toplam değeri 3.7 trilyon doları bulmaktadır¹⁰⁹. Bu da TTYO'yu dünyadaki en önemli ticari ortaklık haline getirmektedir.

Aşağıdaki tablodan (Tablo 3) görüleceği üzere 2013 yılında AB ve ABD arasında 484 milyar dolarlık bir ticaret hacmi gerçekleşmiştir. ABD'nin toplam AB ticareti içerisindeki payı ise % 14.2 olmuştur. AB'nin en büyük ticari ortağı hala ABD olmakla birlikte Çin'in AB ticareti içindeki payı hızla yükselmektedir. Ucuz Çin ürünleri Avrupa pazarlarını tehdit etmektedir. AB'nin Çin ile olan ticareti açık vermektedir.

¹⁰⁹ Işın Çelebi, “ABD ve AB'nin Yeni Ekonomik İşbirliği Stratejileri ve Türkiye'ye Etkileri”, **Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi**, (2013), Cilt: 21, Sayı: 2, http://dosya.marmara.edu.tr/avrupa/MJES/2013%20No2/mjes_21_2.pdf#page=218 , (25.09.14), s.220.

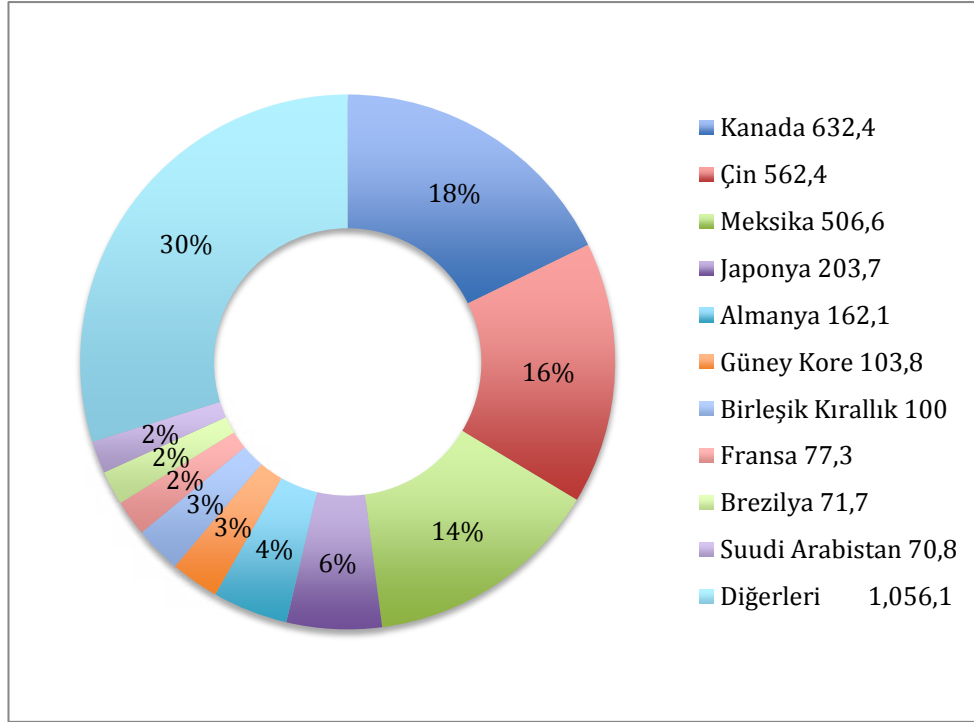
Tablo 3: AB'nin 2013 Yılı Ticareti (Milyar euro)

Kaynak :European Commission, “Client and Supplier Countries”, (2013), http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_122530.pdf, (02.11.2014), s.1.

Tablo 3’te, 2013 yılında Avrupa Birliği’nin en çok ticaret yaptığı 10 ülke gösterilmiştir. Tablodan da görüleceği üzere 2013 yılında AB ve ABD arasında 484 milyar dolarlık bir ticaret hacmi gerçekleşmiştir. ABD’nin toplam AB ticareti içerisindeki payı ise % 14.2 olmuştur. AB’nin en büyük ticari ortağı hala ABD olmakla birlikte Çin’in AB ticareti içindeki payı hızla yükselmektedir. Ucuz Çin ürünleri Avrupa pazarlarını tehdit etmektedir. AB’nin Çin ile olan ticareti açık vermektedir.

Tablo 4: A.B.D.'nin 2013 Yılı Dış Ticaret Rakamları (Milyar dolar)

Kaynak: Top Trading Partners - December 2013,
<http://www.census.gov/foreign-trade/statistics/highlights/top/top1312yr.html>, (07.11.2014).

Tablo 4'te ABD'nin toplam dış ticaretinde yer alan ilk 10 ülke sıralanmıştır. AB bir bütün olarak ele alındığında ABD'nin en büyük ticari ortağıdır. Ülke bazında bakıldığında ise ABD'nin en büyük ticari ortağı Kanada'dır. Yine Çin'in ticari büyüklüğü ABD dış ticaretinde de göze çarpmaktadır. Ülkeler bazında Çin, ABD'nin en büyük ikinci ticari ortağıdır.

Transatlantik Müzakereler çeşitli kuruluş ve mekanizmaların hazırlamış oldukları raporlar temelinde ilerlemektedir. Bunların en etkilisi 2011 yılında kurulmuş olan Yüksek Düzeyli Çalışma Grubu'dur (High Level Working Group on Jobs and Growth). Bu örgüt çeşitli şirketler, lobi grupları, sendikalar, tüketici grupları gibi oluşumlarla müzakereler gerçekleştirmekte ve Transatlantik Anlaşması'nın olası etkileri konusunda AB ve ABD'ye raporlar sunmaktadır.

Görüşmeler neticesinde tarafların hassasiyetlerini dikkate alan ve onların görüşlerine yer veren raporlar hazırlanmaktadır. Bu raporlar Transatlantik Ticaret Müzakerelerinin gelişimi konusunda taraflara yol göstermektedir. İlk rapor 2012 yılında yayınlanmıştır.

Yüksek Düzeyli Çalışma Grubu'nun 2012 Haziran'ında yayınladığı rapor 7 alanda harekete geçilmesinin altını çizmektedir: hassas sektörlerde denetimli bir şekilde tarifelerin azaltılması ya da ortadan kaldırılması (sağlık ve bitki sağlığı ile ilgili meseleler), hizmetler, yatırım, kamu alımları, fikri mülkiyet hakları ve 21.yy meselelerinde bir karara varma (ticareti kolaylaştırma, rekabet politikası ve iş ve çevre meseleleri)¹¹⁰.

Yine aynı örgütün 11 şubat 2013 tarihinde hazırladığı raporda şu tavsiyeler yer almaktadır:

- Karşılıklı yatırım ve ticaret konularını da içeren kapsamlı bir anlaşma yapılmalı.
- AB ve ABD'nin daha önce başka ülkelerle yapmış oldukları STA'ların ötesine geçen, yeni nesil bir STA yapılmalı.
- Bazı tarifeler acilen kaldırılmalı.
- Özellikle kamu alımlarında serbestinin sağlanması.

AB'nin AB-ABD ticari anlaşmasından beklentileri 3 temel üzerine kurulmuştur:

- Mal ticaretinde engellerin azaltılması ile ikili ticaretin hacmini ve üretim sektörüne yatırımı artırma.
- Hizmetler ticaretinde engellerin azaltılması ile ikili ticaretin hacmini ve hizmetler sektörüne yatırımı artırma.
- İki tarafın da kamu alımları pazarına karşılıklı erişimlerini sağlama¹¹¹.

Avrupa Birliği ve ABD arasındaki ilişkiler 'yakın' olarak nitelendirilse de zaman zaman ekonomik ve siyasi konularda görüş ayrılığı yaşanmaktadır. Bu görüş ayrılıkları en son dinleme skandalında olduğu gibi TTYO anlaşmasını olumsuz etkileyecek oranda ciddi ve tahrip edici olabilmektedir¹¹².

4.2.1. Taraflar Arasındaki Ekonomik ve Siyasi Anlaşmazlıklar

İlişkiler son yıllarda ekonomik ve siyasi olarak ivme kazansa da aslında pek çok ekonomik meselede yoğun tartışmalar vardır. Airbus ve Boeing arasındaki sorun,

¹¹⁰ Schott ve Cimino, s.3.

¹¹¹ European Commission, "Impact Assessment Report..", ss.22–23.

¹¹² EurActiv. "Merkel: Calling off EU-US trade talks 'not very helpful', 30.01.2014, <http://www.euractiv.com/sections/infosociety/merkel-calling-eu-us-trade-talks-not-very-helpful-269745>, (05.06.2015)

genetiği değiştirilmiş gıda ürünleri, coğrafi işaretlerin korunması gibi. Airbus-Boeing arasındaki sorun iki tarafın birbirini haksız sübvansiyon desteği almakla suçlamasıdır. Sorun DTÖ çatısı altındaki anlaşmazlık çözüm mekanizmalarına intikal etmiştir. Tarımsal kaynaklı anlaşmazlıklar ise düzenlemelerdeki farklı yaklaşımlar ve farklı sosyal tercihlerden kaynaklanmaktadır¹¹³.

Özellikle çevre, iklim değişikliği, tarımsal destekler, hava taşıtlarının karbon salımları, Boeing ve Airbus arasında devam eden tartışmalar çözülmesi gereken önemli sorunlardır.

AB ve ABD arasındaki sorunların çözülmesi dünyaya da işbirliği mesajı iletecektir. İki ekonominin daha fazla bütünleşmesi küresel sistemi adım atması için teşvik edecektir. Pek çok alanda tıkanan görüşmeler ilerleyebilecektir. Çünkü bu iki güç aynı zamanda beraber hareket ettiklerinde GATT sisteminin arkasındaki itici unsur olmaktadır. Dolayısıyla sorunlarını çözmeleri ve işbirliğine gitmeleri hem bölgesel hem küresel ilerleme için vazgeçilmez bir fırsattır.

TTYO'da kamuoyunun özellikle endişe ettiği üç konu göze çarpmaktadır: GDO'lu gıdalar ve klorla yıkanmış tavuklar, Yatırımcılarla devletler arasındaki anlaşmazlıkların çözümü. Üçüncü olarak da tüm bunları kapsayacak şekilde müzakerelerin şeffaf yürütülmediği iddia edilmektedir.

ABD'nin AB büyükelçisi Anthony L. Gardner ise bu iddialara karşılık GDO'lu gıdaların bilimsel olarak zararlı olduğunun tespit edilmediğini ve hiçbir AB vatandaşının bu gıdaları tüketmeye zorlanmayacağını ifade etmiştir. EurActiv'de yer alan mülakatta Gardner, 'Bu anlaşmanın düşmanları bu konuları (biyoteknoloji ve klorla yıkanmış tavuklar), anlaşmanın neyle ilgili olduğunu çarpıtmak için kullanıyor. Avrupa'nın kendi kurumlarından gelen bilimsel tavsiyeleri neden göz ardı ettiğini konuşmalıyız' demiştir¹¹⁴. Yine EurActiv'e verdiği bir mülakatta Gardner, 'Halkımız, hükümetimiz ve Kongre'miz Amerikalı tüketicilerin sağlık ve güvenliğine saygı duymakta ve düzenleme yapma hakkına sizin kadar değer vermektedir. Avrupalı tüketicileri istemedikleri yemekleri yemeye zorlamak istemiyoruz, Avrupa'nın kendi gıda güvenliği otoritesinin tavsiyelerini takip etmesini ve Avrupalı

¹¹³ Ahearn, s.3.

¹¹⁴ Daniela Vincenti. "ABD: Finansal Hizmetler TTIP'e Dahil Edilmeyecek", **EuraActiv**, (17.07.2014) <http://www.euractiv.com.tr/ticaret-ve-sanayi/article/abd-finansal-hizmetler-ttipe-dahil-edilmeyecek-030002>, (04.12.2014).

tüketicilere tercih hakkı vermesini istiyoruz; bilim temelindeki kararlara sürekli olarak siyasi amaçlarla kulak tıkamasını değil' demiştir¹¹⁵.

GDO'lu ürünlerin tüketiciye sunulması konusunda AB ve ABD arasında iki farklı yaklaşımdan söz edebiliriz. ABD'de bilimsel olarak tüketici sağlığına zararlı olduğu tespit edilemeyen GDO'lu ürünler piyasaya diğer ürünlerle eşdeğer olarak sunulur yani herhangi ayrı bir işlem ya da uygulamaya tabi tutulmaz. AB de ise durum tam tersidir. AB'de 'önleyici prensip' olarak adlandırılan ve Genetiği Değiştirilmiş Organizmaların satış için onay almadan önce üreticilerin ürünlerin güvenilirliğini göstermesine dayalı bir sistem bulunmaktadır¹¹⁶. Yani ABD'de üreticiyi ve piyasayı temel alan bir yaklaşım söz konusu iken AB'de ise tüketiciyi esas alan bir bakış açısı bulunmaktadır.

Özellikle Avrupa'da sol kesimden gelen müzakerelerin şeffaf yürütülmediği iddialarına karşılık ise müzakerelerde tartışılan konuların Komisyonun ve ABD ticaret temsilciliğinin internet sitesinde paylaşıldığını ve bu sitelere bakan ya da belirli dönemlerdeki bilgilendirme toplantılarına gelen herkesin müzakere süreci hakkında bilgi sahibi olabileceğini söylemiştir. Ona göre TTYO müzakereleri bugüne kadarki en şeffaf müzakerelerdir. Ancak müzakerelerin doğası gereği tarafların elindeki argümanlar ya da kozlar olabileceğini bütün bilgilerin kamuoyu ile paylaşılmasının tarafların müzakere edebilme kabiliyetlerini azaltacağını savunmuştur.

Bir diğer konu ise AB'nin isteği ile kültür ürünlerinin (cultural exception) kapsam dışı bırakılmasıdır. Özellikle Fransa'nın bu konuda çekinceleri bulunmaktadır. Sinema, tiyatro, opera gibi alanlarda Avrupada teşvik ve sübvansiyonlar bulunmaktadır. Fransa'da televizyonların haftalık belli bir süre Fransız filmleri yayınlaması gerekmektedir. ABD'de ise bu ürünlerin üretimi ve pazarlanması tamamen piyasanın sorumluluğundadır. Sinema, müzik, tiyatro gibi alanlarda AB'nin ABD'li çok uluslu şirketlerle rekabet edebilmesi mümkün değildir.

ABD'nin talebiyle finansal hizmetler anlaşmanın kapsamı dışında tutulmuştur. İki taraf için de son derece önemli olan bu konunun kapsam dışı kalması

¹¹⁵ EurActiv. "ABD'den Avrupa'ya: TTIP'e Sizin Bizden Daha Çok İhtiyacınız Var" <http://www.euractiv.com.tr/ticaret-ve-sanayi/article/abdden-avrupaya-ttipe-sizin-bizden-daha-ok-ihhtiyacnz-var-030213> (04.12.2014).

¹¹⁶ The Transatlantic Colossus, s.86.

AB’de hayalkırıklığı yaratmıştır. ABD ise bu konuda daha önceden yapılan anlaşmaların yeterli olduğunu ve TTYO’da bu konunun müzakere edilmesine gerek olmadığını ileri sürmüştür. Bu konuda AB’nin kültür ürünlerini müzakere dışında tutmasına misilleme mi yapıldığı sorusuna karşılık Gardner, ‘TTYO’da finans piyasalarına erişimle ilgili bir başlık olacağını; ancak iki taraf arasında finans piyasalarının düzenlenmesine dair, olumlu sonuçlar getiren bir diyalogun zaten bulunduğunu ve bu sayede iki taraf arasında daha fazla uyum sağlandığını belirtmiştir. Gardner, 'Bu sebeple bir ticaret anlaşmasında, finansal düzenlemelerle ilgili resmi bir mekanizma ile ne elde edilecek anlayamıyoruz' demiştir¹¹⁷.

TTYO’da en tartışmalı konulardan birisi yatırımcılarla devletler arasındaki anlaşmazlık çözüm mekanizmasıdır (Investor State Dispute Settlement-ISDS). Bu mekanizma ülkeler ve yatırımcıların hak ihlali gerekçesiyle birbirlerine dava açabilecekleri özel mahkemelerdir. Bu mahkemeler tarafların belirleyeceği kişiler tarafından oluşturulmaktadır. Ancak TTYO karşıtları, ABD’li petrol ve doğalgaz firması Lone Pipe Resources’ın Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması’nın (NAFTA) 11. Faslı çerçevesinde, Quebec’te kaya gazı sondajına getirilen geçici yasağa karşı açtığı 250 milyon dolarlık dava gibi bir dizi vakaya işaret ediyor. Lone Pipe, yasak açıklanmadan önce Quebec’te sondaj izni almak için milyonlarca dolar yatırım yaptıkları gerekçesiyle kaya gazı yasağının 'ihtiyari, keyfi ve hukuka aykırı' olduğunu savunuyor¹¹⁸. Benzer bir davada İsveçli Vattenfall enerji şirketi Almanya’nın keyfi olarak nükleer enerji santrallerini kapattığı gerekçesiyle 3.2 milyar Euro’luk bir tazminat davası açmıştır. Dolayısıyla büyük ölçekli şirketlerin ülke ya da AB hukuku üstünde bir konum elde etmeleri söz konusu olabilmektedir. Eğer AB’de bu şirketlerin çıkarlarına ters düşen bir uygulama yürürlüğe girerse bu şirketler uygulama için dava açıp tazminat kazanabilirler. Bu da AB mükelleflerine olumsuz bir şekilde yansır. Geçmişte örnekleri görülen bu uygulama bazı AB ülkelerini ve kamuoyunu tedirgin etmektedir. AB’nin yeni Komisyon Başkanı da bu

¹¹⁷ Daniela Vincenti. “ABD: Finansal Hizmetler TTIP’e Dahil Edilmeyecek”, **EuraActiv**, (17.07.2014) <http://www.euractiv.com.tr/ticaret-ve-sanayi/article/abd-finansal-hizmetler-ttipe-dahil-edilmeyecek-030002>, (04.12.2014).

¹¹⁸ Arthur Neslen. “AB-Kanada Ticaret Anlaşması TTIP’de Eleştirilere Yol Açtı”, **EurActiv**, (15.08.2014), <http://www.euractiv.com.tr/ticaret-ve-sanayi/article/ab-kanada-ticaret-anlasmasininsizmasi-ttipe-elestirilere-yol-acti-030110> (04.12.14).

konuda yaptığı açıklamada ISDS'in ticaret anlaşmasında yer almasına karşı olduğunu bildirmiştir. Avrupa Parlamentosu'ndaki Yeşiller grubuna konuşan Komisyon Başkanı Jean Claude Juncker, 'Büyük demokrasilerin neden yargıya güveni yok anlamıyorum. Gelen davalara bakabilecek mahkemelerimiz var. Bu sebeple esasen iyi kararlara imza atabilecek de olsa, kararlarını her zaman gerekçelemek zorunda olmayan 'özel mahkemeler' diyebileceğimiz oluşumlardan veya tahkim mekanizmalardan yana değilim' demiştir¹¹⁹.

Müzakereleri yürütecek heyetin başında bulunan ticaretten sorumlu komiser Cecilia Malmström de şeffaflığın öncelikli konulardan birisi olduğunu ve Avrupa Parlamentosu ile vatandaşların sıkça bilgilendirileceğini söylemiştir. Almanya, Fransa ve İtalya gibi bazı ülkeler ISDS mekanizmasına karşı durmaktadır.

Son zamanlarda, Parlamento, Avrupa Komisyonu'nun politik alanını kısıtlamak için tartışmaları politize eden bir forum görevi gördü. Örneğin, TTYO ile ilgili tartışmalarda anlaşmada yer alan ISDS maddeleri konusunda Parlamento kamunun yanında yer aldı. Bu da bazı üye ülkelerin, AB'nin ticari partnerleriyle yaptıkları yatırım anlaşmalarında müzakere edilen ISDS maddelerinin TTYO'da yer alması nedeniyle Komisyon'u hain pozisyonuna soktu¹²⁰.

8 Temmuz 2015'te AP'de yapılan oylamada Lange Raporu kabul edildi. Bu metin ISDS'in müzakerelerden çıkarılmasını tavsiye ediyor. Üzerinde uzlaşma sağlanan karar metninde, ihtilafların çözümü için ISDS modelindeki özel tahkim reddediliyor ve anlaşmazlıkların bunun yerine 'kamu tarafından atanmış, bağımsız profesyonel yargıçların görev yapacağı, halka açık duruşmalarda çözüleceği' bir sistem öneriliyor¹²¹.

Hormonlu etler meselesi de Avrupa kamuoyunu meşgul eden önemli konulardan bir tanesidir. Hormonlu etlerden kasıt, gelişimlerini hızlandırmak amacıyla sığırlara bazı hormonların verilmesidir. Bu durumun en sorunlu yanı ise et tüketildiğinde insanların hormon seviyesinde bir artışa neden olabileceği ve bunun da

¹¹⁹ Arthur Neslen. "AB-Kanada Ticaret Anlaşması TTIP'de Eleştirilere Yol Açtı", **EurActiv**, (15.08.2014), <http://www.euractiv.com.tr/ticaret-ve-sanayi/article/ab-kanada-ticaret-anlasmasininsizmasi-ttipte-elestirilere-yol-acti-030110> (04.12.14).

¹²⁰ Lee-Makiyama, Hosuk ve Bert Verschelde, "**Familiar Fault Lines: the Myth of EP Independence in Economic Policy-Making**", ECIPE, Bulletin No. 14/2014, http://www.ecipe.org/media/publication_pdfs/ECIPE_bulletin1414_faultlines.pdf, (28.11.2014), s.1.

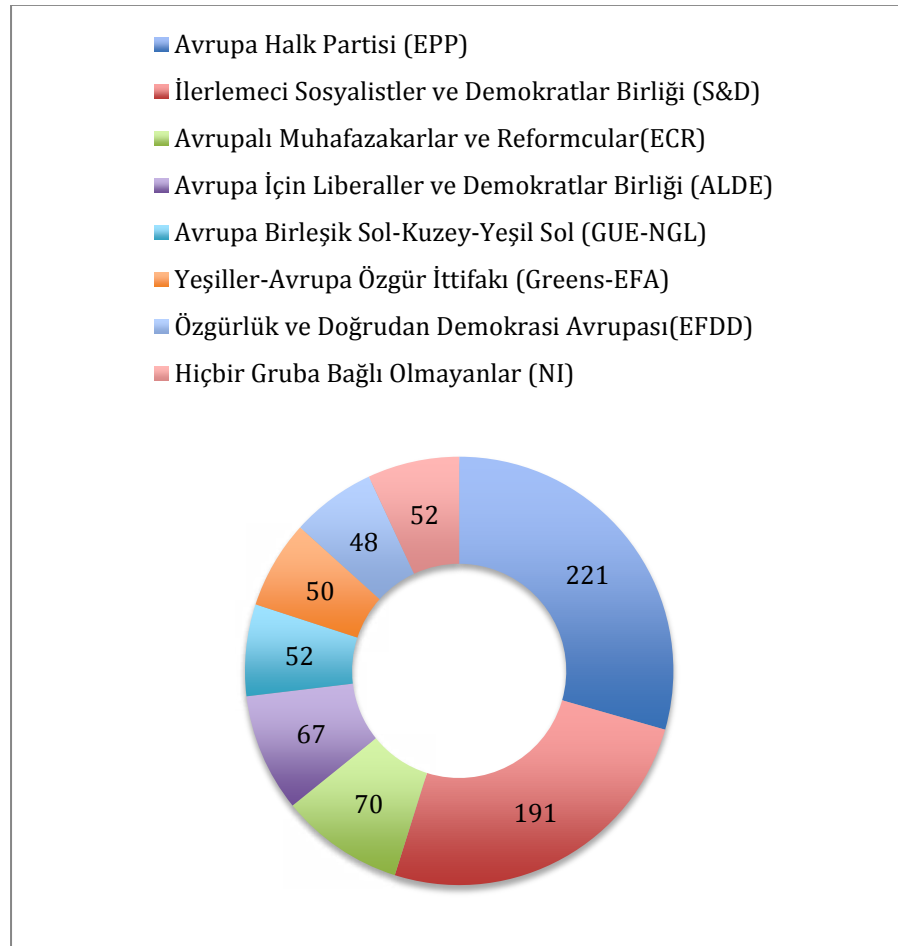
¹²¹ EurActiv, "TTIP'e ilişkin uzlaşma metni AP'de kabul edildi", (08.07.2015), <http://www.euractiv.com.tr/ticaret-ve-sanayi/article/ttipte-ilsikin-uzlasma-metni-apde-kabul-edildi-031839>, (18.08.2015).

insanların hormon dengesini bozabileceğidir¹²².

4.2.2. Avrupa Parlamentosu’nun TTYO’ya Bakışı

Avrupa Parlamentosu her ne kadar TTYO müzakerelerinde aktif olarak rol almasa da, anlaşmanın hayata geçirilmesinde çok önemli bir role sahiptir. Anlaşma Parlamento tarafından da onaylanacağı için Parlamentodaki grupların anlaşma hakkındaki görüşleri önem kazanmaktadır. 2014 yılındaki seçimler sonucunda AP’nin mevcut üye dağılımı aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 5: 2014 Yılı Avrupa Parlamentosu Grup Bazlı Sonuçlar

Kaynak: European Parliament. “Results of the 2014 European Elections”, (09.12.14).
<http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/election-results-2014.html>

¹²² The Transatlantic Colossus, s.101.

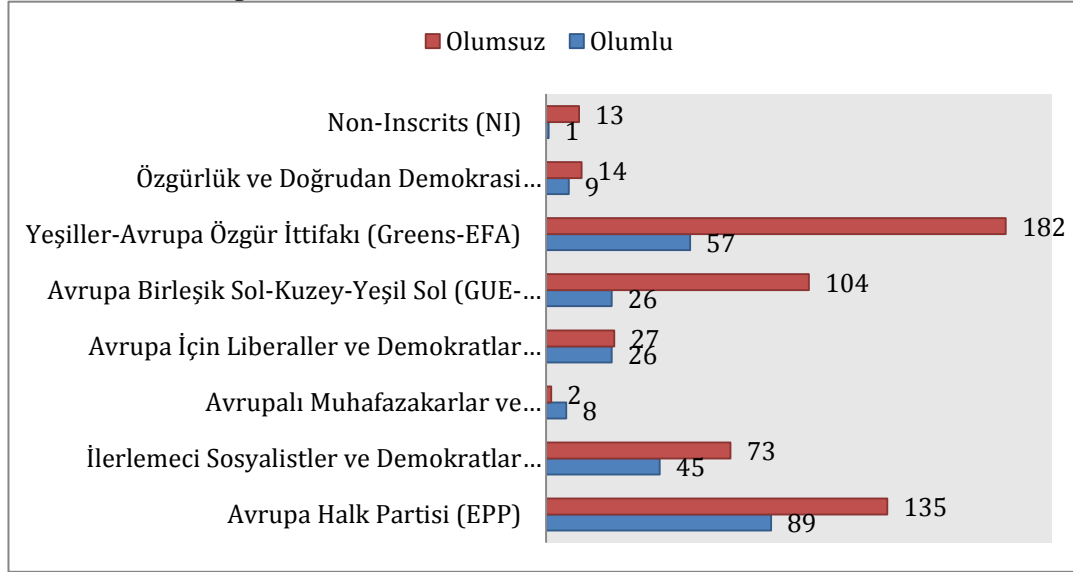
Tablo 5’te Avrupa Parlamentosu için yapılan Mayıs 2014 seçim sonuçlarını göstermektedir. Parlamento Anlaşmanın onay aşamasında önemli bir oyuncu olduğundan Anlaşmaya olan tutumu bizi yakından ilgilendirmektedir.

Lizbon Anlaşması’nın yürürlüğe girmesinin ardından AP’nin rolü arttığı için son aşamada bu anlaşmanın Parlamento tarafından onaylanması gerekir. EurActiv’de yayımlanan “Avrupa Birliği’nin Yeni Yönetimi ve Dış Ticaret Politikası” isimli analizde parlamento gruplarının TTYO hakkındaki tutumları irdelenmiştir:

“TTIP gibi Brüksel tarafından müzakere edilen serbest ticaret anlaşmalarına, farklı çekincelerine rağmen destek veren merkez sağ Avrupa Halk Partisi (EPP), Sosyalistler ve Demokratlar (S&D), liberal ALDE ve İngiliz Muhafazakar Parti’nin öncülüğündeki Avrupalı Muhafazakarlar ve Reformcular (ECR) gruplarının, 751 sandalyeli Avrupa Parlamentosu’nda toplam 549 milletvekili bulunuyor. AP’de bu dört grubun yanı sıra radikal Avrupa Birleşik Sol-Kuzey Yeşil Sol (GUE/NGL) grubunun 52, Yeşiller-Avrupa Özgür İttifakı (Yeşiller/EFA) grubunun 50, AB karşıtı Özgürlük ve Doğrudan Demokrasi Avrupası (EFDD) grubunun ise 48 milletvekili bulunuyor. AP’de herhangi bir grupta yer almayan 52 milletvekilinin önemli bir bölümü ise, Fransız Ulusal Cephe (FN) gibi AB karşıtı aşırı sağcı siyasetçilerden oluşuyor. Bu milletvekilleri genellikle AB düzeyindeki serbest ticaret anlaşmalarına karşı çıkıyor. EFDD her ne kadar AB karşıtı ve popülist bir çizgiye sahip olsa da, TTIP ve benzeri serbest ticaret anlaşmalarına kategorik olarak karşı çıkmıyor. Ancak yine de, bu anlaşmaların Brüksel tarafından müzakere ediliyor olması sebebiyle EFDD içinde bu süreçlere karşı bir mesafe söz konusu. Yeşiller ve GUE/NGL grupları ise TTIP’e karşı çıkıyor ve müzakerelerin durdurulması gerektiğini savunuyor. TTIP karşıtı grup ve milletvekillerinin her ne kadar olası bir genel kurul oylamasında serbest ticaret anlaşmasını engelleyecek çoğunluğu bulunmasa da, bu kesimlerin temsil ettiği görüşler de AP’deki tartışmalarda etkili olacak.”¹²³

¹²³ EurActiv, “Avrupa Birliği’nin Yeni Yönetimi ve Dış Ticaret Politikası”, <http://www.euractiv.com.tr/ticaret-ve-sanayi/link-dossier/avrupa-birliginin-yeni-yonetimi-ve-dis-ticaret-politikasi-000198> (04.12.2014), s.12.

Tablo 6: AP Gruplarının TTYO Hakkındaki Tutumları

Kaynak: Matthias Bauer, “TTIP Storytellers and Storytelling”, ECIPE, http://www.ecipe.org/media/external_publication_pdfs/Presentation__Politics_of_TTIP_.pdf (07.12.2014), s.12.

4.3. İKİLİ TİCARETTE TARİFELER VE ETKİLERİ

Tarifeler dış ticarete konu olan mallardan alınan dolaylı vergilerdir. Tarife yerine gümrük vergisi veya gümrük resmi gibi terimler de kullanılır. Tanımları gereği tarifelerin hem ithalatta hem ihracatta uygulanmaları beklenirse de, pratikte ihracata yönelik olarak tarife uygulaması görülmemekte, tam tersine ihracatı teşvik etmek için sübvansiyon verilmektedir ki, bir nevi negatif vergidir¹²⁴.

Tarifeler uygulanma şekillerine göre *ad valorem* ve *spesifik* olarak ikiye ayrılır. Latince ‘değer üzerinden’ anlamına gelen *ad valorem* terimi ticarete konu olan malın değeri üzerinden yüzde olarak uygulanan tarifiedir. Spesifik tarifeler ise ticari malların değeri yerine miktarı üzerinden alınır. Miktar malın fiziksel niteliği dikkate alınarak ağırlık veya hacim cinsinden ölçülür¹²⁵.

Serbest Ticaretin en önemli ilkesi kuşkusuz ülkelerin arasında var olan tarifeleri yani vergi oranları azaltmak ya da tamamıyla ortadan kaldırmaktır. Aslında AB ve ABD arasındaki tarife oranları oldukça düşüktür. DTÖ, ABD’nin ortalama MFN tarifesinin % 3.5 AB’nin ortalama MFN tarifesinin % 5.2 olduğunu tahmin

¹²⁴ Balkır, s.348.

¹²⁵ Balkır, s.348.

etmektedir ¹²⁶ . Ancak yine de AB ve ABD arasındaki ticaretin boyutları düşünüldüğünde bu oranın kaldırılması bile oldukça büyük bir ekonomik potansiyel anlamına gelmektedir.

ABD’de AB ihraç ürünleri için ticaret ağırlıklı tarife koruması % 2.1 iken AB’de ABD ihraç ürünleri için uygulanan ticaret ağırlıklı tarif oranı % 2.8 olarak tahmin edilmektedir. Sanayi tarafında en yüksek AB tarifeleri Kamyonlar (% 22), ayakkabı ürünleri (% 17), görsel-işitsel ürünler (% 14) ve giyim (% 12) alanındadır. ABD tarafında, işlenmiş tarımsal ürünler haricinde tarımda azami tarifeler daha düşüktür (örneğin tütün) ürünlerindeki tarife % 350’dir. AB ile karşılaştırıldığında ABD’nin sanayi ürünlerinde daha fazla azami tarife vardır; örneğin tekstil (% 40), giyim (% 32) deri ve ayakkabıcılık (% 56). Ancak genel olarak bu yüksek tarifeler ikili ticaretin sadece küçük bir kısmıdır (AB ithalatının % 2’si, ABD ithalatının % 0.8’i)¹²⁷.

Görüldüğü gibi bazı hassas alanlar hariç AB-ABD ticareti büyük oranda serbestleşmiştir ve tarife oranları oldukça düşüktür. Ortalama tarifeler düşük olmasına rağmen, yüksek tarifeler halen mevcuttur. Avrupa Birliği tütün ve sigara (% 98, ağırlıklı MFN ortalaması), tekstil, giyim, kıyafet ve aksesuarlar (% 10–13), günlük ürünler (% 12), sebzeler, şeker, pamuk, iplik, ayakkabı, deri ve seramikler (% 7–8) gibi alanlarda özellikle yüksek tarifeler uygulamaktadır. ABD ise tütün ve sigara (% 41 ağırlıklı MFN ortalaması), ve şeker ve şekerleme ürünleri (% 31), et (% 30), günlük ürünler, meşrubat, sebzeler (% 22–23), hazır gıda (% 21), balık ve işlenmiş et ürünleri (% 19), tekstil, giyim, kıyafet ve aksesuarlar, makarna, un, kahvaltılık gevrek, katkı maddeleri (% 15–16), kakao ve çikolatalar (% 13), kürk, ayakkabı ve aynı zamanda yağlık taneli bitkiler (% 12) gibi alanlarda yüksek tarife uygulamaktadır¹²⁸.

AB ve ABD arasındaki tarifelerin oldukça düşük olmasına rağmen yine de var olan tarifelerin ticarete negatif etkileri olmaktadır. Bu da refahın artışını engelleyen bir sonuç oluşturur. Tarım ve sanayi ürünlerinde ticaretle ağırlıklandırılmış karşılıklı tarife oranları (% 2.62 – % 3.89 oranında) tekstil ve motorlu taşıtlar gibi bazı sektörlerde uygulanan tarifeler (AB için % 6.5, ABD için %

¹²⁶ European Commission, “**Impact Assessment Report..**”, s.12.

¹²⁷ European Commission, “**Impact Assessment Report..**”, s.17.

¹²⁸ The German Marshall Fund of the United States ve ECIPE, s.19.

5.5 ve üzeri) refah kaybı yaratmaktadır. Tarife serbestleştirmenin daha büyük ölçekli firmalar için pazar yaratacağı öngörülmektedir¹²⁹. Yani tüketicilerden daha fazla olarak AB-ABD arasında ekonomik bağlantıları olan firmaların olası bir anlaşmadan daha fazla yarar sağlayacakları tahmin edilmektedir.

ABD’de En Çok Kayrılan Ulus temelinde ithal ürünlere uygulanan tarife işlenmiş ürünlerde % 4, tarımsal ürünlerde ise yaklaşık % 9 civarındadır. Avrupa Birliği’nde ise işlenmiş ürünlerde % 4, tarımsal ürünlerde ise %18 gümrük duvarı bulunmaktadır¹³⁰.

Sadece tarife azaltımı senaryosu altında, ikili ticarete AB’nin ABD’ye olan ihracatı % 6.57 artarken, ABD’nin AB’ye olan ihracatı ise % 12.36 artacaktır. AB’nin ihracatının toplam değerine etkisi 44 Milyar Euro’ya ulaşması tahmin edilirken, ABD’nin ihracatı ise yaklaşık 54 Milyar Euro artış gösterecektir¹³¹.

AB derin ve kapsamlı STA’ları tarifelerin kaldırılması konusunda tüm ürünlerin ele alınmasını amaçlamaktadır. HLWG’nin (High Level Working Group) raporu tam tarife indirimini tanımlarken, en hassas ürünlerde özel kurgulamalara (modalities) ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedir¹³².

4.4.İKİLİTİCARETTE TARİFE DIŞI ENGELLER (TDE) VE ETKİLERİ

Tarife dışı engelleri hükümetlerin resmi olarak ürün ve hizmetlere uyguladıkları vergi dışındaki tüm uygulamalar şeklinde tanımlayabiliriz. GATT çerçevesinde yürütülen müzakerelerde gümrük tarifelerinin indirilmesi, devletlerin ithalatı sınırlamaya yönelik tarife dışı engeller (non-tariff barriers) kullanmalarına yol açmıştır. İthalat kotaları, sübvansiyonlar, gönüllü ihracat kısıtlamaları (voluntary export restraints), teknik engeller, sağlık, güvenlik ve çevre standartları, kamu ihalelerindeki sınırlamalar gibi birçok tarife dışı engeller ortaya çıkmıştır¹³³.

Tarife dışı engellerin haksız ve ticareti engelleyici uygulamalar olduklarına inanıldığı için firmaları ve dolaylı olarak tüketicileri zarar uğrattığı düşünülmektedir. Bu da doğal olarak tepkiye neden olmaktadır. Tarife dışı engeller: kalite standartları,

¹²⁹ Çelebi, s.227.

¹³⁰ Ahearn, s. 6.

¹³¹ European Commission, “Impact Assessment Report..”, s.33.

¹³² European Commission, “Impact Assessment Report..”, s.28.

¹³³ Balkır, s.352.

ithal ürünler için teknik gereklilikler ve etiketleme (labeling) gibi gerekliliklerdir¹³⁴. AB ve ABD'deki firmaların aslında var olan tariflere oranla daha fazla şikayet ettikleri konu tarife dışı engellerdir. Bu engeller genellikle hükümetlerin tüketiciyi korumak adına uyguladıkları çeşitli kalite standartları ve testlerdir. Bu uygulama ve testlerin aynıları ya da çok benzerleri farklı isimler altında zaten iki tarafta da uygulanmaktadır. Çünkü iki taraf da tüketicinin korunması hususunda özel çaba göstermekte ve sıkı tedbirler almaktadırlar.

Tarife dışı engellerin kaldırılmasının etkileri daha uzun zamanda görülebilmektedir. Çünkü üretim biçimlerinin uyumlaştırılması oldukça teknik ve zaman gerektiren bir husustur. Oysa tarifeler sadece mevzuat değişikliği ile ortadan kaldırılabilen ve bu da ürün ya da hizmet fiyatına doğrudan etkide bulunmaktadır.

Tarife dışı engellerin kaldırılması, tarifelerin azaltımının aksine pek de kolay değildir. Daha önce vurgulandığı üzere pek çok farklı tarife dışı engel bulunmaktadır ve bunların kaldırılması anayasal değişiklikler, olağandışı yasama değişiklikleri ve olağandışı teknik değişiklikler gerektirebilir. Tarife dışı engelleri kaldırmak, bu çabayı destekleyen yeterli ekonomik kazancın olmaması, düzenlemelerin çok geniş bir alana yayılması, tüketici tercihleri, dil ve coğrafya ya da politik gerekçeler nedeniyle de zorlaşabilir¹³⁵.

ABD, güvenlik ve çevresel performans alanında teknik düzenlemelerin uyumunu arttırmayı amaçlayan ve verilen onayların karşılıklı tanınmasını sağlayan 1958 UNECE anlaşmasının imzacı taraflarından biri olmadığı için, UNECE düzenlemeleri ABD'de uygulanmaz. ABD, Federal Motorlu Araçlar Güvenlik Standartları (FMVSS) ile kendi standartlarını geliştirirken, diğer yanda AB araçların ticarileşmesinde AB yasaması ile yer değiştiren UNECE düzenlemelerine daha bağımlı hale gelen onay sistemlerini temel almaktadır¹³⁶. Aşağıda sanayi üretiminin de lokomotif olan otomotiv sektörünü temel alan bir araştırma vasıtasıyla bu anlattıklarımızı örneklemeye çalışacağız.

¹³⁴ The Transatlantic Colossus, s.19.

¹³⁵ Joseph Francois ve Miriam Manchin, Hanna Norberg, Olga Pindyuk, Patrick Tomberger . **“Reducing Transatlantic Barriers to Trade and Investment-An Economic Assessment”**, Centre for Economic Policy Research (CEPR), Londra, Mart 2013, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/march/tradoc_150738.pdf (19.10.14), s.19.

¹³⁶ European Commission, **“Impact Assessment Report..”**, s.43.

Örnek Araştırma: Otomotiv Sektörü

Otomotiv sektörü farklı düzenlemeler (TDE) konusunda iyi bir örnektir. İki pazarda da benzer arabalar satılsa da cam sileceği lastikleri, farlar, sinyal lambaları (light beams) ve emniyet kemerleri konusunda oldukça farklı transatlantik standartlar ve test zorunlulukları bulunmaktadır. ABD’li bir ticaret örgütüne göre, ABD’de hafif ticari araç üreten firmanın hayli popüler olan modelini AB’de satmak istediğinde 100 yeni parça, tasarım ve geliştirme masrafları için artı 42 milyon dolar harcama, 33 adet araç testi ve geliştirme için ekstra 133 personele ihtiyaç duymaktadır. Tüm bunların aracın performansına, güvenliğine ve karbondioksit salınımına herhangi bir etkisi bulunmamaktadır. AB’li üreticiler de araçlarını ABD’de satmak istediklerinde benzer sorunlarla karşılaşmaktadırlar¹³⁷.

Tarife Dışı Engeller, iki tarafta da faaliyet gösteren çokuluslu şirketlerin en çok yakındıkları sorunların başında gelmektedir. Hedef, AB ve ABD arasındaki ticareti önemli ölçüde kısıtlayan TDE’lerin sektörel bazda asimetrik dağılımının önüne geçmektir. Örneğin ABD’nin AB’ye kimyasal madde ihracatında % 112, AB’nin ABD’ye makine ihracatında % 46 gümrük vergisi etkisinde olan TDE aşağıya çekilecek ve yeni bir düzenleme yapılacaktır. TDE’in kaldırılmasının en çok KOBİ’ler açısından pazar yaratması hedeflenmektedir¹³⁸.

Tarife dışı engeller ve düzenleyici farklılıkların iki ana etkisi bulunmaktadır. Tarife Dışı Engeller (TDE) ya firmaların iş yapma maliyetlerini arttırırlar ya da pazarlara girişi kısıtlarlar. Geleneksel tarife dışı engeller, örneğin ithalat kotaları, pazara giriş kısıtlamasına bir örnektir. Aksine ihracat için yapılan düzenlemeler ürünlerin pahalı bir şekilde değişim gerektiren (örneğin voltaj değişimi ya da egsoz sisteminin değiştirilmesi) maliyet arttırıcı tarife dışı engellere örnektir. İkisi de şirketlerin pazar yoğunlaşmasını ve ekonomik gücünü (böylece karını) değiştirerek farklı şekilde etki ederler¹³⁹. Örneğin düzenleme farklılıkları nedeniyle ABD’li bir otomobil üreticisi Avrupa’da satışa sunacağı araç modelleri için ayrı çarpışma testleri yaptırmalıdır. Bu da araç başına şirkete 120.000 ile 150.000 dolar arasında ilave maliyete neden olmaktadır.

¹³⁷ Akhtar ve Jones, s.10.

¹³⁸ Çelebi, s.227.

¹³⁹ Francois ve diğerleri, s.16.

Düzenleme farklılıklarını aşmak için Uyumlaştırma ve Karşılıklı Tanıma ilkesinin getirilmesi düşünülmektedir. Uyumlaştırma'dan kasıt var olan mevzuatların birbiri ile uyumlu çalışır hale gelmesini sağlamaktır. Karşılıklı Tanıma'dan kasıt ise bir ülkede uygulanan testin diğer ülke ya da bölgede de geçerli olmasıdır. Böylece ürününü test edip başka bir ülkeye satan üretici, karşı ülkede test yapma zorunluluğundan kurtulmuş olur.

Firma içi ticaret yapan çok uluslu şirketler, gereksiz standartlar, test ve sertifikasyon işlemlerini sınırlarda uygulanan tarife ve kota gibi herhangi bir ticari engelden daha zararlı ve maliyetli olarak görmektedirler. Pek çok düzenlemenin amacı tüketicileri ve çevreyi korumak iken, ayrı ulusal düzenlemeler ve standartlar Atlantığın iki yakasında ticaret yapan şirketlere artı maliyet yüklemekte ve çok sayıda ekonomik aktivitede ve sektörde tarife dışı engeller olarak kabul edilmektedir¹⁴⁰.

İki tarafta mallardaki tarife dışı engellerin oranları genellikle servislere göre daha yüksek ve % 20'den % 56'ya varan bir oranda değişmektedir. En yüksek tarife dışı engelin görüldüğü sektör havacılık ve uzay sektörüdür. Ayrıca makinecilik sektörünün ABD'ye yaptığı mal ihracatında da yüksek düzeyde tarife dışı engellerle karşılaşılırken, eczacılık sektöründe bu oran en düşük seviyeye inmektedir. ABD'de ihraç edilen mallarda ise kimyasallar, kozmetik ve biyoteknoloji alanlarında tarife dışı engellerin oranı yüksek iken, elektronik, demir, çelik ve metal ürünlerde daha düşük engeller mevcuttur¹⁴¹.

Yeni bir araştırma (çoğunlukla statik) tarife dışı engellerin % 50 azaltımının AB'de GSYİH'yı % 0.7, ABD ise GSYİH'yı % 0.3 arttıracaklarını savunmaktadır. Bu da AB için 122 milyar Euro, ABD için ise 53 milyar dolar refah kazancına karşılık gelmektedir¹⁴².

Şirketlerin girdileri ve uzman fikirleri üzerine yapılan bir çalışmaya göre ABD'deki tarife dışı engeller AB'li motorlu araç üreticilerine ilave % 30 maliyet yaratmaktadır. Bunun da ticari maliyetinin tarife olarak eşdeğeri % 26.8'dir. ABD

¹⁴⁰ Ahearn, s.4.

¹⁴¹ Francois ve diğerleri, s.17.

¹⁴² The German Marshall Fund of the United States ve ECIPE, s.21.

ithal ürünlere düşük tarife uygularken, AB'den ithal edilen araçlara % 10 tarife uygulamaktadır¹⁴³.

Örneğin, transatlantik ticarete tarife dışı engellerin otomobil sektöründe ticari maliyetleri % 27, elektronik ve ICT parçaları sektöründe ise % 20 arttırdığı tahmin edilmektedir¹⁴⁴.

Hesaplamalara göre düzenleyici engellerin önemli miktarda azaltılması ya da ortadan kaldırılması durumunda, AB motorlu araçlar sektörü AB ve ABD arasındaki bir STA'dan en kazançlı çıkacak sektördür¹⁴⁵.

4.5. TTYO'NUN OLASI ETKİLERİ

Transatlantik Ticaret Anlaşması'nın olası etkilerini daha iyi ölçebilmek için bazı örgütler çeşitli senaryolar temelinde etki analizi çalışmaları yapmaktadırlar. Bu etki analizlerine göre tam serbestleşme, kısmi serbestleşme ya da belirli oranlar temelinde serbestleşmeye göre anlaşmanın ekonomik etkileri tahmin edilmeye çalışılmaktadır. Bu tahminler neticesinde kamuoyu, iş dünyası, STK'lar ve karar vericiler bilgilendirilmekte ve süreç hakkında fikir sahibi olmaları amaçlanmaktadır. Ayrıca senaryolara göre en karlı seçenek belirlenmekte ve müzakerelerin yönüne karar verilmektedir.

Avrupa Komisyonu tarafından yayınlanan Etki Değerlendirme Raporu'nda (Impact Assessment Report) 3 politika seçeneği dikkate alınarak AB-ABD STA'sının olası etkileri incelenmektedir. AB ve ABD'nin imzaladığı STA'lar ve 2017'de yürürlüğe girip 2027'ye kadar olan süre gözönünde bulundurularak (baseline) yapılan tahminler şu şekildedir:

A seçeneği'ne göre ikili arasındaki var olan statüko korunmaktadır. B seçeneği'ne göre 3 olasılık vardır. Sadece tarife azaltımı yapılarak tarifelerin % 98 azaltılması, sadece hizmetlerde % 10 tarifelerin azaltılması ya da sadece kamu alımlarında % 25 tarife azaltımı. C seçeneği'ne göre ise 2 senaryo mevcuttur: İlimli ve iddialı senaryo. İlimli senaryoda tarifelerin % 98 ortadan kaldırılması, hizmetlerde ticarete engel teşkil eden bariyerlerin % 10 azaltımı, kamu ihalelerinde engel teşkil eden bariyerlerin % 25 azaltılması, ürünlerde tarife dışı engellerin % 10 azaltılması.

¹⁴³ European Commission, "Impact Assessment Report..", s.43.

¹⁴⁴ The German Marshall Fund of the United States ve ECIPE, s.22.

¹⁴⁵ European Commission, "Impact Assessment Report..", s.44.

İddialı seçenekte ise % 100 tarifelerin ortadan kalkması, ürünlerdeki tarife dışı engellerin % 25 azaltılması, hizmet ticaretindeki engellerin % 25 azaltılması ve kamu alımlarındaki serbestleşmenin % 50 olması tahmin edilmektedir¹⁴⁶.

4.5.1. AB Üzerindeki Etkileri

Yukarıda bahsettiğimiz tahminlere göre bazı ekonomik öngörüler yapılabilmektedir. Bu tahminler temelinde, sadece tarife azaltımı senaryosu altında AB GSYİH'sının mevcut durumu ile karşılaştırıldığında 2027 yılında ulusal gelirin yıllık % 0.10 yani 15 milyar euro artması beklenmektedir¹⁴⁷.

İlımlı bir STA bile AB'nin GSYİH'sında % 0.27 artışa sebep olacaktır. Yani nominal olarak AB'nin geliri 48 milyar euro artacaktır. İddialı bir STA ise GSYİH'da % 0.48 yani 86 milyar euro artış sağlayacaktır¹⁴⁸.

Mevcut durumla karşılaştırıldığında AB'deki kalifiye olmayan işçilerin ücretlerinin % 0.30 (ılımlı senaryo) ile % 0,51 (iddialı senaryo) ve ABD'de sırasıyla % 0.22 ile % 0,38 arasında artması beklenmektedir. AB'deki kalifiye işçilerin ücretlerinin % 0.29 (ılımlı senaryo) ile % 0.50 (iddialı senaryo) ve ABD'de sırasıyla % 0.21 ile % 0.36 arasında artması beklenmektedir¹⁴⁹. Londra'daki Ekonomi Politikaları Araştırma Merkezi'nin (Center of Economic Policy Research-CEPR) Avrupa Komisyonunun talebi ile Mart 2013'te yaptığı araştırmaya göre kapsamlı ve iddialı bir anlaşma AB ve ABD için önemli kazançlar sağlayacaktır. GSYİH artışının yıllık olarak AB'ye 119 Milyar Euro ve ABD'ye ise 95 milyar Euro katkı sağlaması öngörülmektedir. AB'nin ABD'ye ihracatının % 28 (187 Milyar Euro) ve ABD'nin AB'ye ihracatının 160 Milyar Euro artacağı tahmin edilmektedir. Ayrıca AB ve ABD'nin dünya ile yaptıkları ticaret de 33 Milyar Euro artacaktır¹⁵⁰.

Francois ve Pindyuk AB-ABD STA'sının Avusturya ekonomisi üzerindeki etkilerini incelemiş ve Avusturya'nın ulusal gelirlerinde 5.5 milyar dolarlık bir artış olacağı sonucuna varmışlardır¹⁵¹.

¹⁴⁶ The Transatlantic Colossus, s.14.

¹⁴⁷ European Commission, "Impact Assessment Report..", s.32.

¹⁴⁸ European Commission, "Impact Assessment Report..", s.50.

¹⁴⁹ European Commission, "Impact Assessment Report..", s.50.

¹⁵⁰ The Transatlantic Colossus, ss.47-48.

¹⁵¹ Merve Mavuş ve Arif Oduncu, Didem Güneş, "The Possible Effects of Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) on Turkish Economy", Central Bank of the Republic of Turkey, Aralık 2013, http://mpira.ub.uni-muenchen.de/51900/1/MPRA_paper_51900.pdf, (19.10.14), s.2.

CEPR'ün 2013 yılında yaptığı araştırmaya göre ılımlı STA durumunda AB'de motorlu araçlar üretiminin % 0.24, iddialı STA durumunda ise % 1.54 artacağı tahmin edilmektedir. Buna ek olarak motorlu araçlar sektörünün AB'den ABD'ye yapmış olduğu ihracat (bileşenler dahil) ılımlı STA durumunda % 71, iddialı STA durumunda ise iki kattan daha fazla olarak % 149 artacaktır¹⁵².

Bununla birlikte, AB'de ücretlerin ABD'dekinden daha fazla artacağı açıktır. Diğer bir önemli bulgu ise iki ekonomide de kalifiye ve kalifiye olmayan işçilerin iddialı bir transatlantik STA'sında daha fazla faydalanacaklarıdır¹⁵³.

İstihdam açısından bakıldığında ise ticaretin artışı işgücü piyasasına da olumlu yansımaya sahiptir. Güncel araştırmalara göre mal ve hizmetler ticaretinde ek bir milyar Euro ABD'de 8000, AB'de ise 15000 iş imkânı yaratmaktadır¹⁵⁴. Ayrıca bu anlaşma sayesinde Almanya'da 200.000 ilave istihdam yaratılacaktır.

4.5.2. ABD Üzerindeki Etkileri

Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Anlaşması'nın ABD üzerindeki etkileri AB'den göreceli daha az olmakla birlikte yine de dikkate değerdir. ABD GSYİH'sına % 0.21 ile % 0.39 oranında yani rakamlarla ifade edildiğinde 33 ile 65 milyar Euro arasında bir katkı sağlayacaktır¹⁵⁵.

CEPR'ün 2013 yılındaki araştırmasına göre, daha ılımlı senaryo altında ve % 20 yayılma etkisiyle, AB GSYİH'sının mevcut duruma nazaran % 0.27 artması (2027'de, yıllık bazda) beklenmektedir. ABD için ise GSYİH artışının derecesinin % 0.21 olması beklenmektedir. Ulusal gelir bakımından AB için tahmin edilen kazanç 48 milyar, ABD için ise 33 milyar Euro'dur.¹⁵⁶ Bu senaryonun altında, AB'nin ikili ticarete AB ihracatı % 16.16, ABD ihracatı ise % 23.20 artmaktadır. AB ihracatındaki değeri 108 milyar Euro olurken, ABD ihracatı 101 milyar Euro artış göstermektedir¹⁵⁷.

İddialı senaryoda, baseline seçeneği ile karşılaştırıldığında AB GSYİH'sındaki artışın % 0.48 olması öngörülmektedir. ABD'de GSYİH artışı %

¹⁵² European Commission, "Impact Assessment Report..", s.43.

¹⁵³ European Commission, "Impact Assessment Report..", s.51.

¹⁵⁴ European Commission, "Impact Assessment Report..", s.50.

¹⁵⁵ European Commission, "Impact Assessment Report..", s.50.

¹⁵⁶ European Commission, "Impact Assessment Report..", s.36.

¹⁵⁷ European Commission, "Impact Assessment Report..", s.36.

0.39'a ulaşmaktadır. AB, için tahmin edilen bu kazançların ulusal gelirde 86 milyar Euro katkısı beklenmektedir. ABD için ise karşılaştırmalı miktar 65 milyar Euro olmaktadır.¹⁵⁸ Bu senaryonun altında, AB'nin ikili ticarete AB ihracatı % 28.03, ABD ihracatı ise % 36.57 artmaktadır. AB ihracatındaki değeri 187 milyar Euro olurken, ABD ihracatı 159 milyar Euro artış göstermektedir¹⁵⁹.

4.5.3. Üçüncü Ülkeler Üzerindeki Etkileri

Çoğu bölge ticaretlerinin artışı nedeniyle kazançlı çıkmayı beklerken (özellikle Akdeniz bölgesi) bazıları kayıp yaşayacaktır. Çin, Hindistan ve ASEAN bölgesi iddialı AB-ABD STA'sının sonucu olarak dünya pazarlarında görece düşüş yaşayacaklardır. Ancak yine de ulusal gelir ve refah açısından kazançları olacaktır¹⁶⁰.

Centre for Economic Policy Research'ün (CEPR) 2013 yılında yaptığı bir çalışmaya göre kapsamlı bir Transatlantik Serbest Ticaret Anlaşması uzun dönemde Dünya GSMH'sini % 0.14 arttıracaktır¹⁶¹.

Dahası, Felbermayer ve Larch'ın (2013) AB-ABD ticari ortaklığının AB, ABD ve üçüncü ülkeler üzerindeki olası etkilerini ölçen çalışması, AB üyeleri için % 2.6 ve % 9.7 arasında değişen ve ABD için GTAP modelini kullanmadan % 13.4 refah kazancını ortaya koymaktadır. Ayrıca Bu STA'nın üçüncü ülkeler üzerindeki olası etkilerini incelemekteler ve Kanada için % 9.5, Meksika için % 7.2, İsviçre için % 3.8 ve Türkiye için % 2.5 refah kaybı tahmin edilmektedir¹⁶².

4.5.3.1. TTYO ve BRICS

Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve G. Afrika'dan oluşan BRICS ülkeleri son dönemde dünya ticaretinde ağırlıklarını hissettirmeye başlamışlardır. Hala ekonomik yarı çevrede (semi-periphery) bulunan ve büyük oranda Batı'dan gelen talebe bağımlı olan BRICS ülkeleri, TTYO imzalanırsa diğer olumsuz durumların yanında üretim bağlantılarının zarar görmesi ve ticari ayrışma ile karşılaşabilirler¹⁶³.

¹⁵⁸ European Commission, "Impact Assessment Report..", s.37.

¹⁵⁹ European Commission, "Impact Assessment Report..", s.37.

¹⁶⁰ European Commission, "Impact Assessment Report..", s.45.

¹⁶¹ The Transatlantic Colossus, s.21.

¹⁶² Mavuş ve diğerleri, s.2.

¹⁶³ The Transatlantic Colossus, s.59.

TTYO ve TPO gibi büyük hacimli bölgesel anlaşmalar BRICS ülkeleri tarafından birer tehdit olarak algılanmaktadır. Çünkü TTYO ve TPO'nun imzalanması durumunda bu BRICS ülkeleri aleyhine bir ticaret ayrıştırma meydana gelecektir. Yapılan tahminlere göre TTYO'nun hayata geçmesi neticesinde Hindistan % 0.09, Rusya % 0.1, Güney Afrika % 0.08 ve Çin % 0.12 küçülecektir¹⁶⁴.

BRICS ülkeleri ayrıca TTYO anlaşmasının çok taraflı sistemi tahribata uğratacağını düşünmektedirler. BRICS ülkeleri DTÖ içerisinde güçlü pozisyona sahip oldukları için istemedikleri bir öneriyi engelleyebilmektedirler. BRICS'in tezine göre, AB ve ABD Serbest Ticaret Anlaşması imzalayarak DTÖ sistemini kadük hale getirmekte ve kendi standartlarını diğer ülkelere benimsetmeye çalışmaktadırlar. Bu nedenle BRICS ülkeleri daha fazla işbirliğine odaklanmalı ve kendi aralarındaki ticareti arttırmalıdır.

Her ne kadar BRICS ülkelerinin dünya ekonomisindeki ağırlıkları gittikçe artsa da son yıllarda bu ülkelerde de ekonomik sorunlar başgöstermeye başlamıştır. Brezilya'da ekonomi bu yıl durgunluğa girmiştir. Çin'de son yılların en az ekonomik büyümesi gözlenmiştir. Rusya'da ise düşen petrol fiyatları ve Ukrayna krizi nedeniyle uygulanan ekonomik ambargolar nedeniyle yüzlerce milyar dolarlık bir ekonomik kayıp söz konusudur. Yine Hindistan ekonomisinde de büyümenin yavaşladığı görülmektedir.

AB-ABD ve BRICS ülkelerini ayrı birer ekonomik oluşum olarak düşünmek son derece yanlıştır. İki taraf da birbirlerine hem ekonomik hem de siyasi olarak bağımlıdır. Dolayısıyla bölgeselleşme ve daha fazla serbestleşme yönünde atılan adımların karşı tarafta güven bunalımı yaratmaması gerekir. Bunun için de işbirliği hiç olmadığı kadar önem taşımaktadır.

4.5.3.2. Gümrük Birliği ve Türkiye

TTYO anlaşmasının müzakerelerine Türkiye'nin dahil edilmemesi Türkiye'de Avrupa Birliği'ne karşı hoşnutsuzluk yaratmıştır. Aslında son zamanlarda Gümrük Birliği'nin yenilenmesi konusunda Türk tarafının yoğun bir baskısı vardır. AB herhangi bir ülke ya da bölge ile bir STA imzaladığında Türkiye

¹⁶⁴ Songfeng, Cai, Zhang Yaxiong ve Meng Bo. "The Impact Analysis of TTIP on BRICs—Based on Dynamic GTAP Model Considering GVC"

<https://www.gtap.agecon.purdue.edu/resources/download/6874.pdf>, (07.12.2014), s.21.

de o ülke ya da bölge ile STA imzalamak durumundadır. Ancak bazı ülkeler Türkiye ile STA anlaşması imzalamak istememektedirler. Türkiye ile STA imzalamayan AB STA ortaklarından AB üzerinden ithal edilen sanayi malları Türkiye'ye neredeyse gümrüksüz bir şekilde girerken, Türkiye'nin bu ülkelere sanayi ürünleri ihracatı halen tarifeye tabi tutulmaktadır¹⁶⁵. Bu da Türk firmaları için dezavantaj haline gelmektedir.

2014 yılında Dünya Bankası tarafından yayımlanan "AB-Türkiye Gümrük Birliği Değerlendirmesi" isimli raporda da mevcut Gümrük Birliği anlaşmasının Türkiye için olumsuz durumlar yarattığı ve güncellenmesi gerektiği belirtilmiştir. Sorunun temelinde AB'nin STA imzalarken Türkiye'nin herhangi bir şekilde müzakere sürecinde yer alamayıp devre dışı kalması vardır.

AB STA ortaklarının ortak bir fizibilite etüdünün bulgularına dayalı olarak Türkiye ile bir STA müzakere sürecini başlatma niyetini işaret eden Türkiye Maddesi, ilk olarak AB'nin 2005 yılında Cezayir ile müzakerelerinde kullanılmıştır, ancak bu madde üçüncü ülkeleri Türkiye ile bir müzakere sonuçlandırmaya zorlayamamaktadır¹⁶⁶. Bu nedenle bazı ülkeler Türkiye STA müzakerelerine başlanamamaktadırlar.

Gelecekteki, AB STA'ları için paralel müzakerenin bağlayıcı olmasını sağlamanın olası yollarından birisi, güçlendirilmiş bir Türkiye Maddesinin müzakeresi için açık bir yetkinin verilmesi olabilir¹⁶⁷. Böylece AB ile STA imzalayan ülkelerin Türkiye'yle de paralel bir STA anlaşması imzalaması zorunluluk haline getirilebilir.

Yukarıda belirtilen sorunların giderilmesi amacıyla 12 Mayıs 2015 tarihinde AB ve Türkiye arasında Gümrük Birliği'nin gözden geçirilmesi ve yeniden düzenlenmesi amacıyla mutabakat zaptı imzalanmıştır. Buna göre;

"Gümrük Birliği'nin güncellenmesine ilişkin müzakerelerin en erken 2016 yılında başlamasını beklemek doğru olacaktır. İmzalanan Mutabakat Zaptını takiben, AB tarafı kendi müzakere pozisyonunu oluşturmak için harekete geçecek; bu kapsamda Komisyon tarafından hazırlatılacak etki analizi, Üye Devletlerle

¹⁶⁵ **Dünya Bankası-Avrupa Birliği**. "AB-Türkiye Gümrük Birliği Değerlendirmesi", 28 Mart 2014, <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/eca/turkey/tr-eu-customs-union-tr.pdf>, (21.05.2015), s.25.

¹⁶⁶ DB-AB, s.29.

¹⁶⁷ DB-AB, s.29.

paylaşılacaktır. Üye ülkelerin etki analizine ilişkin görüşleri de alındıktan sonra, AB'nin pozisyonu oluşturulacak ve AB Konseyi, Avrupa Komisyonuna müzakere yetkisi verilecektir. Bu yetkinin ardından Türkiye ve AB taraflarının müzakere masasına oturmalarının en erken 2016 yılını bulması beklenebilir”¹⁶⁸.

4.5.4. Çok Uluslu Şirketler Üzerindeki Etkileri

AB ve ABD arasındaki ticaretin çok önemli bir kısmı firma içi ticaretten oluşmaktadır. Bu kavramdan kasıt büyük firmaların hem AB’de hem de ABD’de iştirakleri bulunmakta ve bu iştirakler arasında ticaret yapılmaktadır. AB ve ABD arasında var olan tarife ve tarife dışı engeller en çok bu büyük şirketleri etkilemektedir. Bu yüzden, pazarların açılmasının iki faydası vardır. İlk olarak artan rekabet fiyatları aşağı çekebilir ve şirketlerin rekabetçiliğini arttırarak tüketicilere ve üretime katkı sağlar. İkinci olarak ise Çok Uluslu Şirketler her iki pazara girişte tarifeler ya da tarife dışı engellerle karşılaşmadıkları için maliyetlerde önemli miktarda azalma meydana gelir¹⁶⁹ AB ve ABD birbirlerinin en büyük yatırımcıları oldukları için TTYO ile özellikle iki tarafta da etkin olan şirketlerin önemli kazançları olacaktır. En çok Otomotiv ve Gıda şirketlerinin anlaşmadan karlı çıkması beklenmektedir. Çünkü bu iki sektörde tarifeler ve tarife dışı engeller sözkonusudur.

Anlaşmanın, özellikle büyük endüstrilere (otomotiv) avantaj sağlaması üzerine inşa edildiği görülmektedir çünkü yerel üreticiler küresel pazarlarda faaliyet göstermemektedirler. Büyük, çokuluslu oyuncular kıtalararası ekonomik ticareti organize etmede daha iyi konumlanmışlardır¹⁷⁰.

TTYO görüşmelerinde en çok eleştirilen konulardan birisi de anlaşmanın vatandaşlardan çok büyük şirketlere fayda sağlayacağı yönündedir. STK’lar tüketicilerin müzakerelerde yeterince yer almadığını ve bu nedenle anlaşmanın kapalı kapılar ardında büyük şirketlerin çıkarları gözetilerek yapıldığı yönünde görüş

¹⁶⁸ İKV, “5 Soruda Gümrük Birliği’nin Revizyonu”, 12 Mayıs 2015, http://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=99&id=884, (15.05.2015)

¹⁶⁹ Davide Tentori ve Myriam Zandonini, “**The Future of the Transatlantic Economic Relationship: Opportunities and Challenges towards the TTIP**” TRANSWORLD, Working Paper, Sayı 35, (Haziran 2014), http://www.iai.it/pdf/Transworld/TW_WP_35.pdf, (08.12.14), s.8.

¹⁷⁰ The Transatlantic Colossus, s.90.

bildirmektedirler. Müzakerelerde 130 görüşme gerçekleşti ve bunların 119'u sanayi çevreleriyle, 11'i ise tüketici gruplarıyla oldu¹⁷¹.

4.5.5. Anlaşmanın Belirli Alanlarda Etkileri

Anlaşmanın olası etkilerini daha iyi anlayabilmek için iki taraf için de önemli olan bazı sektörlere bakmakta fayda vardır.

4.5.5.1. Yatırımlar Üzerindeki Etkileri

Yatırım konusu oldukça önemlidir çünkü daha önce söylediğimiz gibi iki taraf birbirlerinin en önemli yatırım ortaklarıdır. Bunun pek çok sebebi vardır: yatırım için uygun koşulların olması, nitelikli işgücü, dil bilgisi, altyapının gelişmiş olması, iş yapma kültürlerinin benzerliği, yatırım yapacak firmalara her türlü kolaylığın ve teşviğin sağlanması gibi. Ancak yine de iki tarafın bazı ayrımcı uygulamaları firmaların tepkilerini çekmekte ve iş yapmalarını zorlaştırmaktadır.

ABD'de yatırım yapmak isteyen AB'li firmalar iki olası engelle karşılaşmaktadırlar. İlki ABD'nin gemi taşımacılığı, enerji ve iletişim sektörlerinde uyguladığı sınırlamalardır. İkincisi ise ABD'nin ulusal güvenlik gerekçesi ile yabancı şirketlerin satın alma, birleşme devralma gibi faaliyetlerini kontrol eden gözden geçirme sürecidir. Bu işlemi Committee on Foreign Investment in the United States (CFIUS) yapmaktadır¹⁷².

Yatırım kısıtlamaları konusunda AB'nin pozisyonu ABD'den daha karmaşıktır. AB birkaç sektör hariç çoğu sektörde yabancı yatırımlar için ulusal muamele kuralı gerektirmektedir. AB hukuku, herhangi bir ülkenin yasalarına göre kurulan bir şirketin, sahipliğine bakılmaksızın bütün üye ülkelerde ulusal muamele almasını gerektirmektedir. AB hukuku yabancı yatırımlara bazı kısıtlamalar uygularken, üye ülkeler kısıtlamaları aşan pek çok farklı politika ve uygulamaya başvurmaktadırlar¹⁷³. Bu da yatırımlar konusunda ülkelerin özgün uygulamalar

¹⁷¹ Alessa Hartman, "TAFTA | TTIP: No Thank You! That's Not What a Transatlantic Partnership Means", **The Transatlantic Colossus Global Contributions to Broaden the Debate on the EU-US Free Trade Agreement**, Daniel Cardoso, Philani Mthembu, Marc Venhaus, Miguel Ángel Verde Garrido (eds.), s.23.

¹⁷² Ahearn, s.8.

¹⁷³ Ahearn, s.8.

geliştirdiklerini göstermektedir. Özellikle bazı ülkelerin finans ya da bankacılık konularında diğerlerinden daha fazla yatırım çekmeleri buna örnek gösterilebilir.

4.5.5.2. Hizmetler Üzerindeki Etkileri

Hizmetler son dönemde uluslararası ticaretin önemli konularından biridir. Küreselleşme ile beraber insanların daha çok seyahat etmesi ve bunun sonucunda gelişmiş ülkelerde sağlanan hizmetlerin dünyanın her yerinde talep edilmesiyle bu alanda da serbestleşmenin önünün açıldığını görmekteyiz. Hizmetlerin dünyada gittikçe önemli bir kalem haline gelmesiyle pek çok ticaret anlaşması da bu konuda harekete geçmektedir. Hizmetler ABD GSYİH'sının % 76.8'ini AB GSYİH'sının % 73.1'ini oluşturmaktadır¹⁷⁴.

AB ve ABD'de hizmet üretiminin % 20'sinden fazlasının bu alanda ticarete zarar veren pazar düzenlemelerine konu olduğu tahmin edilmektedir (ve bu sadece uluslararası hizmetler ticaretinde görülen tek tip kısıtlamadır). AB'de hizmetler sektöründeki en yüksek düzenleyici kısıtlamalar elektrik sektöründe görülmekte olup onu makine kiralama, dağıtım, iş hizmetleri, taşımacılık, depolama ve finansal hizmetler takip etmektedir. ABD'de ise kısıtlamaların derecesi genelde AB ile karşılaştırıldığında daha azdır. Ancak yine de finansal hizmetler, dağıtım, elektrik, posta ve iletişimde yüksek kısıtlamalar bulunmaktadır¹⁷⁵.

Hizmetler sektöründeki kısıtlamalar elektrik toplama ve dağıtımdan, finansal servislere, taşımacılığa, posta ve kargo taşımacılığına, telekomünikasyon hizmetlerine, profesyonel hizmetlere ve perakende mallar ticaretine kadar çeşitlilik gösteren pek çok hizmeti etkilemektedir¹⁷⁶. Örneğin ABD havacılık pazarında yabancı sahiplik kısıtlamaları, tüketicileri AB'li havayolu şirketleri ile ABD içinde seyahat etme konusunda kısıtlarken, yolcular ve firmalar için seyahat masraflarını yükseltirler¹⁷⁷.

Dahası hizmetler alanında varılacak bir transatlantik uyumu AB'de ve ABD'de hizmetler tek pazarının bütünleşmesine katkı sağlayabilecektir. Günümüzde farklı ülkelerde ayrı hizmetler düzenlemelerinin varlığı hizmetler için AB ortak

¹⁷⁴ The German Marshall Fund of the United States ve ECIPE, s.23.

¹⁷⁵ The German Marshall Fund of the United States ve ECIPE, s.23.

¹⁷⁶ The German Marshall Fund of the United States ve ECIPE, s.23.

¹⁷⁷ European Commission, "Impact Assessment Report..", ss.14–15.

pazarının henüz oluşturulamadığını göstermektedir. ABD’de pek çok hizmet eyalet seviyesinde farklı şekilde düzenlemeye tabi tutulmaktadır. Bir transatlantik hizmetler anlaşması, özellikle daha önce devlet tekelleri tarafından domine edilen postacılık, iletişim, sağlık ve eğitim gibi pek çok farklı sektörü daha yoğun bir rekabete açarak hem AB hem de ABD ekonomisinin etkinliğini arttırabilir¹⁷⁸.

CEPR’ün 2013 yılında yaptığı araştırmaya göre ılımlı STA durumunda AB’de sigortacılık sektöründeki büyümenin % 0.44, iddialı STA durumunda ise % 0.84 artacağı tahmin edilmektedir. AB’nin ABD’ye yaptığı ihracat artışının ılımlı STA’da % 4.2, iddialı STA’da ise % 8.30 artacağı tahmin edilmektedir¹⁷⁹.

Sadece Hizmetlere konu olan bariyerlerin kaldırıldığı senaryoda ikili ticarete AB’nin ihracatı % 0.69, ABD’ninki ise % 0.66 artacaktır. AB’nin ikili ticarete ihracatına olumlu katkısı 4.6 milyar Euro, ABD’nin ihracatına ise 2.9 milyar Euro katkı sağlaması beklenmektedir¹⁸⁰.

4.5.5.3. Kamu Alımları Üzerindeki Etkileri

AB ve ABD’de kamu alımlarının ekonomik boyutu iki tarafı da birbirlerinin pazarlarına daha rahatça girme yönünde teşvik etmektedir. Özellikle ABD’nin yıllık 600 milyar doları bulan savunma harcamaları AB’li firmalar için büyük bir fırsat anlamına gelmektedir. Burada amaç Atlantığın iki yakasındaki Amerikalıların ve Avrupalıların kamu alımlarına katılımda karşılaştıkları ayrımcılıkları ortadan kaldırmak olmalıdır. Bu da kamu alımları teamüllerindeki teklif verme sisteminin açıklığını ve şeffaflığını arttırarak ve negatif listeler oluşturarak, yabancıların yarışmasına kapalı olan pek çok kamu sözleşmesinin açılması ile sağlanabilir¹⁸¹.

2007 yılında AB’de toplam kamu alımlarının hacmi 2 trilyon 88 milyar dolara ulaştı. Bu da o yılki AB GSYİH’sının % 16.8’ine eşdeğerdir. Bunun % 18’i yani 367.2 milyar doları ulusal yasama yerine AB yasamaları altında uygulanan **threshold** kamu alımlarıdır. Sonuç olarak, AB DTÖ’nün Kamu Alımları Anlaşmasının imzacısı olduğundan anlaşmanın tüm imzacıları **threshold** için teklif verebilmektedir¹⁸².

¹⁷⁸ The German Marshall Fund of the United States ve ECIPE, s.24.

¹⁷⁹ European Commission, “**Impact Assessment Report..**”, s.42.

¹⁸⁰ European Commission, “**Impact Assessment Report..**”, s.34.

¹⁸¹ The German Marshall Fund of the United States ve ECIPE, s.28.

¹⁸² The German Marshall Fund of the United States ve ECIPE, s.28.

2009 yılında ABD’de federal kamu harcamaları 535 milyar dolardı ve bunun % 70’i DTÖ kamu alımları kurallarından muaf olan savunma harcamalarına gitti. ABD, DTÖ kamu alımları anlaşmasına taraftır fakat sadece 37 eyalet buna katılmış pek çok aktivitenin de dışında kalmışlardır¹⁸³.

ABD’nin bazı alanlarda var olan ayrımcı düzenlemelerini bir an önce kaldırması gerekmektedir. Örneğin, 2009 Amerikan Kurtarma ve Yeniden Yatırım Akit’indeki ‘Buy American’ girişimi AB ve Kanada’dan ciddi eleştiriler aldı¹⁸⁴. Çokça eleştirilen 2009 Amerikan Kurtarma ve Yeniden Yatırım Akit’indeki ‘Buy American’ uygulamaları finansal ve ekonomik krizin ortaya çıkmasından sonra korumacı hassasiyetler oluşturdu. İki tarafı karşılaştırdığımızda ABD’li şirketler AB kamu alımları pazarından daha açık bir şekilde faydalanmaktadırlar¹⁸⁵.

ABD’nin kamu alımları alanında DTÖ Hükümet Alımları Anlaşması (GPA) ya da kendi STA’ları içinde daha sınırlı uluslararası bağlayıcı taahhütleri vardır. GPA çatısı altında ABD kamu alımları marketinin sadece % 32’si (178 milyar Euro) AB’li şirketlere açıktır. Ancak bu taahhütler tam olarak yerine getirilmemektedir¹⁸⁶.

Sadece kamu alımlarının serbestleştiği senaryoda ikili ticarete AB’nin ihracatı % 1.1, ABD’nin ihracatı ise % 0.78 artmaktadır. AB ihracatının toplam değerine olumlu katkısı ise 3 milyar Euro, ABD ihracatına olumlu katkısının ise 3.4 milyar euro olması beklenmektedir¹⁸⁷.

Sadece kamu alımlarının serbestleştiği anlaşmanın ekonomik etkisi sınırlıdır. CEPR’ün 2013 araştırması ışığında baseline seçeneğine göre karşılaştırıldığında 2027’de AB GSYİH’sının yıllık % 0.02 artması ve AB gelirlerine 3.6 milyar Euro katkı sağlaması beklenmektedir¹⁸⁸.

4.5.5.4. KOBİler Üzerindeki Etkileri

Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ), AB ekonomisinde önemli bir konuma sahiptirler ve AB işgücünün 2/3’ünü istihdam ederler¹⁸⁹. Bu nedenle

¹⁸³ The German Marshall Fund of the United States ve ECIPE, s.28.

¹⁸⁴ The German Marshall Fund of the United States ve ECIPE, s.36.

¹⁸⁵ The German Marshall Fund of the United States ve ECIPE, s.28.

¹⁸⁶ European Commission, “**Impact Assessment Report..**”, s.13.

¹⁸⁷ European Commission, “**Impact Assessment Report..**”, s.35.

¹⁸⁸ European Commission, “**Impact Assessment Report..**”, s.35.

¹⁸⁹ European Commission, “**Impact Assessment Report..**”, s.46.

kapsamlı bir AB-ABD STA'sında KOBİ'lerin en kazançlılardan olması tahmin edilmektedir. Avrupalı uluslararasılaşmış KOBİ'ler için ABD en önemli pazardır¹⁹⁰.

AB'deki KOBİ'ler yabancı ülkelerdeki evrak işlemlerini, bürokratik uygulamaları (yönetim maliyetleri), ürünlerin ve hizmetlerin ulusal teknik standartlara uygunluğu ve diğer hukuk ve düzenlemeleri uluslararasılaşmanın önündeki en büyük engeller olarak görmektedirler¹⁹¹.

¹⁹⁰ European Commission, “**Impact Assessment Report..**”, s.46.

¹⁹¹ European Commission, “**Impact Assessment Report..**”, s.46.

SONUÇ

Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı AB ile ABD arasında kurulacak bir serbest ticaret anlaşması olarak düşünüldüğünde temelleri doksanlı yıllara uzanan ve ekonomik yönü ağır basan bir ilişki biçimine işaret eder. Halbuki TTYO temelleri İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar uzanan daha uzun soluklu ve derinlikli bir ilişki biçiminin 21. Yüzyılda alması planlanan son aşamasını ifade eder. Bu yönüyle TTYO geniş anlamıyla “transatlantik ilişkiler” olarak adlandırılan ve Atlantik Okyanusunun kuzey kıyılarında yer alan ülkelerin birbirleriyle etkileşim ve dayanışmalarını ifade eden sürecin yöneldiği bir hedefi ifade eder. Dolayısıyla TTYO'nun önemi ve muhtemel etkilerini kavramak için bu ilişkiler sürecinin tarihsel, jeopolitik, jeoekonomik, ticari ve endüstriyel boyutları da göz önünde bulundurulmalıdır.

Transatlantik bölgesinin küresel ekonominin merkezi halini alması 17 ila 18. yy'lara kadar uzanmaktadır. Bu bölgenin Avrupa'nın kuzeybatısı önderliğinde dünya ekonomisinin ağırlık merkezini teşkil ettiği yıllar İkinci Dünya Savaşı'na kadar sürmüştür. Savaş sonrasında Avrupa'nın ekonomik olarak çökmesiyle bu bölgedeki üstünlük ABD'ye geçmiş, bugünkü anlamıyla transatlantik ilişkiler de bu dönemden itibaren başlamıştır. Bu ilişkiler çerçevesinde ve ABD'nin de desteğiyle Batı Avrupa kısa sürede kalkınmış ve Soğuk Savaş dönemi boyunca bu bölge ekonomik üstünlüğünü korumuştur. Bu süreçte siyasal ve ekonomik bir ittifak olarak şekillenen transatlantik ilişkilerin en belirleyici dış dinamiği Sovyetler Birliği olmuştur. Sovyetler Birliği'nden duyulan endişe iki tarafın daha yakın askeri ve ekonomik ilişki geliştirmelerine vesile olmuştur. Sovyetler Birliğinin dağılması bir bakıma transatlantik ittifakının zaferi olmuş, hatta doksanlı yılların başında dünyanın ABD önderliğinde tek kutuplu bir yapıya doğru gideceği, tarihin sonunun geldiği gibi beklentiler bu zafere eşlik etmiştir. Ne var ki siyasal düzlemde bu gelişmeler olurken dünya ekonomik coğrafyası da seksenli yılların başından itibaren ayrı bir dönüşüme sahne olmuştur. Güneydoğu Asya ülkelerinden başlayan kalkınma ve üretim hamleleri ve bunlara bağlı olarak giderek bu bölge lehine artan ticaret hacmine bağlı olarak küresel ekonominin ağırlık merkezi Kuzey Atlantik havzasından bu bölgelere doğru kaymaya başlamıştır. Bu durum doksanlı yılların ortalarından itibaren iyice

kendisini hissettirmeye başlamış, çok geçmeden küresel dinamiklerin çok kutuplu ve karşılıklı bağımlılıkları olan bir sisteme doğru evrildiği, bu süreçte Güneydoğu Asya'nın özellikle de Çin'in yükselişte olduğu açıkça ortaya çıkmıştır. Küresel ekonomide giderek daha fazla söz sahibi olan – ve olmak isteyen – yeni aktörler ticaretin küresel ölçekte serbestleştirilme sürecinde de etkili olmaya başlamışlar, 1950'li yıllardan doksanlı yıllara kadar çoktarafli müzakereler doğrultusunda işleyen GATT/DTÖ sistemi çatışan çıkarlar yüzünden eskisi kadar rahat işlememeye başlamıştır. Bu sistemde yükselen ekonomiler kendi aralarında anlaşmaya çalışarak başta ABD olmak üzere güçlü ekonomileri karşılına almışlar, dolayısıyla çoktarafli yerini aşamalı olarak bölgesel düzeyde veya iki tarafli müzakerelere bırakmıştır. Gerek küresel ekonomik kurumlardaki bu dönüşüme bağıli olarak, gerek yukarıda sözü edilen jeoekonomik dönüşüm karşısında gücünü muhafaza etmek üzere ABD de AB, Kanada, Güney Kore gibi partnerleriyle kendi sistemini bölgesel bazli anlaşmalar vasıtasıyla kurmaya yönelmiştir. Bu süreçte transatlantik bölgesi için öncelikler ve tehdit algıları da değişmiş, Soğuk Savaş döneminde Sovyet tehdidi etrafında gelişen transatlantik ilişkiler, yeni dönemde Rusya'nın yanı sıra başta Çin olmak üzere diğer yükselen ekonomilerin de etkisiyle ivme kazanmıştır. Bu son süreçte sıcak savaş, nükleer tehdit, dehşet dengesi gibi Soğuk Savaş dönemi kaygılarından çok enerji güvenliği, refah düzeyini koruma, rekabet gücü, yapısal dönüşüme ayak uydurma gibi kaygılar ön plana çıkmıştır. Soğuk Savaşın ardından 20 yılı aşkın bir süre geçtikten sonra Transatlantik ilişkileri bambaşka bir ölçeğe taşımayı öngören TTYO tam da bu yüzden “Ekonomik NATO” olarak anılmaktadır.

Yukarıda açıklanmaya çalışılan tarihsel, politik ve ekonomik arkaplan ticaret politikalarıyla da desteklenmektedir. ABD'nin günümüzde uyguladığı ticaret politikalarının temelinde “Rekabetçi Serbestleşme” yaklaşımı bulunmaktadır (Competitive Liberalisation). Bu yaklaşıma göre ABD hem DTÖ'yü serbestleşme konusunda baskılayacak hem de bölgesel anlaşmaları hayata geçirecektir. İki yaklaşımın rekabeti de ticaretin serbestleşmesine katkı sağlayacaktır.

ABD ticaret politikasını STA'lar ile yaymaya çalışırken bu süreçte iki önemli STA'nın hem ABD hem de dünyanın geri kalanı için çok köklü değişiklikler getireceğini söyleyebiliriz. Daha derin ve kapsayıcı STA'lar olan Transpasifik Ortaklık ve Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı, geleneksel STA'ların çok

ötesine geçen düzenlemeleriyle var olan sisteme bir meydan okumadır. Çünkü hem ekonomik büyüklükleri hem de siyasi etkileri bu anlaşmaları benzersiz kılmaktadır. TPO, Asya-Pasifik bölgesini ve ABD'yi birbirine bağlarken TTYO ise Amerikan ekonomik düzeninin Avrupa ayağını oluşturacaktır.

TTYO'nun tam olarak yürürlüğe girmesiyle birlikte dünya ticaretinin yaklaşık olarak üçte birini ve Dünya Gayri Safi Yurtiçi Hâsılasının yaklaşık % 40'ını oluşturacak olan bir serbest ticaret bölgesi kurulacaktır. İki tarafın dünya ve birbirleri için önemini birkaç rakamla ifade etmek konunun anlaşılması açısından önem ifade etmektedir: ABD ve AB birbirlerine toplamda 3.7 trilyon dolarlık doğrudan yatırım yapmıştır. Taraflar arasında günlük 2 milyar Euro'luk mal ve hizmet ticareti bulunmaktadır. Dünya ticaretinin yaklaşık %35'ini bu bölgede gerçekleştirmektedir. Bu rakamlar göz önüne alındığında anlaşmanın sarsıcı etkileri olacaktır. GSYİH artışının yıllık olarak AB'ye 119 milyar Euro ve ABD'ye ise 95 milyar Euro katkı sağlaması öngörülmektedir. Ayrıca anlaşmanın sadece Almanya'da iki yüz bin istihdam yaratması beklenmektedir.

Ayrıca Avrupa için bu proje enerji güvenliği, yeni pazarlara erişim, rekabet gücü gibi avantajları öngörmektedir. ABD için ise TTYO diğer kanadını da Transpasifik Ortaklığın meydana getirdiği daha geniş çaplı bir projenin bir kanadıdır. İki okyanus çevresindeki ticaret partnerleriyle kurduğu ilişkiler vasıtasıyla ABD, bir yandan ekonomik ve siyasal konumunu güçlendirmeyi, diğer yandan da mevcut ve muhtemel rakiplerini kısıtlamayı amaçlamaktadır. ABD'nin Çin'in yükselişini engellemesi mümkün değildir. Çin artık dünyanın fabrikası durumunda olup ekonomisinin büyüklüğü nedeniyle hayati bir oyuncu haline gelmiştir. Ancak ABD, ticari ilişkilerde kuralları daha önce GATT'ta yaptığı gibi yeniden belirleyerek bu durumu kendi lehine çevirebilir. TTYO ve TPO girişimiyle tüm dünyanın benimsemek zorunda kalacağı ticari kuralları uygulamaya koyabilir. Bu da Çin'in ekonomik ve siyasi etkisini sınırlandırabilir.

Kısa vadeli ekonomik katkıları bir tarafa, TTYO'nun asıl dönüştürücü etkilerinin uzun vadede ortaya çıkması beklenmelidir. Her ne kadar her iki ticari blok da serbest piyasa ekonomisi modelini benimsemiş olsalar da sosyal devlet mekanizmalarının, çalışma koşullarına ilişkin düzenlemelerin, standartların, üretim biçim ve kültürlerinin, tüketim kültürlerinin yalnızca her iki blok arasında değil

özellikle Avrupa içinde yerel düzeyde de önemli ölçüde farklılaştığı unutulmamalıdır. Uzun vadede TTYO'nun tüm bu alanları bir şekilde ilgilendireceği, iki blok arasındaki standart farklılıklarını minimize edeceği veya ortadan kaldıracacağı öngörülmektedir. Bu süreçte kazanan ve kaybeden taraflar devletlerden çok çeşitli toplumsal kesimler, üreticiler, tüketiciler vs. olacaktır. Toplamdaki refah artışının dağılımı değişebileceği gibi bazı kesimlerin dezavantajlı konuma geçebileceği de öngörülmektedir. Bu sebeple TTYO bir dizi konuda AB kamuoyunun yoğun eleştirilerine maruz kalmaktadır. Özellikle Hormonlu etler, GDO'lu gıdalar, kültür-sanat ürünlerinin korunması, pazarlanması, yatırımcılarla devletler arasında uyuşmazlıkların çözümüne yönelik mekanizmalar gibi konularda AB vatandaşları tepkilerini dile getirmektedirler. Sağlık ve işçi hakları gibi konularda da standartların düşürülerek ABD'nin seviyesine ineceği konusunda endişeler dile getirilmektedir. Esasen sosyal devlet modelinin daha güçlü olduğu AB ülkeleri açısından anlaşmanın bazı hassas alanları piyasa mekanizmalarına teslim etmesi olumsuz sonuçlar doğurabilir. Diğer yandan tartışmalı konuların müzakere masasında bulunması ve kamuoyunun yeterince bilgilendirilmemesi Anlaşmaya olan güveni azaltmaktadır. Taraflar anlaşmanın hayata geçirilmesini istiyorlarsa bu hassasiyetleri bir an önce gidermeli ve mümkün olan her iletişim aracı ile kamuoyunu bilgilendirmelidirler. Aksi takdirde anlaşmaya karşı artan muhalefete tatmin edici cevaplar vermek zorlaşacak hatta anlaşmanın üye ülke parlamentoları tarafından reddine sebep olabilecektir.

Diğer yandan TTYO, getireceği köklü değişiklikler nedeniyle üçüncü ülkeler tarafından da yakından izlenmektedir. Çünkü bu devasa pazara girmek isteyen olan üçüncü ülkeler yeni düzenlemeleri kabul etmek zorunda kalacaklardır. Oluşacak blokun büyüklüğü düşünüldüğünde bu durum da küresel bir dönüşüme işaret etmektedir. Hele bu gelişmeler Transpasifik Ortallığı ile birlikte ilerlerse bölgesel, iki taraflı veya çok taraflı anlaşmalar arasındaki farkların uzun vadede giderek ortadan kalkmasına dahi sebep olacaktır. Sonuç olarak hem Transatlantik hem de Pasifik havzasında planlanan bu dönüşüm bütün sancı ve sıkıntılara rağmen gerçekleşecek olursa elli yılı aşkın bir süredir konuyla ilgilenenleri teorik düzlemde meşgul eden küresel yaklaşım-bölgesel yaklaşım ayrımına pratik bir çözüm getirmiş olacaktır,

KAYNAKÇA

Aggarwal, Vinod K. ve Edward A. Fogarty. “**Between Regionalism and Globalism:European Union Transregional and Inter-Regional Trade Strategies**”, (Ağustos 2003), <http://socs.berkeley.edu/~basc/pdf/articles/Between%20Regionalism%20and%20Globalism%20European%20Union%20Trade%20Strategies.pdf>, (19.10.14).

Aggarwal, Vinod K. ve Edward A. Fogarty. “The Limits of Interregionalism: The EU and North America, **Journal of European Integration**, Sayı. 27, No. 3, (Eylül 2005), <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/07036330500190214> (25.08.2013) ss. 327–346.

Ahearn, Raymond J. “U.S.-EU Trade and Economic Relations: Key Policy Issues for the 112th Congress”, **Congressioanl Research Service**, 18.01.2012, <http://www.fas.org/sgp/crs/row/R41652.pdf>, (29.11.14)

Akhtar, Shayerah Ilias ve Vivian C. Jones. “ **Proposed Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP): In Brief**”, Congressional Research Service, 23.08.2013, <http://fas.org/sgp/crs/row/R43158.pdf>, (19.10.14).

Akman, M. Sait. “Doha ‘Kalkınma’ Turu ve DTÖ: Sorunların Açmazında Çözüm Arayışları”, M.Sait Akman ve Şahin Yaman (der.), **Dünya Ticaret Örgütü Doha Turu Çok Taraflı Ticaret Müzakereleri ve Türkiye**, Ankara, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) Yayınları, 2008, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271234792r5707.Dunya_Ticaret_Orgutu_Doha_Turu_Cok_Tarafli_Ticaret_Muzakereleri_ve_Turkiye.pdf, (29.11.14), ss.16-54.

Atlantik-Brücke, <https://www.atlantik-bruecke.org/eng/about-us/history-of-atlantik-bruecke/>, (30.05.2015).

Baldwin, Robert E. “**The Changing Nature of US Trade Policy Since WW II**”, University of Chicago Press, 1984, <http://www.nber.org/chapters/c5828.pdf>, (25.09.2014).

Balkanlı, A. Osman. “Küresel Ekonominin Belirleyici Faktörleri Üzerine”, **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 21, Sayı:1, 2002, [http://ucmaz.home.uludag.edu.tr/PDF/iibf/htmpdf/2002-21\(1\)/M-2.pdf](http://ucmaz.home.uludag.edu.tr/PDF/iibf/htmpdf/2002-21(1)/M-2.pdf), (22.09.2014), ss. 13-26.

Balkır, Canan. **Uluslararası Ekonomik Bütünleşme-Kuram, Politika ve Uygulama AB ve Dünya Örnekleri**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.

Bauer, Matthias, “**TTIP Storytellers and Storytelling- Presentation of Preliminary Findings on Online Media Coverage of TTIP**”, ECIPE, http://www.ecipe.org/media/external_publication_pdfs/Presentation__Politics_of_TTIP_.pdf (07.12.2014).

Braml, Josef ve Claudia Schmucker, “**Barriers in the Atlantic Economic Area From TAFTA to a Free Market: New Transatlantic Trade Initiatives**”, <https://dgap.org/de/article/getFullPDF/21617>, (29.11.14).

Barfield, Claude E. “ The Deceptive Allure of a Transatlantic Free Trade Agreement: A US Perspective”, **Intereconomics**, Eylül-Ekim 1998, http://download.springer.com/static/pdf/995/art%253A10.1007%252FBF02929515.pdf?auth66=1413736561_b5fcdfa797d833be4fb9e9efe471321&ext=.pdf , (19 Ekim 2014).

Bendini, Roberto. “**EU and US Trade Policy and Its Global Implications**” (TPP, TTIP and China), European Parliament, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2014/522349/EXP_O-INTA_SP\(2014\)522349_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2014/522349/EXP_O-INTA_SP(2014)522349_EN.pdf), (21.05.2015).

Berden, Koen G., Joseph Francois, Saara Tamminen, Martin Thelle, Paul Wymenga. “**Non-Tariff Measures in EU-US Trade and Investment - An Economic Analysis**”, NEI ve ECORYS, 25.01.2010, <https://www.gtap.agecon.purdue.edu/resources/download/5177.pdf>, (19.10.14).

Bergsten, C. Fred ve Caio Koch-Weser, “The G-2: A New Conceptual Basis and Operating Modality for Transatlantic Economic Relations”, **From Alliance to Coalitions-The Future of Transatlantic Relations**, Bertelsmann Foundation Publishers, 2004, <http://iie.com/publications/papers/bergsten0404.pdf>, (19.10.14), ss.237-250.

Bergsten, C. Fred. “A Renaissance for U.S. Trade Policy?” **Foreign Affairs**, Sayı: 81, No:6, (Kasım-Aralık 2002), <http://www.jstor.org/stable/20033346>, (24.03.2014), ss. 86-98.

BiÈvre, Dirk De ve Andreas Dür. “Constituency Interests and Delegation in European and American Trade Policy”, **Comparative Political Studies**, 2005, Sayı:38, No:10, <http://cps.sagepub.com/content/38/10/1271.full.pdf+html>, (19.10.14), ss. 1271-1296.

Breuss, Fritz. “Economic Integration, EU-US Trade Conflicts and WTO Dispute Settlement”, **Euope Integration online Papers (EioP)**, Sayı: 9, No:12, (14.10.2005), http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=827225, (19.10.14).

Brown, Colin M. “The European Union and Regional Agreements”, C. Herrmann and J.P. Terhechte (eds.), **European Yearbook of International Economic Law (EYIEL)**, Sayı: 3, (2012), <http://ebooks.narotama.ac.id/files/European%20Yearbook%20of%20International%20Economic%20Law%202012/2.1%20%20The%20European%20Union%20and%20Regional%20Trade%20Agreements.pdf>, (29.11.14).

Bulard, Martine. “Libre-échange, Version Pacifique”, **Le Monde Diplomatique**, Kasım 2014, s. 6.

Candaş, Ulaş. “Çok Taraflılık mı İki Taraflılık mı? Tercihli Ticaret Anlaşmalarının Uluslararası Ticaret Sistemiyle İlişisine Dair Bir Değerlendirme”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt:6, Sayı:22, (2010),
<http://www.usak.org.tr/dosyalar/dergi/HqKE7ex5KMJffx2S0xnUJ36m3r4bxl.pdf>, (19.10.14), ss. 55-76.

Cardoso, Daniel ve Philani Mthembu, Marc Venhaus, Miguelángel Verde Garrido, “**The Transatlantic Colossus Global Contributions to Broaden the Debate on the EU-US Free Trade Agreement**”,
<http://www.collaboratory.de/images/archive/8/8d/20140118121833!TheTransatlanticColossus.pdf> , (28.11.2014).

Compá, Lance A.ve Henning Meyer. “**A Social Dimension for Transatlantic Economic Relations**”, The Global Policy Institute, Londra, Cornell University, School of Industrial and Labor Relations, (01.01.2010),
<http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/reports/35/>, (19.10.2014).

Cooper, William H. “**Free Trade Agreements: Impact On Us Trade and Implications for U.S. Trade Policy**”, Congressional Research Service, (23.02.2010),
http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2252&context=key_workplace, (19.10.14).

Coşkun, Recai. “**Küreselleşme mi Bölgeselleşme mi? Yeni Bölgesel İşbirlikleri Neler İma Ediyor?**”, 3. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi, 7-9.06.2005, Kırgızistan,
<http://web.sakarya.edu.tr/~coskun/DOKUMANLAR/KURESELLESME%20MI%20BOLGESELLESME%20MI%20YENI%20BOLGESEL%20ISBIRLIKLERI%20NELER%20IMA%20EDIYOR.pdf>, (19.10.2014).

Çelebi, Işın. “ABD ve AB’nin Yeni Ekonomik İşbirliği Stratejileri ve Türkiye’ye Etkileri”, **Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi**, (2013), Cilt:21, Sayı:2, http://dosya.marmara.edu.tr/avrupa/MJES/2013%20No2/mjes_21_2.pdf#page=218, (25.09.14), ss. 217-230.

Deardorff, Alan V. “Dünya Ekonomisi ve Dünya Ticaret Sistemi Nereye Gidiyor?”, **Uluslararası Ekonomi ve Dış Ticaret Politikaları**, (2008), http://files.yanar.webnode.com/200000034-a4d33a5cca/02_Alan_Deardorff.pdf, (19.10.14), ss. 7-24.

Diez, Thomas. “Constructing the Self and Changing Others: Reconsidering ‘Normative Power Europe’ ”, **Millennium - Journal of International Studies**, (2005), Sayı:33, No:3, <http://mil.sagepub.com/content/33/3/613> (28.08.2014), ss.613-636.

Dünya Bankası-Avrupa Birliği. “AB-Türkiye Gümrük Birliği Değerlendirmesi”, 28 Mart 2014, <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/eca/turkey/tr-eu-customs-union-tr.pdf>, (21.05.2015).

Eichengreen, Barry ve Peter B. Kenen, “**Managing the World Economy under the Bretton Woods System: An Overview**”, http://www.fpn.ucg.ac.me/fajlovi/fpn/attach_fajlovi/lat/studentske-informacije/materijali/2012/09/pdf/Bretton_Woods.pdf, (22.09.14).

El-Agraa, Ali M. “**European Union- Economics and Policies**”, 8.Baskı, Cambridge University Press, Cambridge, 2007.

Erixon, Fredrik ve Matthias Bauer. “A Transatlantic Zero Agreement: Estimating the Gains from Transatlantic Free Trade in Goods”, **ECIPE Occasional Paper**, No:4, (2010), http://www.ceoe.org/resources/image/estudio_ecipe.pdf, (19.10.2014).

Erixon, Fredrik ve Gernot Pehnelt. “A New Trade Agenda for Transatlantic Cooperation”, **ECIPE Occasioanal Paper**, No:9, (2009),
http://www.ecipe.org/media/publication_pdfs/a-new-trade-agenda-for-transatlantic-economic-cooperation.pdf, (19.10.14).

Erixon, Fredrik. “**Transatlantic Free Trade: An Agenda for Jobs, Growth and Global Trade Leadership**”, Centre for European Studies, (2012),
http://martenscentre.eu/sites/default/files/publication-files/transatlantic_free_trade.pdf, (19.10.14).

European Commission, “**Impact Assessment Report on the Future of EU-US Trade Relations**”, Commission Staff Working Document, Strasbourg, 12.03.2013
SWD(2013) 68 final,
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/march/tradoc_150759.pdf (29.11.14).
European Commission, “**Overview of FTA and Other Trade Negotiations**”,
(27.10.2014),http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/december/tradoc_118238.pdf,
(27.11.2014).

European Commission, “**Transatlantic Trade and Investment Partnership-The Regulatory Part**”, Eylül 2013,
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/july/tradoc_151605.pdf, (29.11.14).

European Parliament. “**Results of the 2014 European Elections**”,
<http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/election-results-2014.html>,
(09.12.14).

Falke, Andreas. “EU–USA Trade Relations in the Doha Development Round:Market Access versus a Post-modern Trade Policy Agenda”, **European Foreign Affairs Review**, Sayı:10, (2005),
<http://www.kluwerlawonline.com/abstract.php?id=EERR2005023>, (13.11.2013).

Feinberg, Richard E. “**The Political Economy of United States’ Free Trade Arrangements**”, <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-9701.00561/pdf>, (19.10.14).

Feinberg, Richard E. “**The Political Economy of United States’ Free Trade Arrangements**”, <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-9701.00561/pdf>, (19.10.14).

Felbermayr, Gabriel ve Mario Larch, Lisandra Flach, Erdal Yalcin, Sebastian Benz. “**Dimensions and Effects of a Transatlantic Free Trade Agreement Between the EU and US**”, German Federal Ministry of Economics and Technology, (Şubat 2013), <http://www.transatlanticbusiness.org/wp-content/uploads/2014/05/dimensions-and-effects-of-a-transatlantic-free-trade-agreement-between-the-eu-and-usa.pdf>, (29.11.14).

Francois, Joseph, Miriam Manchin, Hanna Norberg, Olga Pindyuk ve Patrick Tomberger. “**Reducing Transatlantic Barriers to Trade and Investment-An Economic Assessment**”, Centre for Economic Policy Research (CEPR), Londra, (Mart 2013), http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/march/tradoc_150738.pdf, (19.10.14).

Frankel Jeffrey A. ve Shang-Jin Wei. “**Regionalization of World Trade and Currencies: Economics and Politics**”, The Regionalization of the World Economy, (Ocak 1998), <http://www.nber.org/chapters/c7824>, (19.10.14), ss. 189-226.

Friedman, George. “**The Next 100 Years: A Forecast for the 21st Century**”, Anchor Books, New York, 2009.

Gelir İdaresi Başkanlığı,” **GATT Bilgilendirme Rehberi**”, 2009, Yayın No:95, http://www.gib.gov.tr/fileadmin/mevzuat/uluslararası_mevzuat/gatt95.pdf, (29.11.14)

German Marshall Fund, <http://www.gmfus.org/about-gmf>, (01.06.2015).

Gilpin, Robert. **Uluslararası İlişkilerin Ekonomi Politikği**, çev. Murat Duran, Selçuk Oktay, M. Kadir Ceyhan, Gürkan Polat, Kripto Basım Yayım, Ankara, 2012.

Goldstein, Judith. “Ideas, Institutions and American Trade Policy”, **International Organization**, Sayı: 42, No: 1, The State and American Foreign Economic Policy, (Kış 1988), <http://www.jstor.org/stable/2706774>, (01.04.2014), ss. 179-217.

Griffith, Melissa K., Richard Steinberg, John Zysman. “**Great Power Politics in a Global Economy: Origins and Consequences of the TPP and TTIP**”, <http://www.brie.berkeley.edu/wp-content/uploads/2015/02/Great-Power-Politics-in-a-Global-Economy.pdf>, (15.05.15).

Hamilton, Daniel S. “**Geostrategic Implications**”, The Geopolitics of TTIP: Repositioning the Transatlantic Relationship for a Changing World, Center for Transatlantic Relations, Paul H. Nitze School of Advanced International Studies, Johns Hopkins University, (2014), http://transatlanticrelations.org/sites/default/files/The_Geopolitics_of_TTIP_Complete_book.pdf, (21.05.15).

Hamilton, Daniel S. “America’s Mega-Regional Trade Diplomacy: Comparing TPP and TTIP”, **The International Spectator: Italian Journal of International Affairs**, Sayı:49, No:1, (2014), <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/03932729.2014.877223>, (19.10.14), ss.81-97.

Hamilton, Daniel S. ve Joseph P. Quinlan. “**The Transatlantic Economy 2011-Annual Survey of Jobs, Trade and Investment between the United States and Europe**”, Center for Transatlantic Relations Johns Hopkins University, Paul H. Nitze School of Advanced International Studies, (2011), http://transatlantic.sais-jhu.edu/publications/books/Transatlantic_Economy_2011/te_2011.pdf, (17.12.14).

Hasgüler, Mehmet ve Mehmet B. Uludağ. **Devletlerarası ve Hükümetlerdışı Uluslararası Örgütler: Tarihçe-Organlar-Belgeler-Politikalar**, Nobel Yayın, Ankara, 2005.

Herman, Dan. “ **Post-Doha Trade Governance: Atlantic Hegemony or WTO Resurgence?**”, The Center for International Governance Innovation (CIGI), Policy Brief, (Nisan 2013), http://observgo.uquebec.ca/observgo/fichiers/51569_no3_1.pdf, (19.10.14).

Hoekman, Bernard, “ **New Approaches to Support Transatlantic Trade Integration**”, European University Institute ve CEPR (3 Ekim 2013) http://www.sns.se/sites/default/files/new_approaches_to_support_transatlantic_trade_integration.pdf, (19.10.2014).

Hoekman, Bernard, “**Business and Transatlantic Trade Integration**”, CESifo Forum 4/2013 (Aralık), <https://www.cesifo-group.de/ifoHome/publications/docbase/details.html?docId=19106153>, (12.12.2014), ss.28-32.

Holmes, Peter. “Trade and ‘Domestic’ Policies: the European Mix”, **Journal of European Public Policy**, Sayı:13, No:6, (Eylül 2006) <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13501760600837138>, (21.03.13), ss.815-831.

Ikenberry, John. “The Rise of China and the Future of the West: Can the Liberal System Survive?”, **Foreign Affairs**, Sayı:87, No:1 (Ocak-Şubat, 2008), <http://www.jstor.org/stable/20020265>, (28.01.15), ss. 23-37.

Jones, Erik, “Debating the Transatlantic Relationship:Rhetoric and Reality”, **International Affairs**, Sayı:80, No:4, (2004).

<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-2346.2004.00406.x/pdf>,
(19.10.2014), ss. 595-612.

Josling, Tim ve Christophe Crombez, “**The Political Economy of Transatlantic Free Trade**”, (7 Mart 2013), Seminer, The Europe Center,
http://fsi.stanford.edu/sites/default/files/Transatlantic_Free_Trade_130717-3.pdf,
(19.10.14).

Karaca, Nil. “**GATT’ tan Dünya Ticaret Örgütü’ne**”,
<http://web.sakarya.edu.tr/~kaymakci/makale/gattdan.pdf>, (16.08.14).

Kirişçi, Kemal. “**Turkey and the Transatlantic Trade and Investment Partnership-Boosting the Model Partnership with The United States**”, Turkey Policy Project Paper, Sayı:2, (Eylül 2013), Center on the United States and Europe at Brookings,
<http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2013/09/turkey%20transatlantic%20trade%20investment%20partnership%20kirisci/turkey%20and%20the%20transatlantic%20trade%20and%20investment%20partnership.pdf>, (12.06.14).

Kutlu, Erol. “**Günümüzde Ortaya Çıkan Ekonomik Oluşumlar ve Türk Dünyasına Etkileri**,” Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi,
<http://www.aof.anadolu.edu.tr/kitap/IOLTP/2292/unite10.pdf>, (24.11.13).

Legaz, Jaime G. ve Joseph Quinlan. “**TAFTA:The Case for an Open Transatlantic Free Trade Area**”, FAES, (2013),
http://www.meridian.org/images/stories/programs/pdf/2013_TAFTA.pdf, (29.11.14).

Lohmann, Susanne ve Sharyn O’Halloran. “Divided Government and US Trade Policy: Theory and Evidence”, **International Organization**, Sayı:48, No:4, (Bahar 1994), <http://www.columbia.edu/~so33/PublishedPapers/IO94.pdf>, (10.04.14), ss.595-632.

Mahncke, Dieter. “The United States, Germany and France: Balancing Transatlantic Relations”, **The British Journal of Politics and International Relations**, Sayı:11, (2009), <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-856X.2008.00356.x/pdf>, (02.08.014), ss.79–93.

Lee-Makiyama, Hosuk ve Bert Vershelde, “**Familiar Fault Lines: the Myth of EP Independence in Economic Policy-Making**”, ECIPE, Bulletin No: 14/2014, http://www.ecipe.org/media/publication_pdfs/ECIPE_bulletin1414_faultlines.pdf, (28.11.2014).

Mavuş, Merve, Arif Oduncu ve Didem Güneş. “**The Possible Effects of Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) on Turkish Economy**”, Central Bank of the Republic of Turkey, (Aralık 2013), http://mpira.ub.uni-muenchen.de/51900/1/MPRA_paper_51900.pdf, (19.10.14).

Meunier, Sophie ve Kalypso Nicolaïdis. “The European Union as a Conflicted Trade Power”, **Journal of European Public Policy**, Sayı:13, No: 6, <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13501760600838623>, (19.10 2014), ss.906-925.

Meunier, Sophie. “What Single Voice? European Institutions and EU-U.S. Trade Negotiations”, **International Organization**, Sayı: 54, No:1, (Kış 2000), <http://journals.cambridge.org/action/displayFulltext?type=1&fid=164794&jid=INO&volumeId=54&issueId=01&aid=164793&bodyId=&membershipNumber=&societyETOCSession=,> (19.10.14), ss.103-135.

Peterson, John ve Rebecca Steffenson. “Transatlantic Institutions: Can Partnership be Engineered?”, **The British Journal of Politics and International Relations**, Sayı:11, <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-856X.2008.00355.x/pdf>, (19.10.14), ss.25-45.

Pollack, Mark A. “**The Political Economy of Transatlantic Partnership**”, European University Institute Robert Schuman Centre for Advanced Studies, (2003), <http://www.eui.eu/Documents/RSCAS/e-texts/200306HMTMvFReport.pdf> (29.11.2014)

Pollack, Mark A. “The New Transatlantic Agenda at Ten: Reflections on an Experiment in International Governance”, **JCMS**, Sayı: 43. No: 5, (2005), <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-5965.2005.00601.x/pdf>, (19.10.14), ss. 899–919.

Rosser Jr., J. Barkley ve Marina V. Rosser. **Comparative Economics in a Transforming World Economy**, 2. Baskı, The MIT Press, 2004.

Sapir, André. “**Europe and the Global Economy**”, <http://tria.fcampalans.cat/images/Europe%20and%20the%20global%20economy%20-%20A.%20Sapir.pdf> (29.11.2014)

Sapir, André. “Trade Regionalism in Europe: Towards an Integrated Approach”, **Journal of Common Market Studies**, Sayı: 38, No:1, (Mart 2000), <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1468-5965.00213/pdf> (19.10.14), ss.151-162.

Sbragia, Alberta. “The EU, the US, and Trade Policy: Competitive Interdependence in the Management of Globalization”, **Journal of European Public Policy**, Sayı: 17, No: 3, (Nisan 2010), <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13501761003662016>, (25.08.2013), ss. 368–382.

Schmidt, Peter. “Bowling by the Same Rules? Eu-United Nations Relations and the Transatlantic Partnership”, **Journal of Transatlantic Studies**, Sayı: 3, No:1, (2005), <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14794010508656821>, (13.01.2014), ss. 123-138.

Schott, Jeffrey J. ve Gary C.Hufbauer. “ **Transatlantic Trade Relations**”, From Alliance to Coalitions-The Future of Transatlantic Relations, Bertelsmann Foundation Publishers, (2004),
http://www.cap.lmu.de/download/2004/2004_alliance.pdf#page=251 (19.10.14).

Schott, Jeffrey J. ve Barbara Oegg. “ **Europe and the Americas: Toward a TAFTA-South?**”, <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-9701.00380/pdf>, (19.10.14).

Schott, Jeffrey J. “America, Europe and the New Trade Order”, **Business and Politics**, Sayı:11, No: 3, <http://www.iie.com/publications/papers/schott1109.pdf>, (29.11.2014).

Schott, Jeffrey J. ve Cathleen Cimino. “**Crafting a Transatlantic Trade and Investment Partnership:What Can Be Done**”, Peterson Institute for International Economics, (Mart 2013), <http://www.iie.com/publications/pb/pb13-8.pdf>, (13.06.2014).

Seshadri, V.S. “**Transatlantic Trade and Investment Partnership**”, RIS Discussion Papers 185, (Kasım 2013),
http://ris.org.in/images/RIS_images/pdf/DP%20185%20Amb%20V%20S%20Sheshadri.pdf, (10.09.14).

Seyidoğlu, Halil. **Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama**, Güzem Yayınları, İstanbul, 1998.

Siebert, Horst, Rolf J. Langhammer ve Daniel Piazolo. “TAFTA:Fuelling Trade Discrimination or Global Liberalisation?”, **Kiel Working Papers**, No:720, (Ocak 1996), <https://www.econstor.eu/dspace/bitstream/10419/869/1/193325942.pdf>, (19.10.14).

Siebert, Horst. “TAFTA - A Dead Horse or An Attractive Open Club?”, **Kiel Working Papers**, No:1240, (Mart 2005),
<https://www.econstor.eu/dspace/bitstream/10419/3646/1/kap1240.pdf>, (19.10.14).

Smith, Michael, “ Transatlantic Economic Relations in a Changing Global Political Economy: Achieving Togetherness but Missing the Bus?”, **The British Journal of Politics and International Relations**, Sayı:11, (2008),
<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-856X.2008.00351.x/full>,
(19.10.2014), ss. 94-107.

Songfeng, Cai, Zhang Yaxiong ve Meng Bo. “**The Impact Analysis of TTIP on BRICs—Based on Dynamic GTAP Model Considering GVC**”
<https://www.gtap.agecon.purdue.edu/resources/download/6874.pdf>, (07.12.2014).

Subramanian, Arvind ve Shang-Jin Wei. “ The WTO Promotes Trade, Strongly but Unevenly”, **Journal of International Economics**, Sayı:72, (2007),
<http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2003/wp03185.pdf>, (19.10.14), ss.151–175.

Şanlı, Fatma Bahar. “**Küreselleşme ve Ekonomik Entegrasyonlar**”, Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları, 2004,
<http://web.firat.edu.tr/daum/docs/23/25%20%20K%C3%9CRESELLE%C5%9EME%20VE%20EKONOM%C4%B0K%20..F.%20Bahar%20%C5%9Eanl%C4%B1---7%20syf.....%C3%96DEND%C4%B0--160---166.doc>, (22.09.2014), ss.160-164.

Telò, Mario, “**Introduction: Globalization, New Regionalism and the Role of the European Union**”,
https://www.ashgate.com/pdf/SamplePages/European_Union_and_New_Regionalism_2nd_Intro.pdf, (22.09.2014).

Tentori, Davide ve Myriam Zandonini, “The Future of the Transatlantic Economic Relationship: Opportunities and Challenges towards the TTIP” **TRANSWORLD, Working Paper**, Sayı:35, (Haziran 2014)

http://www.iai.it/pdf/Transworld/TW_WP_35.pdf, (08.12.14).

The German Marshall Fund of the United States ve ECIPE. “**A New Era for Transatlantic Trade Leadership-A Report from the Transatlantic Task Force on Trade and Investment**”, Şubat 2012,
http://www.ecipe.org/media/publication_pdfs/TATF_Report_2012__PDF.pdf,
(29.11.2014)

Transatlantic Academy, <http://www.transatlanticacademy.org/about-academy>,
(01.06.2015).

TÜSİAD, “**Küreselleşme Sürecinde İş Dünyası Kuruluşlarının Değişen Rol ve İşlevleri**”, http://www.tusiad.org.tr/__rsc/shared/file/kuresellesme-is-dunyasi-Tr.pdf,
(17.10.2013).

United States Census Bureau, “**Top Trading Partners - December 2013**”,
<http://www.census.gov/foreign-trade/statistics/highlights/top/top1312yr.html>,
(07.11.2014).

Quah, D. “The Global Economy’s Shifting Centre of Gravity”. **Global Policy**,
(2011), 2(1), ss.3-9.

Wallace, Helen ve William Wallace, Mark A. Pollack. “**Policy Making in the Europe**”, 5.Baskı, Oxford University Press, 2005.

Watanabe, Lisa. “The ESDP: Between Estrangement and a New Partnership in Transatlantic Security Relations”, **Journal of Contemporary European Studies**,
Sayı:13, No:1, (2005),
<http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14782800500060999> (13.01.2014),
ss.5-20.

Yıldız, Mircan. “**Bütünleşme Biçimleri ve Avrupa Birliği**”,

<http://www.miibf.com/files/B%C3%9CT%C3%9CNLE%C5%9EME%20B%C4%B0%C3%87%C4%B0MLER%C4%B0%20VE%20AVRUPA%20B%C4%B0RL%C4%B0%C4%9E%C4%B0.doc> , (19.11.2014).

GAZETE HABERLERİ

Arthur Neslen. “AB-Kanada Ticaret Anlaşması TTIP'de Eleştirilere Yol Açtı”, **EurActiv**, (15.08.2014), <http://www.euractiv.com.tr/ticaret-ve-sanayi/article/ab-kanada-ticaret-anlasmasin-sizmasi-ttipte-elestirilere-yol-acti-030110> (04.12.14).

Daniela Vincenti. “ABD: Finansal Hizmetler TTIP'e Dahil Edilmeyecek”, **EuraActiv**, (17.07.2014) <http://www.euractiv.com.tr/ticaret-ve-sanayi/article/abd-finansal-hizmetler-ttipte-dahil-edilmeyecek-030002>, (04.12.2014).

EurActiv. “ABD'den Avrupa'ya: TTIP'e Sizin Bizden Daha Çok İhtiyacınız Var” <http://www.euractiv.com.tr/ticaret-ve-sanayi/article/abdden-avrupaya-ttipte-sizin-bizden-daha-ok-htiyacnz-var-030213>, (04.12.2014).

Li Jiabao. “Experts Call for BRICS Free Trade Pact”, **China Daily**, <http://www.chinadaily.com.cn/china/att/site1/20130327/002170196e1c12bc70f519.pdf>, (07.12.2014).

EurActiv, “Malmström: AB-Kanada Serbest Ticaret Anlaşmasında 'Küçük Değişiklikler' Yapılabilir”, 11.11.2014, <http://www.euractiv.com.tr/ticaret-ve-sanayi/article/malmstrom-ab-kanada-serbest-ticaret-anlasmasinda-kucuk-degisiklikler-yapilabilir-030546>, (17.05.2015).

EurActiv. “Merkel: Calling off EU-US trade talks ‘not very helpful’”, 30.01.2014, <http://www.euractiv.com/sections/infosociety/merkel-calling-eu-us-trade-talks-not-very-helpful-269745>, (05.06.2015).

EurActiv, “AB ve Güneydoğu Asya Ülkeleri, Serbest Ticaret Görüşmelerini Tekrar

Başlatıyor”, 27.04.2015, <http://www.euractiv.com.tr/ticaret-ve-sanayi/article/ab-ve-guneydogu-asya-ulkeleri-serbest-ticaret-gorusmelerini-tekrar-baslatiyor-031453>, (17.05.2015).

EurActiv, “Hindistan, AB ile Serbest Ticaret Görüşmelerine Geri Dönmek İstiyor”, 24.03.2015, <http://www.euractiv.com.tr/yazici-sayfasi/article/hindistan-ab-ile-serbest-ticaret-gorusmelerine-geri-donmek-istiyor-031280>, (17.05.2015)

EurActiv, “AB-Güney Kore Serbest Ticaret Anlaşması İmzalandı”, 07.10.2010, <http://www.euractiv.com.tr/ticaret-ve-sanayi/article/ab-guney-kore-serbest-ticaret-anlasmasi-imzaland-012597>, (17.05.15).

EurActiv, “**TTIP'e ilişkin uzlaşma metni AP'de kabul edildi**”, (08.07.2015), <http://www.euractiv.com.tr/ticaret-ve-sanayi/article/ttipe-ilsikin-uzlasma-metni-apde-kabul-edildi-031839>, (18.08.2015).